

Percepcija uloge Hrvatske u NATO savezu i suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu

Lenkić, Šime

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:608615>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij Primijenjene geografije

Šime lenkić

**Percepcija uloge Hrvatske u NATO savezu i
suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu**

Diplomski rad

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Šime Lenkić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Percepcija uloge Hrvatske u NATO savezu i suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. ožujak 2016.

SVEUČILIŠTE U ZADRU

Odjel za geografiju

Diplomski rad

**PERCEPCIJA ULOGE HRVATSKE U NATO SAVEZU I
SUVREMENIM GEOPOLITIČKIM ODNOSIMA U SVIJETU**

Student:

Šime Lenkić

Mentor:

dr. sc. Branimir Vukosav

Zadar, 2016.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA JEDINICA

Sveučilište u Zadru

Diplomski rad

Odjel za geografiju

PERCEPCIJA ULOGE HRVATSKE U NATO SAVEZU I SUVREMENIM
GEOPOLITIČKIM ODNOSIMA U SVIJETU

ŠIME LENKIĆ

U radu se istražuju povijest i karakter Sjevernoatlantskog saveza (NATO), te percepcija uloge Republike Hrvatske kao punopravne članice NATO-a. Ulazak Hrvatske u NATO za cilj je imao poboljšati i utvrditi međunarodni položaj, te osigurati političku stabilnost i gospodarski napredak. S tog motrišta predodžba hrvatskog članstva u NATO-u istražuje se putem provođenja anketnog istraživanja da bi se potvrdile ili opovrgnule tri polazišne hipoteze. Uz kratki pregled povijesti nastanka i djelovanja NATO saveza, u radu je prikazana njegova uloga u svjetskim događanjima i procesu širenja. Posebno je naglašen proces ulaska Hrvatske u Savez, njezine prioritete i zadaće kao članice, te sudjelovanje u mirovnim misijama i operacijama, kao jedan od dokaza njezinog sudjelovanja u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu.

86 stranica, 31 grafičkih priloga, 7 tablica, 18 referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: NATO savez, uloga Hrvatske, suvremeni geopolitički odnosi

Voditelj: dr. sc. Branimir Vukosav, viši asistent

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Robert Lončarić, prof. dr. sc. Damir Magaš

Rad prihvaćen: ožujak, 2016.

Rad je pohranjen u Knjižnici Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Ulica dr. Franje Tuđmana, 24 i, Zadar, Hrvatska

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Graduation Thesis

Department of Geography

PERCEPTION OF THE ROLE OF CROATIA IN NATO AND CONTEMPORARY
RELATIONS IN THE WORLD

ŠIME LENKIĆ

This thesis examines the history and character of the North Atlantic Treaty Organization (NATO), and the perception of the role of the Croatian as a full member of NATO. Membering NATO was aimed to improve and establish the international situation, and to ensure political stability and economic progress. In this context, the perception of Croatian membership in NATO is explored by conducting survey research, in order to prove or disprove the three starting hypotheses. In addition to a brief overview of the history of the formation and activities of NATO, the paper shows its role in world events and processes spread. Particular emphasis is placed on the Croatian accession to the Union, its priorities and tasks as a member of, and participation in peacekeeping missions and operations, as evidence of its participation in the contemporary geopolitical relationships in the world.

86 pages, 31 figures, 7 tables, 18 references; original in Croatian

Key words: NATO, participation of Croatia, contemporary geopolitical relations

Supervisor: Branimir Vukosav, PhD, Senior Instructor

Reviewers: Robert Lončarić, PhD, Assistant Professor, Damir Magaš, PhD

Thesis accepted: March, 2016.

Thesis deposited in Library of Department of Geography, University of Zadar, Dr. Franje Tuđmana St., Zadar, Croatia

Sadržaj

1. Uvod.....	8
2. Objekt, cilj i metodologija istraživanja.....	10
3. Prethodna istraživanja.....	12
4. Strateški kontekst nastanka NATO saveza.....	13
4.1. Stanje nakon Drugoga svjetskog rata	13
4.2. Međunarodni odnosi za vrijeme Hladnog rata	17
4.3. Hladni rat – vrhunac opasnosti.....	20
4.4. Razdoblje kraja Hladnog rata.....	23
4.6.1. Politička fragmentacija i nastanak novih država nakon Hladnog rata.....	24
5. NATO savez.....	29
5.1. Organizacijska struktura NATO-a	31
5.2. Civilna struktura.....	31
5.2.1. Partnerstvo za mir	33
5.3. Vojna struktura.....	34
5.3.1. Vojni odbor.....	34
5.3.2. Predsjedavatelj Vojnog odbora	35
5.3.3. Vojno-zapovjedna struktura	36
5.3.4. Vrhovni saveznički zapovjednik za Europu (SACEUR).....	36
5.3.5. Vrhovni saveznički zapovjednik za transformaciju (SACT)	37
5.3.6. Vojne snage	38
5.4. Geostrateški aspekti širenja NATO-a	38
5.4.1. Geopolitičko značenje prvog kruga proširenja.....	38
5.4.2. Drugi krug proširenja – strateški dobici NATO-a i utjecaj na odnos NATO i EU. 41	
5.4.3. Treći krug proširenja i geopolitički učinci	42
6. GEOPOLITIČKI OKVIR HRVATSKE PRIJE ULASKA U NATO	45
6.1. Hrvatska u sastavu Socijalističke Jugoslavije (1945.-1990.)	45
6.1.1. Stvaranje Pokreta nesvrstanosti.....	46
6.1.2. Uloga Jugoslavije u pokretu nesvrstanih	47
6.2. Hrvatska na margini 1991.-1999.....	49
6.2.1. Hrvatska u okviru stabilizacije regije (1996.-1999.)	52
6.3. Na putu prema NATO-u (2000.-2008.).....	52
7. HRVATSKA U NATO SAVEZU	55

7.1. Prioriteti i aktivnosti Hrvatske kao članice	55
7.2. Hrvatska u mirovnim misijama i operacijama NATO-a	56
7.1.1. Vojna misija NATO-a u Afganistanu	57
7.1.2. Operacija NATO-a na Kosovu (KFOR)	59
8. REZULTATI ANKETNOG ISPITIVANJA	60
9. ZAKLJUČAK	79
10. LITERATURA I IZVORI	81
11. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA	84
12. POPIS TABLICA	86
13. SAŽETAK	87
14. SUMMARY	88

1. Uvod

Završetkom Drugoga svjetskog rata, Zapadna se Europa, razorena i izmučena višegodišnjim sukobima, suočila s militarizmom Sovjetskog saveza i otvorenim nastojanjima njegove ekspanzije i ideološke i političke dominacije nad većim dijelom kontinenta. Metode i deklarirani cilj širenja komunizma bili su otvorena prijetnja slobodi, suverenitetu i neovisnosti europskih država. Blokada Berlina, komunistički prevrat u tadašnjoj Čehoslovačkoj i ustanak u Grčkoj samo su neki od događaja koji su potvrdili predodžbu Sovjetskog saveza kao prijetnje, te naglasili hitnost povezivanja s ciljem stvaranja zajedničkog obrambenog sustava, kako bi se osigurala sigurnost i zajamčio opstanak demokratskog poretka i vrijednosti koje se njime štite.

Ugovorom iz Washingtona 1949. godine osnovan je *Sjevernoatlantski savez* (NATO) radi obrane slobode i demokracije. Sjevernoatlantski savez ili NATO¹ je vojno-politički savez sjevernoamerički i zapadnoeuropskih zemalja čiji je glavni cilj čuvati slobodu i sigurnost njegovih članica (URL 2). NATO je proizvod hladnoratovske povijesti svijeta koja je počivala na različitim ideološkim podjelama. Urušavanjem komunističkih društava pod utjecajem unutarnjih i vanjskih čimbenika tranzicije 1989. godine srušen je Berlinski zid. Bio je to kraj komunizma, Hladnog rata i definitivna pobjeda liberalizma i slobodnoga svijeta. U bivšim komunističkim zemljama počela je demokratska tranzicija, a na međunarodnoj sceni oblikovao se globalizam kao nova paradigma.

Ulazak Hrvatske u NATO s jedne je strane, usporedno s ulaskom u Europsku Uniju, trebao osigurati višestruke koristi, u smislu njene nacionalne sigurnosti, političke stabilnosti, gospodarskog napretka, te općenito snažnijega međunarodnog položaja. Članstvom u NATO-u, savezu koji u svojoj biti počiva na solidarnoj kolektivnoj obrani zemalja-članica, ali koji se isprepliće i u nizu drugih poveznica, Hrvatska je dobila snažno, dodatno jamstvo sigurnosti svoga teritorija i svoje samostalne državnosti. Kao članica ovoga saveza Hrvatska se izdiže na novu, višu razinu odlučivanja u svjetskoj politici, ostvarujući aktivniju ulogu i utjecajniiji položaj u međunarodnoj zajednici.

U ovome radu posebice se razmatra predodžba uloge Hrvatske u NATO savezu, kao i na njeno sudjelovanje u suvremenim geopolitičkim procesima. Od ulaska u NATO savez prošlo je gotovo sedam godina. Za to vrijeme Hrvatska je kao punopravna članica počela

¹ North Atlantic Treaty Organisation

sudjelovati u aktivnostima i misijama u kojima sudjeluje NATO savez. Hrvatska je u svojoj strategiji nacionalne sigurnosti prihvatila koncept koji podrazumijeva aktivno sudjelovanje u izgradnji međunarodnog mira, te u skladu s time sudjeluje u mirovnim operacijama ISAF i KFOR.

2. Objekt, cilj i metodologija istraživanja

Objekt istraživanja ovoga rada jest članstvo Hrvatske u NATO savezu. Hrvatska je u NATO-u prepoznala jedinstven i učinkovit politički i obrambeni savez, koji je znao obnoviti svoju strateški važnu ulogu u suvremenim međunarodnim okolnostima, bitno promijenjenima u odnosu na one radi kojih je prvotno osnovan. Stvoren radi očuvanja Europe suočene sa sovjetskom vojnom prijetnjom, onom nasilne komunističke ekspanzije, NATO je uspio očuvati smisao svoga postojanja i po završetku Hladnoga rata (Čehulić, 2004). Prihvaćanjem Hrvatske u NATO učinjen je još jedan korak prema Europi „cjelovitoj i slobodnoj“ (Čehulić, 2004.), integriranoj u zajednici demokracija, sigurnoj i prosperitetnoj. Hrvatska se dokazala kao članica koja ima potrebnu snagu za sudjelovanje u NATO-ovoj kolektivnoj obrani, te koja, ako bude potrebno, zaslužuje da njenu obranu jamči čitav Savez.

Istraživanje u radu počiva na trima hipotezama. Prvom hipotezom tvrdi se da Republika Hrvatska kao članica NATO saveza aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu. Drugom hipotezom pretpostavlja se da je članstvo Republike Hrvatske u NATO savezu pridonijelo geopolitičkoj stabilnosti zemlje, dok se trećom hipotezom tvrdi da je NATO prihvaćanjem Republike Hrvatske u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/jugoistočnoj Europi.

Cilj ovog istraživanja jest doći do saznanja o percepciji uloge Hrvatske u NATO-u i suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu. Ulaskom u članstvo Saveza 1. travnja 2009. godine, Hrvatska je ostvarila jedan od ključnih strateških vanjskopolitičkih ciljeva. Kao punopravna članica Saveza, Hrvatska uživa jamstva koja to članstvo daje, ali istovremeno ravnopravno i aktivno sudjeluje u stvaranju i provođenju politika NATO saveza te sudjeluje u NATO-ovim operacijama i misijama. Međutim, podrška javnosti za ulazak Hrvatske u NATO savez u siječnju 2008. godine iznosila je 51,6%, dok je značajni porast zabilježen pred bukureštanski samit, a nakon regionalne nestabilnosti koju je izazvalo proglašenje Kosova i priznanje najmlađe zemlje jugoistočne Europe od velikog broja država, uključujući i Hrvatsku (Božinović, 2010). Kao glavni razlog niske podrške građana ulasku u NATO savez navodila se nedovoljna informiranost građana o prednostima ulaska u Savez.

Metodologija istraživanja obuhvaća analizu postojeće literature i internetskih izvora. Kao glavna metoda ispitivanja javnog mišljenja o percepciji uloge Hrvatske u NATO savezu korištena je anketa, dok je kao temeljni alat u definiranju percepcije korištena Likertova skala.

Metoda anketiranja je posebna metoda prikupljanja podataka pomoću koje se dolazi do podataka o stavovima i mišljenjima anketiranih osoba odnosno ispitanika. Značaj anketiranja nije u postavljanju pitanja i traženju odgovora na njih, već je njegova bit postavljati točno određena pitanja točno određenoj grupi i broju ljudi na određeni način. Dakle, anketiranje je samo jedna faza u istraživačkom procesu i zato se anketni upitnik može oblikovati tek kada se definiraju istraživački problem, cilj istraživanja i hipoteze (Zelenika, 2011).

Likertova skala je vrsta skale stavova koja se sastoji od niza tvrdnji usmjerenih različitim aspektima nekog stava. Ona se postavlja pred ispitanika sa zadatkom da za svaku pojedinu tvrdnju izrazi stupanj svog slaganja ili neslaganja. Svaki odgovor ispitanika se boduje na odgovarajući način, a onda se zbrajanjem bodova za svaku tvrdnju dobije ukupan rezultat koji izražava stav ispitanika, u određenoj mjeri pozitivan ili negativan prema objektu stava (Zelenika, 2011).

3. Prethodna istraživanja

Istraživanja koja su se provodila na temu NATO saveza uglavnom su se tijekom godina odnosila na potporu građana o ulasku neke zemlje u NATO savez. Tako su nekoliko godina prije ulaska, a posebice tijekom 2008. godine u Hrvatskoj provedena brojna istraživanja na ovu temu. Potpora građana za ulazak u NATO savez je gotovo uvijek bila dosta niska i iznosila je manje od 50%. Naglo se povećala tijekom krize na Kosovu, kada je iznosila nešto više od 51%, ali se nakon toga opet vratila na razinu ispod tog postotka. U ovome razdoblju održavale su se tribine na temu "Hrvatska - buduća članica NATO-a", a s ciljem informiranja građana o prednostima ulaska u NATO savez.

Na temu NATO saveza postoji brojna literatura koja obrađuje razne dijelove povijesti ili čitav presjek povijesti nastanka NATO saveza. U ovome radu korištena je literatura domaćih autora kao što su Cvrtić (2004), Čehulić (2004), Vukadinović (2004), Božinović (2010), Mintas Hodak (2010) itd. Svi su oni u svojim knjigama opisali razdoblje prije i nakon nastanka NATO saveza, stavljajući ga u međunarodni kontekst. Cvrtić je pri tome naglasio odnos Hrvatske i NATO saveza, dok je Čehulić posebno obradila međunarodne odnose i NATO savez. Za obradu ove teme značajni su bili i znanstveni članci Kurečić (2008), Luša (2012), Radičević (2009) u čijim člancima su opisani procesi širenja NATO saveza, kao i geopolitička i strateška gledišta svakog kruga proširenja te pojedini članci hrvatskih geografa (Magaš, 2003) itd.

4. Strateški kontekst nastanka NATO saveza

4.1. Stanje nakon Drugoga svjetskog rata

Na kraju Drugoga svjetskog rata gotovo cijela Europa bila je zahvaćena ratom, a posljedice posvuda su bile vidljive. Njemačka je bila poražena i podijeljena, a Ujedinjeno Kraljevstvo, koje je godinama dominiralo svjetskom politikom i gospodarstvom, više nije imalo takvu moć. Francuska, koja je na početku rata pretrpjela veliki poraz, bila je podijeljena između onih koji su podržavali Hitlerov novi poredak, a fašistička Italija, premda je prva izašla iz rata, još je dugo trpjela posljedice ratnih pohoda i stradanja.

S druge strane Europe, Sovjetski Savez je mobilizirao golemu vojsku, koja je vrlo aktivno sudjelovala u slamanju njemačke vojne opasnosti. Od početka neuspjeha u sukobu s njemačkom vojskom, Crvena armija je prerasla u respektabilnu vojnu silu, koja je u pohodu prema zapadu na prostor srednje Europe dovela velik broj vojnika (Cvrtila, 2004). Upravo je njihova nazočnost, kao i Staljinova nepredvidivost, izazvala prve reakcije zapadnih saveznika, kojima nije bilo drago što je Crvena armija zašla duboko u prostor njihova interesa. Staljinova je namjera bila širenje komunističke revolucije s Moskvom kao njenom ishodišnom točkom, što je dovelo do rastućih tenzija u odnosima između ratnih saveznika, SAD-a i SSSR-a.

Sovjetski savez, kao nedvojbeno najjača kontinentalna sila i pobjednik, pripremao se za trenutak očekivanog američkog odlaska iz Europe. Međutim, unatoč američkim najavama o povlačenju iz Europe, još od pregovora u Teheranu, do toga nije došlo. SAD su bile svjesne nemoći svojih zapadno-europskih saveznika da se odupru Moskvi te su, stjecanjem objektivnih okolnosti, no ponajprije zbog vlastitih ekonomskih i političkih interesa, odlučile ostati (Božinović, 2010).

Dvije najveće opasnosti za SAD bile su ekonomski kolaps u Zapadnoj Europi, odnosno posljedični ulazak komunista u vladajuće garniture širom Zapadne Europe. Stvaranje marionetskog režima u Poljskoj, eliminacija ne-komunista u Bugarskoj i Mađarskoj te sve uočljivije razlike u političkom krajoliku Zapadne i Istočne Njemačke dovele su do prvih reakcija (Božinović, 2010). U lipnju 1948. stvorene su dvije njemačke države, čime se SAD praktički donijele odluku o zadržavanju značajne vojne nazočnosti u Europi na neodređeno vrijeme. Osim SAD-a, i Ujedinjeno Kraljevstvo pokazalo je zanimanje za budući razvoj događaja na kontinentu, te po prvi puta u svojoj povijesti zaključilo da svoju sigurnost više ne može tretirati neovisno o ostatku Europe.

Jedan od prvih zapadnih vođa koji je upozorio na rastuću opasnost s istoka bio je Winston Churchill. U pismu predsjedniku SAD-a Harryju Trumanu, 12. svibnja 1945. Churchill je predvidio razvoj događaja u Europi nakon rata te izrazio zabrinutost jer bi moglo doći do velikih strateških pomaka na štetu zapadnih saveznika. U svome pismu, između ostalog, napisao je da su „časopisi prepuni tekstova o tome da vojne snage SAD-a napuštaju europski prostor“ (Cvrtila 2004: 38), te nastavio „na europsku stranu fronta spustila se željezna zavjesa i mi ne znamo što se događa iza nje. Ako se Rusi odluče prodrijeti do Sjevernog mora i Atlantika, vrlo će lako ostvariti svoj cilj... Prije nego odlučimo smanjiti naše vojne snage, moramo vidjeti kakvi su ruski interesi, odnosno raščistiti odnose s Rusijom...“ (Cvrtila 2004: 39). Njegova reakcija nije naišla na željeni učinak, pa su SAD i druge europske države počele s velikim smanjivanjem vojnih kapaciteta. Kada je George C. Marshall postao ministar vanjskih poslova SAD-a, vrlo je brzo ustvrdio kako SAD ima samo jednu diviziju koja je spremna za oružanu borbu dok je pritom Sovjetski savez na potezu od Istočne Njemačke, preko Austrije, Mađarske do Rumunjske i Bugarske raspolagao sa 60 divizija (Cvrtila, 2004).

Na temelju prije napisanoga, temelji sjevernoatlantskog savezništva proizlaze iz strateške procjene zapadnih saveznika da postoji realna vojna opasnost s istoka Europe, te iz potrebe udruživanja zajedničkih obrambenih napora i poduzimanja priprema za slučaj moguće agresije Crvene armije na zapadni saveznički prostor. Iako SAD odmah nakon rata nisu pridavale previše pozornosti upozorenjima iz Europe, preokret se dogodio 1947. godine, kada su donesene tri velike strateške odluke koje su kasnije rezultirale sjevernoatlantskim savezom. To su: Trumanova doktrina, Marshalov plan i prihvaćanje strategije zadržavanja (Containment Strategy²) (Cvrtila, 2004).

Nakon Drugog svjetskog rata odnosi među državama u cijelom svijetu i dalje su bili nepredvidivi. Došlo je do globalne raspodjele moći te do stvaranja ozbiljnih kontroverzi između SAD-a i tadašnjeg SSSR-a. Ostvarivao se sve brži razvoj tehnologije, posebice u naoružanju te svojevrsna struktura i dinamika međunarodnih odnosa koji su u svijetu poznati kao Hladni rat (Božinović, 2010).

² Nakon komunističkog discipliniranja Čehoslovačke uslijedila je Berlinska kriza. Na reforme koje su poduzete u sektorima koje su nadzirali zapadni saveznici u Berlinu SSSR je odlučio blokirati sve kopnene komunikacijske pristupe tom dijelu grada. Tada su zapadni saveznici organizirali zračni most kojim su uspjeli dostaviti goleme količine pomoći. SSSR je odustao od blokade 1949. godine. Takvo djelovanje SSSR-a rezultiralo je time da je SAD počeo razvijati strategiju zadržavanja, koja je podrazumijevala prijetnju silom, sprječavanje širenja komunizma i sovjetskog utjecaja, te vojnu pomoć državama koje bi mogle biti ugrožene sovjetskom intervencijom.

Najveće promjene zbivale su se na državnim granicama (Slika 1.). Tako je SSSR po završetku rata u svoj sastav formalno uveo Estoniju, Latviju i Litvu te se proširio i na područje Finske, Njemačke, Poljske, Čehoslovačke i Rumunjske. Sama Njemačka ubrzo nakon rata bila je podijeljena na Zapadnu i Istočnu Njemačku. Austrija je 1955. godine vratila svoju nezavisnost te postala suverena država. Velika Britanija koja je bila krajnje iscrpljena ratom, nije više bila u stanju održati Britanski Imperij te je 1947. Indiji odnosno Pakistanu priznala neovisnost. Može se smatrati da nakon toga počinje proces dekolonizacije, te se kolonijalni imperij mijenja i nastaje niz novih suverenih država poznatih danas pod nazivom Treći svijet (Doddoli, Maradei, 2005).

Europa, iscrpljena ratom, našla se na crti sukoba koji se odigrao između Istoka i Zapada. Tako američka politika na čelu s predsjednikom Harryjem Trumanom dala je zeleno svjetlo za veliki plan ujedinjenja zapadnoeuropskih zemalja, nakon što su SAD primile uznemirujući dugi telegram od američkog veleposlanika u Moskvi Geoga Frosta Kennana. G. F. Kennan navodi nekoliko dokaza koji upućuju na to da se SSSR priprema obračunati s kapitalizmom izvan svojih granica.

Slika 1. Europa u godinama nakon Drugoga svjetskog rata

Izvor: URL 8

Nakon Drugoga svjetskog rata stvoren je novi tip međunarodnih odnosa koji je zasnovan na postojanju dviju velikih suprotstavljenih struktura i njihovim značajnim tendencijama stalnog snalaženja (Slika 2). Osnovna obilježja upravo takvog bipolarnog sustava bile su vojna i diplomatska okupljanja oko dva velika središta. Ta su središta istodobno svojom moći i autoritetom bili lideri velikih saveza uz obećanje sigurnosti, zaštite, ekonomske pomoći i potpore, ali s druge strane moguće su bile i prijetnje silom da bi se spriječila ponašanja koja im ne odgovaraju. Iako su teritorijalna pitanja itekako važna, središnje pitanje ipak se vrti oko odnosa koji se vežu uz ideološke vrijednosti i njihove raspodjele u svijetu (Vukadinović, 2004).

Osnovne razlike između dvaju blokova najjasnije se mogu vidjeti kroz politička gledišta i stajališta. U Zapadnom bloku, nakon rata, provedena je brza obnova uz obilnu pomoć SAD-a, dok se u Istočnom bloku SSSR usmjerio prije svega na obnovu vlastitog terena, ali i na teret ostalih zemalja unutra tog bloka. Dok se u Zapadnom bloku obnavlja gospodarstvo na tržišnim osnovama uz poštivanje privatnog vlasništva, u Istočnom bloku je zavladao komunističko-socijalistički sustav te jednopartijski totalitarizam. Za kraj kao ono najvažnije, unutar Zapadnog bloka započeo je proces europske integracije dok je Istočni blok izostao iz tog procesa sve do raspada SSSR-a (Vukadinović, 2004).

Slika 2. Blokowska podjela u Europi za vrijeme Hladnoga rata

Izvor: URL 9

Mogućom definicijom Hladnog rata moglo bi se smatrati stanje otvorena neprijateljstva, stalne bipolarne rivalnosti i borbe između država suprotnih društveno političkih i ekonomskih sustava (Vukadinović, 2004). Vukadinović je osnovna obilježja Hladnog rata svrstao u četiri točke. Kao prvo, krivo je smještavati i svrstati Hladni rat samo na europsko tlo jer su postojanje dvaju drugačijih društveno-političkih sustava i borba između tih suprotnih političkih polova rezultirali globalnim posljedicama. Nadalje, zapadne države nisu svoje hladnoratovsko djelovanje usmjerile samo protiv SSSR-a i drugih socijalističkih zemalja, nego su to učinile i protiv svih narodnooslobodilačkih pokreta koji su djelovali isključivo u svrhu dobivanja nacionalne neovisnosti, što bi značilo da im je djelovanje bilo usmjereno na rušenje kolonijalnog sustava.

Sljedeća točka, ali i obilježje Hladnoga rata bilo je stvaranje dviju njemačkih država koje su postale protagonisti procesa stalne napetosti. Bitka za Njemačku istodobno je bila bitka za ideološke, političke i ekonomske značajne pozicije te se niti jedna strana nije htjela odreći potencijala kojeg su vidjeli u toj državi. Kao četvrtu značajku Hladnog rata Vukadinović navodi činjenice koje su bile vezane uz rast socijalističkog sustava i stvaranje novog odnosa snaga između dvaju sistema. Upravo zato je u prvim godinama Hladnog rata došlo do oštrog sučeljavanja, te pojave novih vrsta nuklearnog i raketnog naoružanja (Vukadinović, 2004).

Bipolarna struktura hladnoratovskih međunarodnih odnosa nije bila otvorena za neutralne države ili one koje su pokušale voditi politiku nevezivanja uz blokove jer Hladni rat nije bio ništa drugo doli oblik međunarodnih odnosa striktno vezan uz dva suprotstavljena bloka. Ipak, upravo dosljednost blokovski nevezanih zemalja pridonijela je situaciji postupnog ublažavanja striktno bipolarnih međunarodnih odnosa. Takvi međunarodni odnosi stvoreni su u specifičnim uvjetima poslijeratnog svijeta u skladu s dinamikom međunarodnih promjena (Vukadinović, 2004).

4.2. Međunarodni odnosi za vrijeme Hladnog rata

Hladni rat je dugo razdoblje međunarodnih odnosa nakon Drugog svjetskog rata tj. stanje u kojem su gotovo sve snage bile okupljene oko dvaju centara moći. Većina međunarodnog života odvijala se unutar dvaju zatvorenih sustava središta (Vukadinović, 2004). Hladni rat je doveo do brojnih veoma važnih posljedica za Europu, ali i ukupnu noviju svjetsku povijest.

Međutim, kao reakcija na ovu blokovsku podjelu svijeta i dominantnu ulogu blokovske podjele kao jedne od posljedica poslijeratnog razvoja u međunarodnim odnosima, nastala je međunarodna organizacija pod nazivom Pokret nesvrstanih. Njezine važnije članice bile su Jugoslavija, Indija, Egipat, Južnoafrička republika i povremeno Kina (Vukadinović, Čehulić Vukadinović, Božinović, 2007). Pojava pokreta u doba Hladnog rata govori o otporu blokovskoj podjeli svijeta i blokovskom razvrstavanju. Svrha organizacije najbolje je definirana u Havanskoj deklaraciji iz 1979. godine prema kojoj se Pokret nesvrstanih zalaže za: nacionalnu neovisnost, suverenitet, teritorijalni integritet i osiguranje nesvrstanih zemalja u njihovoj borbi protiv imperijalizma, kolonijalizma „neokolonijalizma, aparthejda i rasizma, uključujući i cionizam³ i sve oblike strane agresije, okupacije, dominacije, miješanja i hegemonije, kao i protiv blokovske politike (Vukadinović, Čehulić Vukadinović, Božinović, 2007).

Godine 1960. osnovana je Organizacija zemalja izvoznica nafte (OPEC⁴), međunarodna organizacija osnovana radi usklađivanja naftnih politika te osiguravanja tehničke i ekonomske pomoći državama članicama. U pozadini osnutka OPEC-a bilo je suprotstavljanje golemoj moći Međunarodnoga naftnoga kartela koji je 1928. godine okupio najjače svjetske naftne kompanije (*Exxon, Texaco, Standard Oil, Mobil Oil, Gulf Oil, British Petroleum, Shell*) koje su diktirale cijene na tržištu (Cvrtić, 2004).

Vrijeme Hladnog rata može se podijeliti u 3 glavne faze. Prva je od 1945. do 1969. te je obilježena objavljivanjem Trumanove doktrine.⁵ Drugu fazu označava opuštanje napetosti između država te se odnosi na godine od 1969. do 1979. Završna i treća faza je razdoblje kraja Hladnog rata te se odnosi na godine od 1979. do 1990. (Božinović, 2010).

Drugi svjetski rat za sobom je ostavio vrlo raširene pojave beskućništva, industrija je pretrpjela velike štete te kada bi i došlo do proizvodnje, transportiranje proizvedene robe je bilo gotovo nemoguće zbog uništenih prometnica, pruga i mostova. Tako npr. Pariz je kraj

³ Cionizam je bio nacionalni pokret Židova za utemeljenje židovske države na području na kojem se danas nalazi Izrael. Cionizam je danas politički pokret koji nastoji vratiti Židove u Izrael, a izraz „cionizam“ predstavlja političke težnje Židova da se nastane u Izraelu.

⁴ Organization of the Petroleum Exporting Countries)

⁵ Godine 1947. Grčka i Turska došle su pod veliki pritisak SSSR-a. U Grčkoj se ponovno raspalsao građanski rat, a SSSR je vršio veliki pritisak na Tursku zbog kontrole tjesnaca Bospora i Dardanela. Takvi potezi SSSR-a izazvali su reakciju SAD-a. U poslanici od 12. ožujka 1947. godine predsjednik Truman zatražio je od Kongresa odobravanje 400 milijuna dolara ekonomske i vojne pomoći Grčkoj i Turskoj. Putem toga zahtjeva i djelovanjem SAD-a u međunarodnoj zajednici na sprječavanju širenja komunizma te gospodarskom pomoći koja je pružana slobodnom demokratskom svijetu oblikovana je nova vanjskopolitička doktrina SAD-a koja se naziva i Trumanovom doktrinom.

rata dočeka bez ijednog mosta na Seini te je to uvelike otežalo oporavak. Veliki problem bio je nestanak Njemačke iz europske ekonomije što je dovelo do jake ruske vojne nazočnosti. Staljinova namjera je bila širenje komunističkog sustava na što više zemalja, s Moskvom kao glavnim središtem moći što je dovodilo do rastućih tenzija u odnosima između nekadašnji ratnih saveznika, SAD-a i SSSR-a. Isto tako i Ujedinjeno Kraljevstvo sve se više počelo zanimati za budući razvoj Europe te postaje svjesno da svoju sigurnost više ne može tretirati neovisno o ostatku Europe (Božinović, 2010).

Glavni akteri u bipolarnom modelu Hladnoga rata bile su velike države svijeta, a to su SAD i SSSR. Budući da svaka od njih imala drugačije koncepcije o društvenom uređenju u međunarodnim odnosima dolazilo je do sve snažnijeg rivaliteta, te posljedično i do utrke u naoružanju te do razvoja nuklearnog naoružanja, a što je rezultiralo izbjegavanjem bilo kakvog oblika izravne konfrontacije (Vukadinović, 2004). Ujedno u svijetu je ojačalo ideološko, političko i ekonomsko suparništvo. Iako poražena, ponovno se u središtu geostrateških odnosa našla Njemačka. Naime, njemačko je pitanje bilo daleko najvažnije, jer je ono u fizičkom, teritorijalnom smislu određivalo snage utjecaja dva suprotstavljena pola u Europi. Odgovor sila pobjednica na stanje s poslijeratne Njemačke ogledao se u tri načela: demilitarizaciji, denacifikaciji i deindustrijalizaciji, čime bi se isključila bilo kakva mogućnost povratka Berlina na scenu kao jakog i potencijalno opasnog igrača (Vukadinović, Vukadinović, Božinović, 2007).

Najprije su Velika Britanija i Francuska 1947. godine potpisale sporazum o Dunkerqueu, kojim su jedna drugoj zajamčile pomoć u slučaju njemačkog napada. Iduće godine sporazum je proširen na zemlje Beneluxa. Poziv je bio upućen i Danskoj, Islandu, Italiji, Norveškoj i Portugalu, a zamisao je kulminirala potpisivanjem Sjevernoatlanskog ugovora u travnju 1949. godine, odnosno osnivanjem NATO-a, koji je postao najvažnija organizacija koja je okupljala zapadne saveznike. NATO savez produbio je bipolarnu podjelu Europe, što je na ekonomskom planu već učinio Marshallov plan.⁶ Svrha te politike ogledala se u sprečavanju širenja komunizma, odnosno kako su ga nazvali, komunističkog domino-efekta gdje je došlo do različitih blokada i okruženja s ciljem izoliranja SSSR-a. Sredinom 50-ih Njemačka se ponovno našla u prvom planu kada je 1955. Zapadna Njemačka bila primljena

⁶ U lipnju 1947. glavni državni tajnik George Marshall objavio je Program europske obnove ili Marshallov plan ekonomske pomoći koji je bio četverogodišnji program pomoći, gdje je SAD postavio uvjet da europske zemlje same odluče o raspodjeli pomoći. Marshallov plan trebao je potaknuti gospodarske aktivnosti i rast životnog standarda, stabilizirati socijalne politike i osigurati političku stabilnost demokratskog političkog poretka. Jedan od uvjeta za primanje pomoći bio je da u vladi države koja se kandidira za pomoć nema komunisti. To je i bio razlog da Francuska i Italija prilično brzo reorganiziraju svoje vlade.

u NATO savez. Odgovor Moskve na sve to bilo je osnivanje Varšavskog ugovora.⁷ Budući da njegove članice nisu svojevrijedno ušle u taj savez, strah od narušavanja unutarnje ravnoteže bio je daleko razvidniji u promišljanjima vodećih sovjetskih političara, pogotovo nakon Staljinove smrti. U tu svrhu pojavljuje se Brežnjevljeva doktrina,⁸ prema kojoj je opravdana sovjetska intervencija u unutarnje stvari komunističkih zemalja ukoliko bi došlo do kakvih narušavanja komunističkog poretka. Tako je 1953. ugušen istočnonjemački ustanak, tri godine kasnije mađarska želja za neovisnošću, te je istu sudbinu proživjela i Čehoslovačka 1968. godine (Božinović, 2010). Dakle, potezi tadašnje Moskve pridonijeli su dinamici i obilježjima događaja u međunarodnim odnosima te su vodili daljnjoj podjeli između dva suprotstavljena bloka.

4.3. Hladni rat – vrhunac opasnosti

Tijekom Hladnoga rata dogodio se niz manjih ratova u kojima su dva suprotstavljena bloka izravno ili neizravno pomagala jednu od zaraćenih strana. Jedan od takvih primjera je Korejski rat, vojni sukob Sjeverne i Južne Koreje, a trajao je od 1950. do 1953. godine. Nakon neuspjelih pregovora o ujedinjenju, vojska komunističke Sjeverne Koreje je uz snažnu potporu svojih saveznika SSSR-a i Kine, 1950. godine napala Južnu Koreju. Napad Sjeverne Koreje na Južnu Koreju, Vijeće sigurnosti UN-a (bez sudjelovanja SSSR-a) osudilo je i okarakteriziralo kao agresiju, dok su se SAD 1950. godine, odlukom predsjednika Trumana vojno angažirale u obrani Južne Koreje. Vojska Sjeverne Koreje je bilježila uspjehe na vojnom planu gotovo porazivši južnokorejske vojne snage, te je zauzela Seoul. Nakon uključivanja američkih vojnih snaga u rat, došlo je do prvih kopnenih borbi sjevernokorejskih i američkih trupa. U svrhu zaustavljanja agresije, Ujedinjeni Narodi su oformili međunarodne snage u kojima je vojno sudjelovalo 20-ak država, dok su SAD dale najveći udjel u ljudstvu i tehnici. Uslijedio je protunapad američkih i savezničkih snaga koje su ušle u Seoul i zatim (nakon odobrenja UN-a) prešle u Sjevernu Koreju i zauzele P'yongyang. Uslijedile su ofenzive i protunapadi s obje strane, a bojišnica se protezala oko predratne granice između

⁷ Dvije godine poslije Staljinove smrti novo sovjetsko državno-partijsko vodstvo shvatilo je da Zapad zapravo ne odustaje od podjele Europe, a kada je i Savezna Republika Njemačka pristupila NATO-u, Moskva je procijenila kako i istočno europskim zemljama isto prijeti takva opasnost sa Zapada pa je 14. svibnja 1955. Na inicijativu Kremļa u Varšavi sklopljen *Sporazum o prijateljstvu, suradnji i međusobnoj pomoći* na temelju čega je osnovan vojno-politički blok nazvan *Organizacija varšavskog ugovora* ili *Varšavski pakt*.

⁸ Brežnjevljeva doktrina podrazumijevala je da rukovodstvo Sovjetskog Saveza zadržava za sebe pravo definirati "socijalizam" i "kapitalizam". U praksi to je značilo da nijednoj državi nije dozvoljeno napustiti Varšavski pakt ili ugroziti monopol komunističke partije (Božinović, 2010.).

korejskih država, duž 38. paralele. Unatoč povremenim borbama, 1951. godine počeli su pregovori o prekidu sukoba. Primirje je dogovoreno 1953. godine, uz razgraničenje crtom bojišnice (Šabanić, 2014).

Još jedan sukob u kojem su sudjelovala oba bloka je Kubanska kriza kao iznimno opasna konfrontacija između SAD-a i SSSR-a 1962. godine. Do krize je došlo zbog Sovjetske namjere instaliranja nuklearno sposobnih raketa srednjeg dometa i stacioniranja četrdeset tisuća sovjetskih vojnika na kubanskom području. Nakon saznanja o namjerama SSSR-a, SAD su odgovorile pomorskom blokadom Kube. Pomorska blokada je dala rezultate te je veliki broj brodova iz SSSR-a promijenio kurs i odustao od dopreme opreme na Kubu. U trenucima najveće napetosti, kada su diplomacije objiju strana ulagale ogromne napore da održe mir, Hruščov je poslao pismo američkom predsjedniku Kennedyju u kojem je dao obećanje da će s Kube povući rakete i sav vojni kontingent ukoliko SAD obeća da neće izvršiti nikakav napad na Kubu niti se miješati u unutarnje poslove Kube. Budući da odgovora nije bilo, Hruščov je uputio novo pismo u kojem, uz sve navedeno u prvom pismu, zahtijeva povlačenje raketa i deaktiviranje lansirnih rampi koje su SAD imale u Italiji i Turskoj (Painter, 2002).

U međuvremenu jedan od američkih špijunskih U2 zrakoplova, koji su za vrijeme krize stalno nadlijetali Kubu, bio je srušen što je dovelo do kulminacije već ionako napete situacije. Nakon bezbrojnih razgovora između diplomacija, Kennedy je potajno odlučio prihvatiti prijedlog i naredio povlačenje nuklearnih raketa iz Italije i Turske te je s veleposlanikom SSSR-a dogovoreno da taj dio dogovora ostane tajan. Hruščov je zatim objavio da će SSSR prekinuti ofenzivu na Kubi, a odmah potom je Kennedy odgovorio da će SAD pred Vijećem sigurnosti Ujedinjenih naroda donijeti izjavu kojim jamče da SAD neće ni na koji način miješati u unutarnje poslove Kube. Razvojem tih događanja završena je Kubanska kriza koja se smatra jednim od vrhunaca Hladnog rata (Painter, 2002).

Još jedan sukob koji se zbivao za vrijeme Hladnoga rata bio je Vijetnamski rat. Oružani sukob koji je trajao od 1964.-1973., bio je sukob Sjevernoga Vijetnama (DR Vijetnam) s Južnim Vijetnamom i SAD-om, koji nikada nije službeno proglašen. Južnovijetnamski režim je unatoč svojim nedemokratskim obilježjima imao potporu SAD-a u cilju daljnjeg održavanja podjela u Vijetnamu da bi se spriječilo njegovo ujedinjenje pod komunističkom vlasti. Godine 1964. u Tonkinškom je zaljevu napadnut američki ratni brod što je bio povod za zrakoplovne napade SAD-a na Sjeverni Vijetnam te uporabu kopnenih

snaga u Južnom Vijetnamu. Australija, Novi Zeland, Filipini, Južna Koreja i Tajland su vojno pomagali SAD-u, dok su Sjevernom Vijetnamu i FNO-u pomagali SSSR i Kina. Godine 1968. potaknuti su mirovni pregovori u trajanju od godine dana, ali bez rezultata. Konačno primirje je uspostavljeno 1973. godine u Parizu. Nakon potpisivanja primirja u Parizu, uslijedilo je američko vojno povlačenje, ali i obnova sukoba između suprotstavljenih vijetnamskih snaga. Južnovijetnamske snage zauzele su Saigon, a nedugo zatim je proglašeno vijetnamsko ujedinjenje.

Afgansko-sovjetski rat, ponekad nazvan i Sovjetska invazija Afganistana, naziv je za sovjetsko sudjelovanje u građanskom ratu koji se vodio u Afganistanu od 1978. do 1989. godine između komunističke vlade i islamističkih pobunjenika. Nakon Saur revolucije, vlast u Afganistanu preuzele su dvije suparničke komunističke partije, ali su bile izrazito nepopularne jer se tradicionalno stanovništvo opiralo ideologiji ateizma i društvenih reformi. U strahu da ta komunistička vlast ne propadne, SSSR je intervenirao 1979. Parčam po naredbi Leonida Brežnjeva na strani partije, koja se zalagala za jače veze sa Sovjetima. Moskva je planirala ostati najviše dvije do tri godine u zemlji, ali se zadržala gotovo cijelo desetljeće. Udružene vojne snage sovjetskih i afganistansko-komunističkih snaga potom su vodile teške borbe s antikomunističkom oporbom u zemlji, a sustavno bombardiranje sela i razni masakri doveli su do katastrofalnih ljudskih žrtava. Usprkos četiri rezolucije Opće skupštine UN-a u kojoj se poziva na povlačenje stranih vojnika, Crvena armija je ostala u Afganistanu (Wilson, 2002).

Sovjetsku intervenciju mnoge su države gledale s neodobravanjem, jer nisu htjele da SSSR nastavi dalje do Pakistana i izađe na Arapsko more, a smatrali su i da je intervencija izravno kršenje načela *détente*. Antisovjetske snage, okupljene uglavnom u mudžahedine, podupirale su SAD, Saudijska Arabija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Pakistan, Iran, pa čak i NR Kina.

Otezanjem rata, SSSR se sve više ekonomski iscrpljivao, jer je ulagao na desetke milijarde dolara da bi očuvao komunističku vlast u Afganistanu, ali bez uspjeha. Dolaskom Mihaila Gorbačova, započeo se mijenjati stav oko nastavka vojne intervencije. Nakon raznih pregovora, 1988. postignut je Ženevski sporazum, nakon čega je SSSR započeo povlačenje svojih vojnih snaga, koje je završilo u veljači 1989. godine. Rat je sveukupno doveo do oko sedam milijuna izbjeglica ili raseljenih i oko 1.000.000 poginulih, što ga čini jednim od najkrvavijih sukoba u ljudskoj povijesti. Afgansko-sovjetski rat bio je prvi vojni neuspjeh

Sovjetskog Saveza od Drugoga svjetskog rata i posljednja veća oružana eskalacija Hladnog rata (Wilson, 2002).

4.4. Razdoblje kraja Hladnog rata

Razdoblje pogoršanja odnosa između Istoka i Zapada krajem 70-ih i početkom 80-ih neki povjesničari nazivaju „Drugim Hladnim ratom“ (Grizold, Čehulić, 2008). Često se uz pojam Hladnog rata veže i utrka u naoružanju kao jedan od najdinamičnijih procesa uz brojne dileme oko nacionalne sigurnosti. Kraj blokovske podjele nije se zbio odjednom, nego spletom različitih okolnosti, a simboličkim krajem Hladnog rata smatra se rušenje Berlinskog zida (Božinović, 2010).

Američki predsjednik Ronald Reagan, koji je već u samom početku pokazao puno manju volju za popustljivošću prema SSSR-u, ostao je ustrajan u svojevrsnoj političkoj agresivnosti. Na kraju je ishod takvog pristupa rezultirao spremnošću SSSR-a na suradnju gdje je taktički poen zadobio predsjednik Gorbačov koji je iznenadio odlukom o drastičnom smanjenju nuklearnog naoružanja (Božinović, 2010).

Mihail Gorbačov je općenito doživljen kao čovjek novog doba koji je otvoreno zagovarao promjene u SSSR-u i nije mu bilo strano iznošenje problema s kojima se suočavalo gospodarstvo i ukupni društveni razvoj u SSSR-u (Božinović, 2010). Njegovim dolaskom na vlast zbile su se dinamične promjene u sovjetskoj unutarnjoj i vanjskoj politici. Sovjetska težnja za obnavljanjem američko-sovjetskih pregovora prihvaćena je od strane Reagana i već iste godine došlo je do prvog susreta Gorbačova i Reagana u Ženevi. Naime, Gorbačov je želio postupnom demokratizacijom i liberalizacijom ruskog sustava osigurati njegovo preživljavanje.

Da bi se smanjila napetost među blokovima, SSSR je predložio dvostruku nultu opciju u pogledu raketa srednjeg dometa u Europi, čime je bilo predviđeno da razmontiraju svoje sustave i nuklearno naoružanje. Koliko je SSSR bio spreman na prekid krize pokazao je početkom svibnja 1988. godine kada je najavljeno povlačenje vojnika iz Afganistana. Već u travnju sljedeće godine prihvaćen je Sporazum o pokretanju političkih reformi koje će voditi prema demokratskim izborima i stvaranju pluralističkog sustava u Poljskoj. Također, u rujnu je Mađarska je otvorila svoju granicu prema Austriji otklonivši žicu s granice što je bio simbolički potez, ali i prilika tisućama građana DDR-a da pređu na Zapad (Božinović, 2010).

Rušenje Berlinskog zida 1989. godine označilo je velike promjene, prije svega početak kraja Hladnog rata. Raspušten je ugovor kao vojno-politički savez socijalističkih zemalja. U Europi je padom komunističkih režima socijalizam izgubio ulogu integrirajućeg faktora (Božinović, Čehulić Vukadinović, Vukadinović, 2007). Krajem Hladnog rata započelo je novo razdoblje, bez opasnosti od nuklearnog rata te su se bivše države „istočnog bloka“ otvorile i ušle u tranziciju prema tržišnoj ekonomiji.

Kao uvod u proces raspada SSSR-a, započelo je razdoblje politike „glasnosti“ ili „perestrojke“.⁹ Forsiranje teške industrije, niski životni standard te brojne revolucije koje su obilježile Istočnu Europu, dovelo je 1991. godine do raspada SSSR-a (Božinović, 2010). Najprije je 6. rujna 1991. godine Estoniji, Litvi i Latviji priznata neovisnost što je obilježilo početak kraja SSSR-a, komunizma u Europi i Hladnog rata. Ujedno predsjednik Gorbačov dao je ostavku te je na njegovo mjesto došao Boris Nikolajevič Jeljcin kao prvi predsjednik Ruske Federacije. Sve sovjetske zemlje osigurale su samostalnost te su osnovale Zajednicu Neovisnih Država koja postoji i danas, ali je razlika u tome da svaka od država članica ima samostalnost i suverenitet.

4.6.1. Politička fragmentacija i nastanak novih država nakon Hladnog rata

Iako naizgled bez uzajamne povezanosti, osamostaljivanje država i završetak Hladnog rata bili su u izravnoj korelaciji. Raspad istočnog bloka nužno je vodio prema novom europskom strukturiranju, a u taj su proces sve zemlje željele ući s pozicije političke i ekonomske emancipacije (Švob-Đokić, 2000). Unatoč kontekstu globalnih političkih promjena koji je to omogućio, svaka je država prošla svoj specifičan put k osamostaljenju.

Padom komunizma 1990. godine započeo je novi proces dezintegracije bivše Jugoslavije, umjetno stvorene države nastale 1918. godine od nekoliko heterogenih država i teritorija (Magaš, 2003). Nastajanje novih država koje su izašle iz bivših socijalističkih federacija vremenski se poklapa s tranzicijom. Stoga se upravo kroz odvijanje tranzicijskih procesa na europskoj sceni pojavilo 14 novih država, što dinamizira ukupan politički i ekonomski život kontinenta. Nove države konstituirale su se od 1989. do 1993. godine. Njihov nastanak i daljnji razvoj bitno obilježavaju dvije ideologije promjene: nacionalizam i modernizacija (Švob-Đokić, 2000).

⁹ Jedan od osnovnih principa politike glasnosti ili perestrojke je otvorenost državnim institucijama, dostupnost informacija o djelatnosti vlasti, organizacija, državnih dužnosnika te sloboda govora i sloboda izražavanja (op.a).

Baltičke države Estonija, Latvija i Litva postale su dio Sovjetskog Saveza temeljem Pakta o obrani i međusobnoj pomoći potpisanog između SSSR-a i Njemačke 1939. godine. Estonija, je tijekom 1989. godine, kao i ostale Baltičke zemlje, zahtijevala da se objavi sadržaj njemačko-sovjetskog pakta. Svoju borbu za nezavisnost Estonija je zasnovala na legalitetu državnog kontinuiteta narušenog 1939. godine (Švob-Đokić, 2000). Vrhovni Sovjet Estonije izabran je u ožujku 1989. godine, a u veljači 1990. godine biran je novi parlament nazvan Estonski kongres. Vrlo malom većinom glasova Vrhovni je Sovjet 30. ožujka 1990. godine izglasao zahtjev za vraćanje nezavisnosti Republici Estoniji. Time je započelo prijelazno razdoblje do potpunog osamostaljenja Estonije.

Od sredine 1970-ih godina u Latviji je utemeljeno nekoliko profesionalnih i građanskih udruženja koja su potakla otpor sovjetizaciji i rusifikaciji zemlje. Njihova djelatnost se vrlo brzo proširila. Pod njihovim utjecajem, Vrhovni Sovjet Latvije prihvatio je u srpnju 1989. godine Deklaraciju o suverenosti i ekonomskoj nezavisnosti Latvije. Na lokalnim i parlamentarnim izborima 1989. i 1990. osvojili su većinu glasova, što je rezultiralo sukobima između sovjetske policije i građana, kada je u Rigi ubijeno pet osoba. Gotovo polovicu latvijskog stanovništva čine Rusi zbog čega je problem latvijskog državljanstva bio značajan u funkcionalnom i pravnom smislu.

U Litvi je volja za stjecanjem nezavisnosti otvoreno iskazana proslavom dana litvanske nezavisnosti 16. veljače 1988. godine. Moskva je u travnju 1990. godine proglasila ekonomsku blokadu Litve, zahtijevajući opoziv nezavisnosti. Pod njihovim pritiskom, Vrhovni Sovjet je stopirao procese za stjecanje nezavisnosti na šest mjeseci. Moskva je u siječnju 1991. godine intervenirala i vojno. Vojna intervencija završila je smrću trinaestorice vojnika i ranjavanjem nekoliko stotina građana. Tek u kolovozu 1991. godine, nakon sloma generalskog udara u Moskvi, Litva je priznata kao nezavisna država.

Srednjoeuropske države koje su se osamostalile nakon sloma socijalizma su Republika Češka i Republika Slovačka. U ovome slučaju može se reći da se radi o razvrgnuću državne zajednice 1. siječnja 1993. godine koja je razlog za postojanje izgubila promjenom sustava, odnosno padom socijalizma, kada su otvoreno iskazane sve različitosti dva sastavna dijela Čehoslovačke. Sredinom 1990. godine održani su izbori. U Češkoj je pobijedio Građanski forum, a u Slovačkoj Javnost protiv nasilja. Uslijedila je fragmentacija političkih pokreta u stranke i njihovo izrazitije profiliranje. Nastale u koalicije čiji su odnosi doveli do daljnje fragmentacije federalne skupštine, te do sve jasnijeg stava za ukidanjem federacije, i s češke i

slovačke strane. Slovački nacionalni savjet proglasio je nezavisnost Slovačke Republike već u srpnju 1992. godine, a sredinom 1996. godine održani su prvi odvojeni izbori u Češkoj i Slovačkoj (Švob Đokić, 2000).

Nove istočnoeuropske države Bjelorusiju, Moldaviju, Rusiju i Ukrajinu obilježava višestoljetna povijest približavanja i udaljavanja. Napuštanje SSSR-a označilo je početak razdoblja političke i ekonomske nestabilnosti u ovim državama, i njihovim odnosima sa susjedima. Iako su u nekoliko slučajeva bile na rubu oružanih sukoba, one su ipak uspješno prebrodile raspad SSSR-a bez većih vojnih intervencija.

Pod utjecajem događanja u Estoniji, Latviji i Litvi, Vrhovni sovjet Bjelorusije prihvatio je Deklaraciju o nezavisnosti u svibnju 1990. godine. Međutim, pitanje nezavisnosti ostalo je neriješeno jer na referendumu 1991. godine, većina bjeloruskih glasača podržala je opstanak i modernizaciju SSSR-a. Ipak, nakon sloma generalskog udara u Moskvi, Bjelorusija je proglasila nezavisnost 25. kolovoza 1991. godine (Švob Đokić, 2000).

Republika Moldavija je stoljećima bila područje prolaska i privremenog ili stalnog naseljavanja velikog broja različitih europskih i azijskih naroda. Godine 1989. u Moldaviji je osnovana Moldavska Narodna Fronta, koja je okupila više kulturnih i političkih grupacija i uspjela se službeno registrirati. Privukli su i etničke Rumunje i njihove organizacije, slavenske manjine, Gagauze, turske manjine i druge. Na izborima 1990. godine osvojili su veliku većinu, a u svibnju iste godine Moldavija je proglašena suverenom državom.

Početak devedesetih sovjetska vlast u Ukrajini potaknula je „ukrainizaciju“, uvela službeni ukrajinski jezik i podržala razvoj Ukrajine. Godine 1989. osnovan je Pokret ukrajinskog naroda za restrukturaciju (Rukh), koji je na izborima 1990. godine osvojio 27% glasova. Referendum o budućnosti SSSR-a iz ožujka 1991. godine završio je podrškom ukrajinskoj suverenosti, iako je većina glasača iz Istočne Ukrajine podržala ostanak u SSSR-u. Vrhovni sovjet Ukrajine 24. kolovoza 1991. godine prihvatio je Deklaraciju o nezavisnosti, a referendumom koji se održao te godine u prosincu, Deklaracija je prihvaćena većinom od 90% glasova (Švob Đokić, 2000).

Rusija je od 1922. godine bila dominantan sastavni dio SSSR-a. Padom sovjetske vlasti 1991. godine, ruska je država rekonstruirana kao Ruska Federacija s 21 autonomnom republikom, 66 provincija te dva grada sa statusom autonomne provincije (Moskva i Sankt Petersburg). Postsocijalističko razdoblje današnje Rusije postalo je jedna od glavnih

preokupacija Europske unije i SAD-a, jer je Rusija postala izvor nestabilnosti i čak opasnosti za svoje neposredno okruženje. Utjecaj Rusije na mnoge novoosnovane europske države vrlo je značajan, a katkad i presudan. To njezin položaj čini različitim od položaja većine novih europskih država, čiji su međunarodni položaj i samostalnost u velikoj mjeri pod utjecajem zbivanja u Rusiji (Švob Đokić, 2000).

Četiri, zatim pet a do danas sedam novih država nastalih raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije povezuje ukupna kriza raspada bivše države. Tri države su bile u ratnom sukobu od sredine 1991. do kraja 1995. godine. Raspadom federalne države pod nacionalističkim pritiscima unutarnje političke snage ni međunarodna zajednica nisu uspješno upravljale. Zahtjev za osnivanjem posebnih nacionalnih država, uz nastojanje postizanja potpune decentralizacije, posljedica je konflikta između usmjerenosti na slobodno tržište, privatno vlasništvo, demokratizaciju i globalnu integraciju s jedne, i nastojanja da se uspostavi klasični model državnog socijalizma te izbjegne pridruživanje regionalnim i svjetskim integracijama, s druge strane. Sukob je u početku shvaćan kao građanski rat, ali nakon što su Hrvatska, Slovenija i Bosna i Hercegovina postale nezavisne države, sukob je tretiran kao međunarodni sukob nezavisnih država (Švob Đokić, 2000).

Poslije izbora u prosincu 1990. godine što je dovelo do prvih sistemskih promjena u Bosni i Hercegovini, kao i do postupnog jačanja političkih snaga koje su zastupale pojedine narode. Vlada BiH je podržala opstanak Jugoslavije. Tek nakon što su Hrvatska i Slovenija proglasile nezavisnost u lipnju 1991., Muslimani i Hrvati također su zatražili da BiH postane nezavisna. Nakon srpske vojne agresije, u srpnju 1992. bosanski Hrvati su proglasili Republiku Herceg-Bosnu, koja je smatrana dijelom BiH, ali nije bila dovoljno jaka da bi se mogla priključiti Hrvatskoj. U zadnja dva mjeseca 1993. i prva dva 1994. godine NATO je oštro prijetio Srbima zbog etničkog čišćenja i opsade Sarajeva. Krajem 1994. godine NATO je kod Banjaluke srušio srpski avion, što je bila prva vojna akcija NATO-a od kada je uspostavljen. Nakon toga srpska strana se počela povlačiti. U Washingtonu je 18. ožujka 1994. godine potpisan sporazum o Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, kao i preliminarni ugovor o suradnji između Federacije i Republike Hrvatske. Time su završeni sukobi između Hrvata i Muslimana u Bosni.

Republika Hrvatska proglasila je nezavisnost 25. svibnja 1991. godine. Tom su proglašenju prethodili izbori u travnju 1990., na kojima je Hrvatska demokratska zajednica osvojila relativnu većinu, a novi Sabor izabrao dr. Franju Tuđmana za predsjednika države. U

prosincu 1990. Sabor je donio novi Ustav kojim je Hrvatska definirana kao samostalna država.

Makedonija je izmjenama Ustava 1989. godine uvela višepartijski sustav. Izbori održani u studenom 1990. godine osigurali su većinu stranci VMRO-DPMNE koja se zalagala za jaku suradnju s Grčkom, Bugarskom i Albanijom i za povezivanje Makedonaca koji žive u tim zemljama. Nezavisnost je proglašena 28. siječnja 1992 (Kornfein, 2013).

Slovenija je proglasila nezavisnost 25. svibnja 1991., što je izazvalo direktnu intervenciju Jugoslavenske narodne armije. Odlučni otpor Slovenije i posredovanje Europske komisije doveli su do povlačenja JNA. U listopadu 1991. Slovenski je parlament službeno proglasio da se izdvaja iz Jugoslavije te uvodi vlastitu valutu. Slovenija je vrlo brzo priznata i prihvaćena kao nezavisna država (Švob Đokić, 2000).

SR Jugoslavija proglašena je nakon što su ostale republike bivše Jugoslavije već proglasile svoju nezavisnost. Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Makedonija konstituirane su kao nove nezavisne države, dok su Srbija i Crna Gora ostale u zajedništvu kao SR Jugoslavija. Tijekom procesa raspada bivše Jugoslavije Srbija je ukinula autonomiju Kosova i Vojvodine. Otvoreno nepoštivanje ljudskih prava albanskog stanovništva na Kosovu dovelo je do vojne intervencije NATO snaga u ožujku 1999. godine.

Raspad Jugoslavije od 1991. do 1995. godine bio je najveća europska kriza u koju su EU, NATO i SAD bile izravno uključene diplomatski, vojno i ekonomski. To da Srbija nije dopuštala osamostaljenje drugih naroda, bilo je temeljni izvor sukoba. Priznavanjem neovisnosti Hrvatske i Slovenije sukob je dobio međunarodno obilježje, a zaustavljen je međunarodnom intervencijom odnosno potpisivanjem Daytonskog sporazuma.¹⁰ (Pauković, 2008).

¹⁰ U Elizejskoj palači u Parizu, 14. prosinca 1995. potpisan je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, prethodno usuglašen u Daytonu, te stoga nazvan Dejtonski sporazum. Podršku ovom sporazumu osiguravale su snage NATO-a.

5. NATO savez

Zahvaljujući tome što se nijedan od dvaju svjetskih ratova nije vodio na američkom tlu, gospodarstvo SAD-a bilo je pošteđeno šteta kakve su pretrpjele europske države i SSSR. Štoviše, SAD su upravo za to vrijeme zabilježile povećan gospodarski rast. Uz pomoć Ureda za strateške službe i tajne službe, te na poticaj predsjednika Trumana u rujnu 1947. godine osnovana je CIA, da bi u slučaju novog rata SAD i dalje ostale zaštićene. Upravo iz tog razloga, godinu dana poslije osnivanja Bruxelleske alijanse, 4. travnja 1949. godine u Washingtonu, Kanada i pet članica Bruxelleskog pakta – Island, Norveška, Danska i Italija osnovale su i odmah potpisale pristup Sjevernoatlantskom obrambenom savezu.¹¹ Uvod sporazuma glasio je: *“Države koje sudjeluju u ovom ugovoru, izražavajući svoju vjeru u ciljeve i načela Povelje Ujedinjenih naroda i svoju želju da žive u miru sa svim narodima i svim vladama, odlučne da brane slobodu svojih naroda i njihovo zajedničko nasljeđe i njihovu civilizaciju temeljenu na načelima demokracije, slobode ljudi i na vladavini prava, nastojeći da u zoni sjevernog Atlantika sačuvaju blagostanje i stabilnost, odlučile su da ujedine svoje snage za zajedničku obranu i za očuvanje mira i sigurnosti sklopile su ovaj Sjevernoatlantski sporazum“* (Doddoli, Maradei 2005: 75). Članstvu su se 1952. godine pridružile Grčka i Turska, a dvije godine kasnije pristupnicu u pakt potpisala je Savezna Republika Njemačka (Vidušić, 2011).

Ugovorne obveze članstva napisane na engleskom jeziku koji je u Savezu i usvojen kao službeni jezik, bile su potpisane na 50 godina. Kasnije, kada je Francuska napustila blok, vjernost Savezu se potpisivala na 20 godina, a ostavljeno je i na volju svakoj državi da ga slobodno može napustiti, no takvu nakanu morala je najaviti godinu dana ranije. NATO je u svojoj biti (i uvijek će biti) politički i vojni savez u čijim ugovornim odredbama dominira točka koja svaku članicu obvezuje da u slučaju vanjske agresije na bilo koju od zemalja bloka pruži svaku moguću, pa i vojnu pomoć žrtvi agresije. Kad su sljedeće godine oružane snage Sjeverne Koreje napale Južnu Koreju, pod zastavom Ujedinjenih naroda 12 članica NATO-a priteklo je u pomoć Južnoj Koreji i izravno se ili neizravno uključilo u rat protiv Sjeverne Koreje.¹² Međutim, kada je u prvoj polovici 1982. godine na južnom Atlantiku između Argentine i Velike Britanije izbio rat za Falklandske otoke, koji su do invazije argentinskih trupa bili u britanskom posjedu, a rijetki naseljenici i malobrojne vojne snage na otoku bili izloženi agresiji, premijerka Margaret Thatcher, osim što je prihvatila ponudu SAD-a da

¹¹ North Atlantic Treaty Organization - NATO

¹² Od zemalja NATO-a u ratu nisu sudjelovali Portugal i Island (op. a.)

njegovi vojni sateliti izviđaju za britanske potrebe, nije se pozvala na ovaj članak odredbe Sjevernoatlantskog saveza, nego je onamo poslala flotu, marince i trupe kopnenih snaga. Uz obostrane gubitke ljudstva i ratnog materijala nakon nekoliko mjeseci Britanci su bez pomoći NATO-a izbacili Argentinke s Malvinskih, odnosno Falklandskih otoka (Vidušić, 2011).

Od svog osnutka 1949. NATO savez s pripadajućim simbolom (Slika 3) se uvijek prilagođavao geopolitičkim i povijesno-zemljopisnim okolnostima te se razvijao u skladu s time. U 1950-ima NATO je bio isključivo obrambena organizacija, u 60-im postaje politički instrument. Isticanje novog imidža NATO-a, onog političkog, zabilježeno je po urušavanju bipolarne međunarodne zajednice i sustava međunarodne sigurnosti temeljenog na dva podsustava kolektivne sigurnosti, NATO-a i Varšavskog pakta (Vukadinović, Vukadinović, Božinović, 2007). U okolnostima kada se nazirao kraj Varšavskog pakta, američki predsjednik Bush na proslavi četrdesetog rođendana NATO-a u njemačkom gradu Mainzu definirao je uspostavu slobodne i ujedinjene Europe. Glavni tajnik NATO-a Lord George Robertson kao primarni cilj NATO-a u posthladnoratovskoj međunarodnoj zajednici istaknuo je izgradnju euroatlantskoga sigurnosnog prostora temeljenog na državama koje će počivati i dijeliti zajedničke vrijednosti demokracije i ljudskih prava (Vukadinović, Vukadinović, Božinović, 2007).

Tijekom 1990-ih NATO savez je doprinio stabilizaciji Istočne Europe kroz Partnerstvo za mir. Danas NATO ima zadaću osigurati mir kroz različite strategije koje ocrtavaju različite situacije u svijetu, dijeleći resurse i strategiju i s EU i drugim međunarodnim institucijama (URL 2).

Slika 3. Logo NATO saveza

Izvor: URL 10

5.1. Organizacijska struktura NATO-a

Ustroj NATO saveza temelji se na podjeli na Sjevernoatlantsko vijeće i Skupinu za nuklearna pitanja (URL 3). Nadalje se vojna struktura dijeli na Vojni odbor koji obuhvaća Savezničko zapovjedništvo za operacije (ACO) te Savezničko zapovjedništvo za transformaciju (ACT). Važno spomenuti i glavnog tajnika koji je najvažniji civilni predstavnik te osoba koja je odgovorna za savjetovanje i donošenje odluka. Načelo donošenja odluka je konsenzusom i primjenjuje se unutar čitavog Saveza. Prije svega to znači da o svemu odlučuju sve članice i da je svaka od njih uključena u postupak donošenja odluka te se to načelo primjenjuje na svim razinama NATO saveza (URL 3).

5.2. Civilna struktura

Glavno NATO-ovo sjedište te trajno sjedište Sjevernoatlantskog vijeća (NAC) smješteno je u Bruxellesu (Slika 4), a ono uključuje stalne predstavnike - nacionalna izaslanstva, glavnog tajnika i međunarodno osoblje (URL 3). Nacionalna izaslanstva dio su civilne strukture NATO-a i imaju svoj položaj unutar veleposlanstava. Na čelu im je veleposlanik koji se smatra stalnim predstavnikom, te radi u skladu s naputcima iz svoje zemlje. Osoblje nacionalnih izaslanstava čine prije svega civilni zaposlenici iz ministarstava vanjskih poslova, ali i ostalih mjerodavnih ministarstava koja unutar NATO-a imaju ulogu predstavljanja svoje zemlje.

Sjevernoatlantsko vijeće ima učinkovite političke ovlasti i pravo donošenja odluka te se sastoji od stalnih predstavnika svih država članica gdje se one sastaju najmanje jednom tjedno (URL 3). Međunarodno osoblje koje također pripada civilnoj strukturi NATO-a savjetodavno je i upravno tijelo. Ono podupire rad nacionalnih izaslanstava u glavnom sjedištu NATO-a i to na različitim razinama odbora. Međunarodno osoblje slijedi odluke NATO odbora i podupire postupak donošenja odluka konsenzusom. Međunarodno osoblje sastavljeno je od zaposlenika iz zemalja članica koje izravno zapošljava NATO ili ih šalju njihove vlade (URL 3).

Svaku državu članicu u Vijeću predstavlja stalni predstavnik sa statusom veleposlanika. Svaki od njih također ima potporu svog političkog i vojnog osoblja ili izaslanstva pri NATO-u, koji se razlikuju po veličini. Kada se Vijeće sastaje na političkoj i vojnoj razini, obično se naziva Stalno vijeće. Dva puta godišnje, a nekad i češće, Vijeće se

sastaje na ministarskoj razini i tada svaku državu predstavlja ministar obrane (URL 3). Sastanci Vijeća također se odvijaju u obliku sjednica ministara obrane. Sastanci na vrhu u kojima sudjeluju i čelnici država ili vlada, održavaju se kada je potrebno raspraviti neko važno pitanje ili u važnim trenucima razvoja sigurnosne politike NATO-a. Ministri pojedinih država na toj se dužnosti smjenjuju jednom godišnje i to prema redoslijedu engleske abecede. Redoslijed predsjedavanja u Stalnom vijeću uspostavljen je prema trajanju službe, no na sastancima na bilo kojoj razini stalni zastupnici posjednuti su oko stola prema nacionalnoj pripadnosti, slijedeći englesku abecedu. Ista procedura provodi se u cijeloj strukturi NATO-ovih odbora.

Slika 4. Glavno sjedište NATO-a i Sjevernoatlantskog vijeća u Bruxellesu

Izvor: URL 11

Pitanja o kojima se raspravlja i odluke koje se donose pokrivaju sve aspekte djelatnosti NATO-a, i često se temelje na izvješćima i preporukama koje pripremaju podređena povjerenstva na zahtjev Vijeća. Isto tako, predmete rasprave mogu predložiti bilo koji od predstavnika ili glavni tajnik (URL 3). Stalni zastupnici djeluju prema naputcima svojih vlada, te prenose i objašnjavaju njihove političke stavove i odluke predstavnicima drugih zemalja. Kada treba donijeti odluke, one se donose jednoglasno.

Pripreme za rad Vijeća obavljaju podređeni odbori odgovorni za pojedina područja djelovanja NATO-a. Većinu toga obavlja Visoki politički odbor (SPC)¹³, kojeg čine zamjenici

¹³ Senior Policy Committee

stalnih predstavnika, kojima se prema potrebi pridružuju i odgovarajući stručnjaci iz njihovih država, s obzirom na polje djelovanja. U tim slučajevima odbor se označava kraticom SPC(R) (URL 3). Posebna zadaća Visokog političkog odbora je pripremanje većine izjava koje Vijeće objavljuje, te sastajanje prije ministarskih sjednica da bi se pripremili tekstovi koje bi Vijeće trebalo odobriti. Drugim aspektima političkog rada može se baviti redoviti Politički odbor, koji se sastoji od političkih savjetnika iz državnih izaslanstava (URL 3).

Kada se Vijeće sastaje na razini ministara obrane, ili se bavi pitanjima vezanim uz obranu i obrambene strategije, drugi visoki odbori kao što je Izvršna radna skupina, mogu biti uključeni u raspravu kao glavno savjetodavno tijelo. Ukoliko Vijeće raspravlja o financijskim pitanjima, Visoki odbor za resurse, Civilni ili Vojni odbor za proračun ili Odbor za infrastrukturu, zavisno o tome što je najprikladnije, bit će odgovorni Vijeću za pripremu njegovog rada (URL 3). S obzirom na temu o kojoj se raspravlja, odgovarajući visoki odbor bit će zadužen za pripremu sastanaka Vijeća i provođenje donesenih odluka. Tajništvo Vijeća čini osoblje iz odgovarajućih uprava i ureda Međunarodnog tajništva, a posebice Izvršnog tajništva čija je zadaća osigurati da se mandati Vijeća provedu te da se odluke Vijeća zabilježe i objave. Izvršni tajnik je ujedno i Tajnik vijeća (URL 3).

Glavni tajnik ima trojaku ulogu: prvo i najvažnije, on je predsjedatelj Sjevernoatlantskog vijeća, Odbora za obrambeno planiranje i Skupine za nuklearno planiranje kao i Euroatlantskog partnerskog vijeća, Vijeća NATO-Rusija, Komisije NATO-Ukrajina i Skupine za sredozemnu suradnju (*Mediterranean Cooperation Group*) (URL 3). Kao drugo, on je glavni glasnogovornik Saveza i predstavnik Saveza u javnosti u ime zemalja članica čime odražava njihove zajedničke stavove o političkim pitanjima. Kao treće, on je viši izvršni časnik Međunarodnog osoblja NATO-a, te je odgovoran za zapošljavanje osoblja, kao i za nadzor njihova rada (URL 3). Glavnog tajnika izabiru vlade članice na početno razdoblje od četiri godine. Trenutni glavni tajnik je bivši norveški premijer Jens Stoltenberg.

5.2.1. Partnerstvo za mir

Početkom devedestih godina 20. st. u jeku ratnih zbivanja u JI Europi tadašnji NATO savez bio je dvojbi, ili će prihvatiti zemlje Centralne i Istočne Europe te s time preuzeti sve njihove nestabilnosti i teret koji nose sa sobom ili ih jednostavno izolirati. Ako bi se NATO držao po strani trebalo bi puno više energije i vremena da se ponovno uspostavi mir i

sigurnost u Europi. Ipak, umjesto da dođe do proširenja, na samitu Bruxellesu 1994. godine osvojen je program Partnerstva za mir.¹⁴ Nacrt programa formulirali su stratezi Vijeća za nacionalnu sigurnost SAD-a, a potvrđen je od strane ministara obrane zemalja članica NATO-a. Euroatlantski saveznici bili su svjesni da trebaju postsocijalističkim zemljama ponuditi nekakav oblik suradnje, da bi barem nekako udovoljili njihovim željama ulaska u NATO. Zbog toga im je ponuđen program Partnerstva za mir jer se tada u NATO-u nije planiralo nikakvo proširenje.

Bit programa Partnerstva za mir je da se oblikuje između svake zemlje partnera i NATO-a prema individualnim potrebama i zajednički provodi na razini koja odgovara vladi svake zemlje. Koji će biti izbor aktivnosti unutar okvira Partnerstva za mir ovisi posebno o sposobnostima svake zemlje partnera te se izrađuje Individualni Partnerski program koji se donosi zajednički i odobrava od NATO-a. To su dvogodišnji programi pripremljeni s opširnim izborom aktivnosti koji sadrže ciljeve i prioritete NATO-a. Zemlje partneri same odabiru individualne aktivnosti koje su u mogućnosti ostvariti.

Tijekom godina sve su više zemlje nečlanice poticane da prihvate program Partnerstva za mir te se kao iznimni slučaj mogu prikazati i izdvojiti Austrija i Finska, koje jesu zemlje partneri te već dugi niz godina surađuju s NATO-om, ali nikada neće postati njezine članice jer im vlastiti ustavi ne dopuštaju ulazak u vojne saveze (URL 3). Važno je naglasiti da je ove godine u siječnju proslavljena je 22. obljetnica program Partnerstva za mir.

5.3. Vojna struktura

5.3.1. Vojni odbor

Vojni odbor (MC) viša je vojnu vlast NATO-a pod sveobuhvatnom političkom ovlašću Sjevernoatlantskog vijeća i, prema potrebi, pod nadležnošću Odbora za obrambeno planiranje i Skupine za nuklearno planiranje. Vojni se odbor sastaje pod predsjedanjem izabranog predsjedatelja (CMC), a predstavlja glavno vojno savjetodavno tijelo za Sjevernoatlantsko vijeće, Odbor za obrambeno planiranje i Skupinu za nuklearno planiranje (URL 3). Članovi odbora su visoki vojni časnici koji imaju ulogu nacionalnih vojnih predstavnika (MILREPs) pri stalnom zasjedanju, a predstavljaju svoje načelnike obrane (CHODs). Civilni službenik predstavlja Island koji ne posjeduje vojne snage. Vojni se odbor

¹⁴ Prevedenica iz engleskog jezika Euro-Atlantic Partnership Council ili skraćeno EAPC, v. NATO PRIRUČNIK, 2006: 204.

također redovito sastaje na višoj razini, i to na razini načelnika obrane, kada se pozivaju i dvojica Strateških zapovjednika NATO-a (URL 3).

Vojni predstavnici su u svom dnevnom radu predstavnici svojih država pri čemu zastupaju njihove najbolje interese, dok ujedno ostaju otvoreni za pregovore i rasprave da bi se mogao postići konsenzus. To često znači da se postiže dogovor o prihvatljivim kompromisima kada je to u interesu Saveza kao cjeline i kada služi promicanju njegovih cjelokupnih ciljeva i političkih smjernica. Odbor je odgovoran za predlaganje nužnih mjera za zajedničku obranu NATO područja NATO-ovim političkim dužnosnicima i za primjenu operativnih odluka koje je donijelo Sjevernoatlantsko vijeće (URL 3). Njegova glavna uloga je davanje smjernica i savjeta o vojnoj politici i strategiji. On osigurava smjernice o vojnim pitanjima za Strateške zapovjednike NATO-a, čiji su predstavnici nazočni njegovim sjednicama, i odgovoran je za cjelokupno vođenje vojnih poslova Saveza pod vodstvom Vijeća kao i za učinkoviti rad agencija Vojnog odbora (URL 3).

Vojni se odbor, na sjednici načelnika obrane (*Chiefs of Staff Session*), obično sastaje tri puta godišnje. Dva sastanka se održavaju u Bruxellesu, a jedan sastanak ugošćuje zemlja članica NATO-a, po načelu rotacije. Vojni odbor se također sastaje u različitim sastavima u okviru Vijeća NATO-Rusija i Komisije NATO-Ukrajina. Od siječnja 2001. godine, Vojni odbor NATO-a održava redovite sastanke s Vojnim odborom Europske Unije na kojima se raspravlja o temama od zajedničkog interesa vezanima uz sigurnost, obranu i upravljanje krizama (URL 3).

5.3.2. Predsjedatelj Vojnog odbora

Predsjedatelja Vojnog odbora (*Chairman of the Military Committee*) predlažu načelnici obrane, a imenuje se na dužnost u trajanju od tri godine. On radi u međunarodnom interesu, a njegova nadležnost potječe od Vojnog odbora kojemu je odgovoran u izvršavanju svojih dužnosti. Predsjedatelj Vojnog odbora obično predsjedava svim sastancima Vojnog odbora (URL 3). Predsjedatelj Vojnog odbora je glasnogovornik i predstavnik tog odbora. Upravlja svakodnevnim poslovima i radi u ime odbora na davanju potrebnih smjernica i instrukcija direktoru Međunarodnog vojnog osoblja (*Director of the International Military Staff, DIMS*). Predstavlja i Vojni odbor na susretima na visokoj razini kao što su oni Sjeveroatlantskog vijeća, Odbora za obrambeno planiranje i Skupine za nuklearno planiranje, pružajući savjete glede vojnih pitanja, kada zatreba (URL 3).

5.3.3. Vojno-zapovjedna struktura

Vojno-zapovjedna struktura NATO-a (*Military Command Structure*), koja se razlikuje od NATO Strukture snaga (*NATO Force Structure*), mehanizam je koji omogućuje vojnim čelnicima NATO-a zapovijedanje i nadzor nad snagama dodijeljenima za združene zahvate koji obuhvaćaju više grana – kopnenu vojsku, mornaricu i ratno zrakoplovstvo (URL 3). Ona se temelji na hijerarhijskoj strukturi Strateških zapovjedništava i podčinjenih zapovjedništava.

Vojno-zapovjedna struktura NATO-a u potpunosti je reorganizirana odražavajući temeljni pomak u politici Saveza. Prvotno je zapovjedni sustav bio podijeljen na dva glavna geografska područja s jednim strateškim zapovjedništvom za Europu i drugim za sjevernoatlantsko područje. Ova dva zapovjedništva zamijenjena su jednim operativnim zapovjedništvom – Savezničkim zapovjedništvom za operacije (*Allied Command Operations, ACO*) – i jednim funkcionalnim zapovjedništvom - Savezničkim zapovjedništvom za transformaciju (*Allied Command Transformation, ACT*) (URL 3). ACO je strateško zapovjedništvo za sve NATO operacije, dok je ACT odgovoran za stalne promjene vojnih sposobnosti NATO-a, kao i za promicanje interoperabilnosti (URL 3). Uloga ove strukture NATO-a jest osigurati da Savez raspolaže onim vojnim sposobnostima koje su mu potrebne za izvršavanje zadaća, kao i njihovu brzu i pouzdanu dostupnost NATO-u u udovoljavanju novim obvezama.

5.3.4. Vrhovni saveznički zapovjednik za Europu (SACEUR)

Zadaća Vrhovnog savezničkog zapovjednika za Europu (*Supreme Allied Commander Europe, SACEUR*) u Savezničkom zapovjedništvu za operacije jest očuvanje mira, sigurnosti i teritorijalne cjelovitosti zemalja članica Saveza pomoću procjene rizika i prijetnji, vojnog planiranja, te prepoznavanja i zahtijevanja snaga potrebnih za poduzimanje cijelog niza misija Saveza na način i u vrijeme koje je odredilo Sjevernoatlantsko vijeće, te na mjestu gdje mogu zatrebati.

U slučaju izbijanja agresije, ili ako Sjevernoatlantsko vijeće smatra da je agresija neizbježna, SACEUR provodi sve vojne vježbe koje su pod ovlašću i sposobnostima njegovog zapovjedništva, a koje su potrebne za: iskazivanje savezničke solidarnosti i spremnosti očuvanja integriteta teritorija Saveza; osiguranje mira na morima i očuvanje

morskih putničkih i gospodarskih putova; i za očuvanje sigurnosti zemalja članica NATO-a ili za njeno uspostavljanje u slučaju da je bila narušena (URL 3).

5.3.5. Vrhovni saveznički zapovjednik za transformaciju (SACT)

Savezničko zapovjedništvo za transformaciju je pod nadležnošću Vrhovnog savezničkog zapovjednika za transformaciju čiji su glavni zadaci:

- doprinos očuvanju mira, sigurnosti i teritorijalne cjelovitosti zemalja članica Saveza preuzimanjem vodeće uloge na razini strateškog zapovjedništva u preustroju vojnih struktura, snaga, sposobnosti i doktrina NATO-a kako bi se poboljšala vojna učinkovitost Saveza;
- provedba operativne analize na strateškoj razini, u suradnji s ACO-om, uz određivanje prioriteta, kako bi se prepoznala vrsta i opseg zahtjeva sposobnosti i interoperabilnosti, a rezultati usmjerili prema cjelokupnom postupku obrambenog planiranja NATO-a;
- integracija i sinkroniziranje NATO-ovih nastojanja u preustroju, u suradnji s ACO-om, s operativnim aktivnostima i s drugim elementima zapovjedne strukture kako bi se doprinijelo da su NATO snagama, sada i u budućnosti, na raspolaganju učinkovita kombinirana ili združena vojna zapovjedništva koja su u mogućnosti pozvati se na vojne sposobnosti neophodne za izvršenje njihovih zadaća;
- istraživanje koncepata i promicanje razvoja doktrine; izvođenje eksperimenata i pružanje potpore postupcima istraživanja i prikupljanja podataka koji su dio razvoja novih tehnologija; u izvršavanju ove zadaće potrebno je raditi zajedno s odgovarajućim NATO službama i odborima za vođenje projekata da bi se prepoznale mogućnosti za poboljšanu interoperabilnost i standardizaciju, te polučile kvalitativno preustrojene sposobnosti na dobrobit Saveza;
- upravljanje zajednički financiranim resursima dodijeljenima za programe preustroja NATO-a da bi se osigurala pravovremena i racionalna rješenja za operativne zahtjeve;
- provedba programa obuke i izobrazbe da bi se Savezu osigurali vođe, stručnjaci i stožerno osoblje obučeno u okviru zajedničkih normi NATO-a i sposobno za učinkoviti rad u kombiniranom i združenom vojnom okružju;
- ustanovljavanje i provedba procedura stvorenih da bi se osigurala trajna prilagodba organizacija, koncepata, resursa i programa obrazovanja potrebnih za promicanje preustroja NATO-a;

- davanje podrške zahtjevima uvježbavanja Savezničkog zapovjedništva za operacije u svim fazama planiranja, izvršavanja i procjene (URL 3).

5.3.6. Vojne snage

U načelu, NATO nema nezavisne vojne snage osim onih koje su mu dodijelile zemlje članice za vojne zahvate. Stoga, kada Sjevernoatlantsko vijeće odluči započeti neku operaciju, zemlje članice moraju staviti snage na raspolaganje kroz proces stvaranja snaga (*force generation process*). Ovaj proces može obuhvaćati i zemlje nečlanice NATO-a, kao što su zemlje Partnerstva za mir (PfP¹⁵) i Mediteranskog dijaloga. Nakon što su ove snage završile svoju misiju, one se vraćaju svojim nacionalnim vojnim strukturama.

5.4. Gestrateški aspekti širenja NATO-a

5.4.1. Geopolitičko značenje prvog kruga proširenja

Nakon pokretanja procesa unutarne (prilagodba ciljeva, strukture, snaga i misija) i vanjske transformacije (uz širenje podrazumijeva odnose Saveza i zemalja nečlanica) NATO je opstao u novim posthladnoratovskim okolnostima profilirajući se kao dominantna sigurnosna organizacija angažirana u mnogobrojnim aktivnostima u međunarodnoj zajednici. Konstantna je linija transformacije proces širenja koji je uvelike doprinio jačanju demokracije i sigurnosti na europskom kontinentu. Prije trećeg kruga širenja i obilježavanja 60. godišnjice Saveza istaknuto je da nijedna europska država neće biti ostavljena po strani u smislu suradnje s NATO-om u okviru za to predviđenih mehanizama ili eventualnog članstva (Luša, 2012: 206).

Prvi krug proširenja završen je 1999. godine službenim primanjem u članstvo Češke, Mađarske i Poljske, kao potvrda politike “otvorenih vrata”, te označava kraj dubokih podjela koje su opterećivale Europu posljednjih pedeset godina. Proces proširenja nastavljen je odlukom o pozivu u članstvo Bugarskoj, Estoniji, Litvi, Latviji, Slovačkoj, Rumunjskoj i Sloveniji, upućen na samitu Saveza u Pragu 2002. godine. Tom prigodom naglašeno je da će vrata NATO-a ostati otvorena „onim demokratskim europskim državama koje su voljne i sposobne preuzeti prava i obveze punopravnog članstva“ (NATO priručnik, 2007: 20).

¹⁵ Partnership for Peace

Hrvatska je u deklaraciji pohvaljena za ostvareni ohrabrujući napredak u reformama, te je potvrđeno da će se buduće članstvo Hrvatske u NATO-u sigurno razmotriti. Naglašeno je također da se širenje Saveza ne smije shvatiti kao prijetnja bilo kojoj državi ili organizaciji (URL 4). Za određivanje koja će država biti pozvana u članstvo NATO-a, osim političkih kriterija za članstvo, bila su bitna dva čimbenika. To je značilo da se stav NATO-a prema svakoj državi temeljio na njezinim kapacitetima, ali također i na strateškim interesima NATO-a. No, politički kriteriji ipak su bili ključni. To se najbolje vidi na primjeru Slovačke koja je zbog nepoštivanja političkih kriterija, usprkos njezinom strateškom značaju za NATO, 1996. godine izbačena s liste zemalja koje će biti pozvane da se pridruže NATO-u. U prosincu 1996. godine, na Madridskom samitu NATO-a, odlučeno je da će se pozvati tri države da počnu pristup u članstvo. Tako je otvorena podjela između kandidata za prvi krug proširenja i mogući drugi krug proširenja (NATO priručnik, 2007).

Pored prevladavajućih političkih razloga i stavova koji su presudili odabiru kandidata na samitu u Madridu, postojali su i drugi razlozi za odabir kandidata za proširenje, a zatim su ponajviše politički razlozi presudili o tome da budu odabrana tri kandidata, koji su ipak najviše zadovoljavali kriterije. No, većinu kriterija su zadovoljavali i drugi kandidati, a nisu izabrani. Činjenica da su u prvi krug proširenja bile uključene samo tri države, upućuje na to da su bili primjenjivani uži kriteriji i da je pokrenut ograničen proces (NATO priručnik, 2007).

Volja bivših komunističkih država za pristupanjem europskim i euroatlantskim organizacijama, postavila je tri nove članice NATO-a u jedinstvenu poziciju, koja je bila promijenjena tek nakon pridruživanja slijedećih sedam članica. Ove tri države bile su prve koje su ucrtale put prema europskim integracijama, a na sigurnosnom planu ostvarile su željeni cilj. Postale su priznate i prepoznate kao stabilne države, koje zadovoljavaju uvjete demokracije, s tržišnom ekonomijom, te su pozvane da započnu pregovore s Europskom unijom o priključenju, koje su završile članstvom u Europskoj uniji 1. svibnja 2004. godine (URL 4).

U SAD-u, glavnom pokretaču procesa proširenja između 1994. i 1997. godine, ali i do danas, takva je politika bila moguća jer je raznolika skupina podupirala proširenje, iako zbog različitih razloga. Predsjednik Clinton i savjetnik za nacionalnu sigurnost Lake, isticali su, da će proširenje NATO-a pomoći usvajanju demokracije s tržišnom ekonomijom i poštivanju ljudskih prava u srednjoj i istočnoj Europi, dok je druga skupina, konzervativnija, kojoj su

pripadali J. Helms, H. Kissinger i Z. Brzezinski, ukazivala na potrebu proširenja kao zaštitu od mogućeg ponovnog rasta utjecaja Rusije u regiji (NATO priručnik, 2007). Odluci NATO-a da primi prve tri države iz srednje Europe prethodila je široka i snažna rasprava u akademskoj zajednici, gdje su se pobornici i protivnici proširenja podijelili u dva tabora.

Postojala su dva osnovna teorijska pristupa proširenju NATO-a u akademskoj zajednici, geopolitički „Jalta pristup“ (nazvan tako kao paradigma moguće ponovne geopolitičke podjele Europe) i regionalni i integracijski „Maastricht pristup“ (nazvan kao paradigma europskog integriranja i ujedinjenja). U oba pristupa, postojali su pobornici i protivnici proširenja (Tablica 1.) (NATO priručnik, 2007).

Tablica 1. Jalta i Maastricht pristup: glavne značajke, pobornici i protivnici proširenja NATO-a i njihovi argumenti

Pristup proširenju	Jalta	Maastricht
Fokus pristupa u odnos na proširenje NATO-a	Geopolitički ciljevi Zapada i Rusija	Integracija srednje i istočne Europe sa Zapadom
Pobornici proširenja – glavni predstavnici	H. A. Kissinger, Z. Brzezinski, W. Odom	R. D. Asmus, R. Kugler, S. Larrabee, A. Sens, S. Weber
Pobornici proširenja – argumenti:	Proširenje iskoristiti kao geopolitičku zaštitu i prednost protiv tada slabe Rusije i mogućeg ruskog neo-imperijalizma	Proširenje će donijeti multilateralnu sigurnost regiji srednje Europe i treba biti izvedeno usporedno s proširenjem Europske unije
Protivnici proširenja – glavni predstavnici	G. F. Kennan, M. Mandelbaum, M. Brown, C. Kupchan	J. Newhouse, E. Adler, P. Zelikow, C. W. Maynes
Protivnici proširenja – argumenti:	Proširenje će dovesti do nove nestabilnosti u Europi, jer će antagonizirati Rusiju i dovesti do jačanja konzervativnih snaga, te će biti uspostavljen „hladni mir“ u Europi	Proširenje NATO-a nije sredstvo integriranja, ni gospodarskog i društvenog razvoja srednje Europe, nego je to proširenje Europske Unije

Izvor: NATO priručnik

5.4.2. Drugi krug proširenja – strateški dobici NATO-a i utjecaj na odnos NATO i EU

U geostrateškom pogledu NATO je prvim krugom širenja ispunio nastalu „buffer zonu“ nestabilnosti u srcu Europe, dok je drugim krugom primanjem Estonije, Latvije, Litve, Slovačke, Slovenije, Rumunjske i Bugarske povezao čitavu Srednju Europu, zahvatio Baltik i ušao na područje Istočnog Balkana. Drugim krugom proširenja članice NATO saveza su postale Estonija, Latvija, Litva, Slovačka, Slovenija, Rumunjska i Bugarska. Novoprimiteljne članice su mostobran prema Kavkazu, Kaspijskom jezeru i Crnom moru, geostrateški i u smislu resursa iznimno važnoj regiji (Luša, 2012). Istodobno, veliki prostor istočne polovice europskog kontinenta postao je prostorom integracije, sigurnosti i stabilnosti. Odluka o kandidatima za drugi krug proširenja bila je donesena na osnovi političkih kriterija, jer ruske reakcije u smislu početka konfrontacije nije bilo, pa su odabrani kandidati čiji je stupanj unutarnjeg demokratskog razvoja zadovoljavao političke kriterije koje je NATO postavio kao kriterije za članstvo (Kurečić, 2008).

Drugi krug proširenja protekao je lakše zbog promjene u prirodi odnosa SAD-a i Rusije. Kao rezultat promjena u međunarodnim odnosima, posebno nakon dolaska Vladimira Putina na vlast u Rusiji, te događaja od 11. rujna, priroda odnosa Rusije i SAD-a, a time i NATO-a, se promijenila. Rusija je shvatila da ne može biti ravnopravan partner, te je morala prihvatiti da će i baltičke države postati članice NATO-a, što ju je najviše smetalo (Kurečić, 2008: 98). Najvažniji događaj koji je potaknuo drugi krug proširenja bio je Praški samit iz 2002. godine.

U programu predsjednika Busha proširenje nije bilo prioritet, međutim, kako se približavao samit u Pragu, proširenje je sve više dobivalo na važnosti. To je bilo iz razloga što se proširenje percipiralo kao jačanje NATO-a u borbi protiv terorizma i dio američke globalne geostrategije s fokusom na luk nestabilnosti, od središnje Azije do sjeverne Afrike. SAD su ponovno odigrale glavnu ulogu u samom procesu. Sve najvažnije odluke donesene su unutar američke administracije, a zatim stavljene na razmatranje Saveznicima i na odlučivanje u NATO-u.

Treba naglasiti da je svaka država imala svoje razloge za pristup NATO-u. Raspodjela preferencija i moći u procesu pregovaranja bila je ključna za određivanje kojim će smjerom i dinamikom proces teći, što je određeno već na samom početku procesa, te je kasnije usmjeravano (Kurečić, 2008). Također se ne smiju zanemariti sve koristi koje je NATO dobio

od novih članica u smislu bolje strateške pozicije prema prostorima nestabilnosti u Europi (BIH, Kosovo), a u slučaju Poljske prema Rusiji i Bjelorusiji. *Što je još važnije, NATO je prvi put prešao preko linije nekadašnje „željezne zavjese“ i time prevladao nekadašnju podjelu Europe, osigurao je sigurnost i stabilnost novim demokracijama koje su to od njega tražile u prvoj polovini 90-ih godina, te pokazao da pristupanje euroatlantskim organizacijama donosi sigurnost, stabilnost i prosperitet* (Kurečić, 2008: 98).

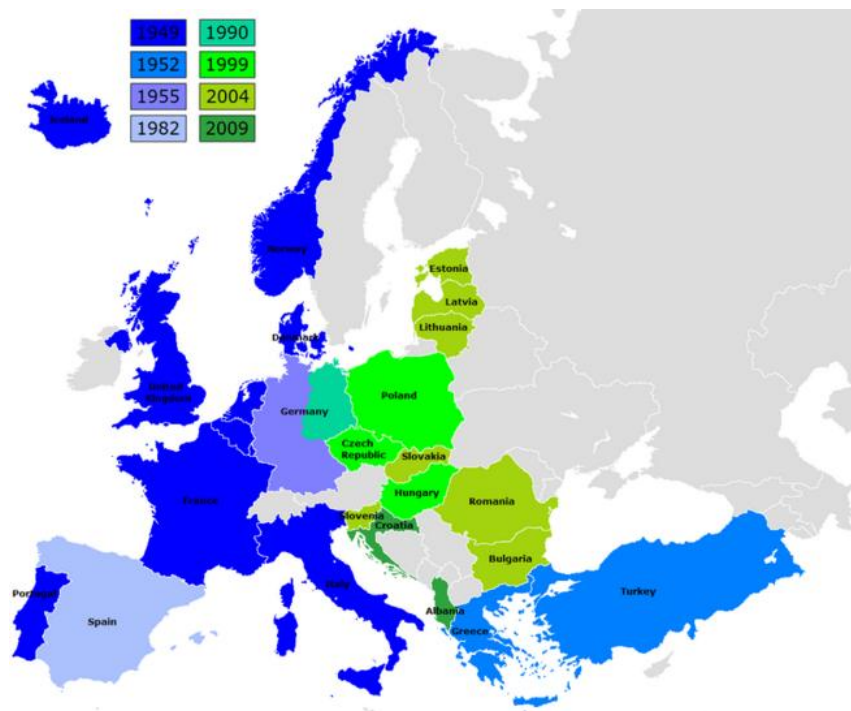
Drugi se krug proširenja, za razliku od prvoga kruga, može označiti kao put u neizvjesno. Uskoro nakon primanja deset novih članica, pozicioniranja na granicama Rusije, obalama Crnog mora, stvaranja koridora preko Bugarske i Rumunjske s Turskom te Bliskim istokom i Središnjom Azijom, Savez se okrenuo globalnoj dimenziji djelovanja naglašenij borbu protiv terorizma (Luša, 2012). Međutim, pojavila su se suprotstavljena mišljenja u vezi trećeg kruga proširenja. S jedne strane, naglašavalo se da je NATO pozivanjem Hrvatske i Albanije u članstvo snizio svoje kriterije u smislu razine demokracije i stabilnosti, dok se s druge strane smatralo da je poziv ovim zemljama bio nužan kako bi se stvorilo sigurnosno okruženje za buduće reforme zemalja regije (Luša, 2012). Smatralo se da je u geostrateškom smislu NATO primanjem Albanije i Hrvatske za cilj imao stabilizaciju trusne regije Zapadnog Balkana te jačanje svojeg južnog krila, koje je iznimno važno u borbi protiv terorizma (Luša, 2012). Općenito je proces donošenja odluka o proširenju NATO-a nakon Hladnog rata bio uvjetovan, osim općim kriterijima (geostrateški položaj, političke i kulturne odrednice), međunarodnim okolnostima, obilježjima šire regije, reakcijama Rusije te u velikoj mjeri interesima saveznika (Luša, 2012).

5.4.3. Treći krug proširenja i geopolitički učinci

Treći krug proširenja bio je odgađan iz nekoliko razloga. U prvom planu sada je bio Irak i događanja vezana za Irak. S druge strane, postavljala su se pitanja jesu li države kandidatkinje spremne za ulazak u NATO, te hoće li novo proširenje ugroziti odnose s Rusijom. Sve ovo rezultiralo je ne pozivanjem država kandidatkinja u NATO na samitu NATO-a u Istanbulu 2004. i u Rigi 2006. godine. Bili su to samiti posvećeni unutarnjoj prilagodbi NATO-a. Tri države koje su pretendirale postati članicama NATO-a u trećem krugu proširenja nakon hladnog rata su Albanija, Hrvatska i Makedonija, koje su još u Deklaraciji Praškog samita 2002. godine posebno izdvojene kao države čiji se napori u pristupanju NATO-u posebno prate. U dokumentima samita NATO-a u Pragu, Istanbulu i

Rigi, uvijek su tri države, Albanija, Hrvatska i Makedonija, spominjane kao države koje napreduju prema članstvu u NATO-u i posebno su izdvajane i ohrabrivane. No, na samitu u Bukureštu pozivnicu za članstvo dobile su samo Hrvatska i Albanija, a Makedonija zbog veta Grčke uzrokovanog sporom oko službenog imena Makedonije, ostala je bez pozivnice za članstvo u NATO-u.¹⁶

Treći krug proširenja (Slike 5 i 6) trebao je NATO dalje štititi na Balkanu za koji je bilo jasno da je prostor nestabilnosti s problemima koji zahtijevaju uplitanje vanjskih čimbenika. Najveći sigurnosni problem bilo je Kosovo i legitimno proglašenje neovisnosti u veljači 2008. godine, koju su do primanja Hrvatske u NATO priznale ključne europske države i SAD. No to je uzrokovalo ozbiljnu diplomatsku, ali i vojnu krizu između Srbije i Kosova, u samoj Srbiji, te između Srbije i međunarodne zajednice (Luša, 2012).

Slika 5. Države članice NATO saveza prema godini ulaska

Izvor: URL 6

¹⁶ Grčka ima pravo na veto jer se u NATO-u odlučuje konsenzusom. Trenutno je kandidatkinja za članstvo. (op.a.)

Slika 6. Širenje NATO saveza u razdoblju od 1990. -2009.

Izvor: URL 12

6. GEOPOLITIČKI OKVIR HRVATSKE PRIJE ULASKA U NATO

6.1. Hrvatska u sastavu Socijalističke Jugoslavije (1945.-1990.)

Hrvatska se od 1945. našla u sastavu socijalističke Jugoslavije kao jedna od njenih šest federalnih sastavnica. Uspostavljanje republika provedeno je uz znatne izmjene teritorija južnoslavenskih zemalja ujedinjenih 1918. godine. Hrvatska je sjedinila glavninu područja nekadašnjih Hrvatske i Slavonije, Dalmacije, Rijeke i Istre, vratila je Međimurje, dobila je Baranju, a ustupila istočni Srijem (Srbiji), te Boku i južno primorje (Crnoj Gori).

Godina 1948. bila je teška za Jugoslaviju koja se borila s posljedicama ratnih zbivanja. Naime, stanje u državi bilo je jako teško – država je još uvijek velikim dijelom bila porušena, energenti i opskrba hranom bili su na niskoj razini, gospodarstvo i infrastrukturi u obnovi ili nastajanju, s velikim demografskim gubicima. Stanje na vanjskopolitičkom planu nije bilo puno bolje. Jugoslavija je rezolucijom Informbiroa udaljena od istočnog bloka okupljenog oko SSSR-a, a odnosi sa Zapadom bili su na rubu sukoba zbog pitanja Slobodnog teritorija Trsta. Naime, odlukom Trilateralne komisije Trst je u potpunosti trebao biti predan Republici Italiji, sa čime se Jugoslavija nije slagala.

Situacija u Europi do tada se već iskristalizirala: na jednoj strani SSSR i njegovi sateliti (države narodne demokracije), a na drugoj SAD sa saveznicama Ujedinjenim Kraljevstvom, Francuskom, Italijom i zemljama Beneluxa. Ove su se zemlje ujedinile najprije u vojni savez Bruxelleski pakt, a koji je 1949. prerastao u NATO. Tito se preko neutralnih skandinavskih država obratio Zapadu tražeći ekonomsku i vojnu pomoć koju mu je Truman i omogućio, no ne u traženom obimu. Godine 1949. FNRJ je izabrana u Vijeće sigurnosti OUN-a gdje se diplomatski konfrontirala s predstavnicima oba bloka. Stanje se polako normaliziralo početkom 50-tih, prekinuto je ratno stanje s Austrijom, stabilizirani su odnosi s Grčkom, uspostavljeni su diplomatski odnosi sa SR Njemačkom, a sa SAD-om je potpisan sporazum o vojnoj pomoći. Tito je prvi put službeno posjetio neku zapadnu zemlju 1953. godine – američku saveznicu Veliku Britaniju, a iste godine umro je Staljin (5. ožujka), pa je popustio pritisak na granicama s komunističkim državama. Jugoslavija se tada približila Zapadnom paktu kao dio plana velikih sila da se ojača Balkansko krilo NATO-a (Grčka, Turska + FNRJ) (Goldstein, 2008).

Istovremeno su započinjale i promjene u sovjetskoj vanjskoj politici (Hruščovljeva “politika koegzistencije”), pa je Jugoslavija obnovila odnose sa SSSR-om, osobito nakon 1955. godine kada je N. Hruščov posjetio Jugoslaviju i s Titom potpisao Beogradsku

deklaraciju kojom su normalizirani odnosi između dviju država. Tito je time dobio mnogo veću slobodu djelovanja od drugih komunističkih vođa pa se normaliziraju odnosi i s drugim komunističkim državama osim sa staljinističkom Albanijom. Banduškom konferencijom (18. – 24. travnja 1955.) 27 azijskih i afričkih država osudilo je kolonijalizam i rasizam te atomsko naoružavanje, a izražena je misao o “trećem putu” (vanblokovskom) čime su postavljeni ideološki temelji nesvrstanosti. U isto vrijeme, Turska, Irak, Iran, Pakistan i Velika Britanija stvaraju Bagdadski pakt kao “podružnicu” NATO-a u Aziji, čime se odnosi u svijetu još više kompliciraju (Goldstein, 2008).

6.1.1. Stvaranje Pokreta nesvrstanosti

Godine 1956. na Brijunima su se sastali čelnici FNRJ, Indije i Egipta (Tito, Nehru i Naser) koji su donijeli zajedničku proklamaciju o suradnji oko borbe za razoružanje i korištenje atomske energije u ratne svrhe (URL 15). Ovo se smatra početkom politike novog kursa i „novog svjetskog poretka“, pojma koji je nastao nakon 1945. godine, a označavao je borbu socijalizma protiv kapitalizma.

Politika nesvrstavanja nastala je kao posljedica međunarodnih promjena i društvenih previranja u toku i nakon 2. svjetskog rata i kao izlaz iz zaoštrenih suprotnosti blokovskih grupacija moći. Širenje ove politike pridonijelo je stjecanju nezavisnosti kolonija nazvanih Treći svijet ili zemlje u razvoju, a što je bilo u skladu sa stavovima stavovima iz Brijunske deklaracije i jugoslavenskom vanjskom politikom.

U siječnju 1961. novi američki predsjednik J. F. Kennedy najavio je politiku poboljšanja odnosa sa SSSR-om i zemljama Trećeg svijeta. Uloga Jugoslavije u osnivanju Pokreta nesvrstanosti istaknuta je kada je za mjesto 1. konferencije nesvrstanih država odabran glavni grad FNRJ (URL 15). Jugoslavija je tada zadobila poseban status kao jedina europska država koja aktivno sudjeluje u problematici multilateralnih odnosa unutar i van pokreta nesvrstanosti. Na beogradskoj konferenciji definirani su glavni ciljevi nesvrstanih:

- oslobađanje zavisnih i podjarmljenih država te pružanje podrške oslobodilačkim pokretima u tim državama
- politika detanta, mira te konsenzusnog rješavanja sporova i pitanja
- osuđivanje politike naoružavanja i stvaranja nuklearnog oružja

- osuda svake vrste imperijalizma, kolonijalizma, rasizma i miješanja u unutarnje poslove drugih država (Goldstein, 2008).

Jugoslavija je već tada započela izvoz socijalističke ideologije u novonastale države (npr. Burma) i kroz privid nesvrstanosti poticala ponovno priklanjanje politici Internacionale i socijalizma. U prvo vrijeme to nije izazivalo zabrinutost Zapadnog bloka, ali zakratko, jer su vrlo brzo neke bivše kolonije prihvatile i uvele socijalistički model upravljanja (Burma, Tanganjika i Zair), premda ne samo isključivo zaslugom Tita i Jugoslavije. To je zemlje Trećeg svijeta, gledajući s američkog motrišta, stavilo u neprijateljski kontekst. SAD su smatrale da je *“suprotstavljanje komunizmu nespojivo sa stavom neutralnosti u borbi dobra protiv zla”*, odnosno da *“nesvrstanost predstavlja negativnu političku koncepciju bez budućnosti”* (Goldstein, 2008: 168).

Za to vrijeme u svijetu su se odvijali važni događaji. Godine 1961. podignut je Berlinski zid, a 1962. godine izbila je Kubanska kriza koja se smatra najvećom opasnošću od izbijanja novog svjetskog sukoba (nuklearnog rata). SAD su se vojno angažirale u Indokini sprečavajući širenje komunizma, a Jugoslavija se kao jedna od socijalističkih država, pridružila osudi Izraela zbog šestodnevnog rata 1967. godine, čime je podržala arapske zemlje pod sovjetskim utjecajem (Goldstein, 2008). Kuba je započela širenje revolucije na Zapadnoj hemisferi početkom 60-tih (Nikaragva, Dominikana, Bolivija), a SSSR se približio nesvrstanim kao novom svjetskom čimbeniku potajice tražeći nove saveznike, što je na Zapadu još više povećalo strah od širenja komunizma. Pokret nesvrstanih je neprestano propagirao politiku detanta i uspješno poticao mirno rješavanje kubanske krize (URL 15).

6.1.2. Uloga Jugoslavije u pokretu nesvrstanih

Političke odnose pratila je ekonomska i kulturna suradnja. FNRJ kao jedna od razvijenijih nesvrstanih država počela s investiranjem i kreditiranjem nesvrstanih država, što je zanimljivo, budući da je u isto vrijeme i sama uzimala inozemne kredite i zajmove. Jugoslavija je kreditirala zemlje kao što su Sudan, Alžir, Jemen, Tanganjika, Kambodža i ostale. Sklapani su sporazumi o trgovačkoj i znanstveno-tehnološkoj suradnji s Meksikom, Etiopijom, Indonezijom, Burmom, Čileom te je ostvarena značajna trgovačka razmjena sa zemljama Istočne Europe (Čehoslovačka, Mađarska, Poljska i Bugarska). U isto vrijeme Jugoslavija je uzimala strane kredite od Francuske, Velike Britanije te od MMF-a (URL 15).

Pokret nesvrstanih neprekidno se širio, a osim priznatih država, na konferencijama su sudjelovali i razni oslobodilački pokreti. Zaključci konferencija redovito su osuđivali rasizam u Južnoj Africi, cionizam u Izraelu, diskriminacije, utrke u naoružanju, a pozdravljale su ekonomski razvoj i napredak, kulturnu i znanstvenu suradnju, a posebno bi se čestitalo na pobjedama nad imperijalističkim snagama. Na šestoj konferenciji u Havani 1979. spriječen je pokušaj grupe zemalja (Kube, Vijetnama, Angole, Afganistana, Etiopije) da preusmjeri pokret na jednu stranu, a protiv druge (kao osnovni cilj, borba protiv imperijalizma). Ostale države osudile su taj pokušaj, a Burma je napustila nesvrstane. Tito se i sam usprotivio tom pokušaju, zalažući se za potpunu neutralnost i pacifizam nesvrstanih. Tito je imao poseban utjecaj kao jedan od osnivača pokreta i njegov prvi predsjedatelj (Goldstein, 2008). Godine 1975. u Beogradu je održana Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji što se smatralo priznanjem dosljednoj politici Jugoslavije i povijesnoj ulozi Tita.

Pokret nesvrstanih širio se svakom konferencijom. Na najznačajnijem skupu nesvrstanih – 5. konferenciji, u Colombu 1976. okupilo se 115 sudionika (85 punopravnih), a u Havani 1979. 96 punopravnih članica, 12 promatrača te 8 europskih gostiju. Jugoslavija je pod vodstvom Tita aktivno sudjelovala na svim konferencijama. Havanska konferencija bila je posljednja velika konferencija nesvrstanih država. Titova smrt 4. svibnja 1980., nije uzrokovala velike političke turbulencije u odnosima Jugoslavije i ostalih država. To je vidljivo prema podacima iz 1981., kada je Jugoslavija nastavila suradnju sa nesvrstanimi kao i prije.

Pokret nastavlja djelovati i danas, ali je slabog utjecaja na međunarodne tokove. Usred novonastalih sukoba između članica PN-a (Irak – Iran, Indija – Pakistan, Irak – Kuvajt), pokret je izgubio svoju glavnu ulogu – očuvanje mira. Inicijativu su preuzele lokalne asocijacije kao npr. OAJ – Organizacija afričkog jedinstva, ASEAN u JI Aziji, ALADI u Latinskoj Americi, CARICOM u Srednjoj Americi, Arapska liga i SPF u Oceaniji. Zbog raspada SFRJ 1991. prostor bivše Jugoslavije izašao je iz Pokreta nesvrstanih, tj. od 1992. SFRJ je suspendirana iz članstva, a pojedine države, među njima i Hrvatska imaju status promatrača (URL 15).

6.2. Hrvatska na margini 1991.-1999.

Odnose između NATO-a i Hrvatske nemoguće je u potpunosti razumjeti ne uzmu li se u obzir opći povijesni kontekst i glavne povijesne značajke koje su obilježile NATO i Hrvatsku. Osnivanje NATO-a 1949. godine i njegovo pedesetogodišnje djelovanje bili su uvjetovani bipolarnim svijetom, podijeljenim na Istok i Zapad. Nakon pada Berlinskog zida 1989. godine, opća geopolitička slika svijeta bitno se promijenila. U tom je smislu na samitu u Rimu 1991. godine definirana nova strategija NATO-a. Vojno djelovanje nije više bilo jedino relevantno, i političko djelovanje može imati važnu ulogu te ostvariti interese Saveza. Kada je SSSR službeno prestao postojati, istoga dana 20. prosinca 1991. osnovan je NAC-C u okviru kojega se predviđa suradnja NATO-a i novih potencijalnih partnera, prije svega novih država bivšega Varšavskog pakta. NAC-C se posebno osvrnuo na promicanje demokracije i modernizaciju oružanih snaga (npr. civilna kontrola oružanih snaga, obrazovanje časnika itd.). Od tada djelovanje NATO-a nije više bilo usmjereno protiv Istočnog bloka, već u suradnji s njegovim novim državama, a sjevernoatlantski prostor počeo se širiti izvan dotadašnjih granica država članica (Sabotič, 2009).

U sklopu korjenitih geopolitičkih promjena u svjetskim okvirima (raspad socijalističkog sustava, odnosno Varšavskog pakta, SSSR-a, završetak Hladnog rata, slabljenje Pokreta nesvrstanih itd.), u Hrvatskoj su 1990. godine održani su prvi višestranački slobodni izbori koji su omogućili sudbinski proces demokratizacije Hrvatske (Magaš, 2013). U proljeće 1991. započela je velikosrpska agresija protiv Hrvatske. U svibnju 1991. proglašena je samostalnost Republike Hrvatske, a u listopadu 1991. raskinute su državnopravne veze sa SFRJ. Hrvatska je međunarodno priznata 15. siječnja 1992. Godine, kada je velik dio zemalja svijeta prihvatio njezinu neovisnost (Magaš, 2013). Republika Hrvatska, odnosno diplomatski krugovi, izrazili su zanimanje za uključenje u Partnerstvo za mir već 1994. godine. Svibanj 1995. obilježen je oslobodilačkom vojno-redarstvenom akcijom "Bljeskom", a kolovoz "Olujom". Vojno-redarstvenom akcijom Bljesak oslobođena su okupirana područja zapadne Slavonije, dok su vojno-redarstvenom akcijom „Oluja“ vraćeni okupirani Knin i najveći dio zaposjednutog teritorija od Ravnih kotara do Banovine.

U siječnju 1998. izvršena je mirna reintegracija Podunavlja. Od političkih promjena važno je spomenuti siječanj 2000. kada je šesteročlana koalicija s SDP-om na čelu pobijedila na parlamentarnim izborima, a Stjepan Mesić na predsjedničkim (kao i u siječnju 2005.) (Sabotič, 2009). Iste godine Hrvatska se uključila u dva integracijska procesa. Prvi je vezan za

NATO koji je pozitivno odgovorio na molbu koju je Hrvatska podnijela 1996. Naime, na samitu u Firenci, Republika Hrvatska postala je članica EAPC-a i Partnerstva za mir, a 2002. ušla u MAP. Drugi je vezan uz Europsku Uniju. U studenom 2000. godine Hrvatska je započela pregovore s EU-om o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, a u veljači 2003. Je podnijela zahtjev za članstvo u EU. U prosincu 2003. održani su novi parlamentarni izbori na kojima je pobijedio HDZ s koalicijskim partnerima (kao i u studenom 2007.). U lipnju 2004. Hrvatska je dobila status kandidata za članstvo u EU, a od listopada 2005. otvoreni su pristupni pregovori između Hrvatske i EU-a. Godine 2008. dobila je pozivnice za članstvo u NATO. Sveukupno, Hrvatska je prošla kroz proces osamostaljenja, rat, tranziciju i integracijske procese na putu u NATO i EU (Sabotič, 2009).

Iz službenih dokumenata na stranicama NATO saveza (URL 16) vidljivo je da se pogled NATO-a na Hrvatsku izmijenio nakon 2000. godine, kada se puno češće počinje spominjati u službenim dokumentima. Iako je Hrvatska 25. lipnja 1991. godine proglasila neovisnost, što je NATO zabilježio u svojim vijestima, ona se u službenim tekstovima spominje tek 1993. godine. Prvi spomen Hrvatske u službenim dokumentima NATO saveza zabilježen je 21. kolovoza 1991. u Izjavi NAC-a *“O stanju u Sovjetskom savezu”* (Radičević, 2009). u kojoj se samo spominje *“kriza u Jugoslaviji”* te NATO-va podrška CSCE-u i Europskoj zajednici u rješavanju krize. S obzirom na to da se stanje nije smirivalo, u studenom 1991., na samitu u Rimu, NAC je napisao posebnu izjavu *“Stanje u Jugoslaviji”* (Radičević, 2009). NATO je i dalje bio zabrinut zbog ratnih razaranja i ljudskih žrtava i općenito za stabilnost ovog dijela Europe. Također, imenovali su glavnog krivca i žrtvu: *“neprestani napadi JNA na Dubrovnik i druge hrvatske gradove izvan su svake proporcije svakoj provokaciji, svakom kršenju prekida vatre ili potrebe za zaštitom srpskih zajednica ili vojnih garnizona.”* NATO spominje *“hrvatske gradove”* s posebnim naglaskom na Dubrovnik. Zanimljivo je primijetiti kako se tada Vukovar ne spominje iako je ta Izjava dana u jeku njegove opsade.

Premda se 25. lipnja proglasila suverenom i samostalnom, a 8. listopada 1991. godine donijela odluku o raskidu sa SFRJ, Republika Hrvatska još nije međunarodno priznata. Jedina aluzija na te odluke u prethodnoj izjavi je spomen na pravo i slobodu naroda da odluči o svojoj budućnosti, ali i na obvezu da pritom poštuje manjine i općenito ljudska prava, što je preduvjet bez kojeg međunarodna zajednica neće priznati novonastale države. Savez je naglasio da korištenje ratnih metoda u cilju promjene granica te ostvarenja političkih ciljeva nije u duhu demokracije te se protivi međunarodnom pravu. Savez je podržao nastojanja

međunarodnih institucija poput Europske Zajednice, Ujedinjenih Naroda ili CSCE-a da uspostave mir. NAC¹⁷ i DPC¹⁸ ponovno su potkraj godine pozvali na mir i podržali nastojanja i rad međunarodnih organizacija. NATO je ostao svojevrsan promatrač koji se nije uključio u mirovne operacije, ali je podržao druge institucije.

Nakon što je Hrvatska međunarodno priznata 15. siječnja 1992. godine, u NATO-ovim dokumentima više se ne spominje Jugoslavija već „bivša Jugoslavija“ što je dokaz da je NATO počeo pristupati uvažavajući nove okolnosti. Već 10. srpnja 1992. na sastanku NAC-a NATO je prestao biti pasivan promatrač, te je postao aktivan sudionik u održavanju mira. Naime, pomorske snage pod nadzorom NATO-a uključile su se u kontrolu Jadrana, da bi se poštovao UN-ov embargo, to jest embargo na oružje za bivšu Jugoslaviju i gospodarski embargo za SRJ. Naime, glavna briga Saveza je zapravo postala Bosna i Hercegovina zbog ratnih razaranja i posredno Jugoslavija zbog odgovornosti.

Republika Hrvatska se u NATO-vim dokumentima spominje prvi put 11. lipnja 1993. u Izjavi NAC-C-a (Sabotič, 2009). Dokument se ne odnosi na stanje u Hrvatskoj, već opominje Hrvatsku i SRJ *“da zaustave svaku vrstu podrške svakom djelovanju koje ide protiv potpune suverenosti, teritorijalnog integriteta i političke neovisnosti Republike Bosne i Hercegovine”* (Sabotič 2009: 168). Prva je opomena prilično negativna jer implicira moguće teritorijalne aspiracije Hrvatske nad Bosnom i Hercegovinom, a druga neutralna jer je riječ o svojevrsnoj geografskoj oznaci u okviru rata u Bosni i Hercegovini. Tek se 1994. godine prvi put izravno spominje Hrvatska i neko ratno stanje (Radičević, 2009).

Neposredno prije “Oluje”, 1. kolovoza 1995. godine, glavni tajnik dao je izjavu za tisak nakon sastanka NAC-a. Među ostalim je rekao: *“Savez je ozbiljno zabrinut zbog ekstremno opasne situacije u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini koja nosi rizik za još veći i eksplozivni konflikt. Pozivamo obje strane u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini da se suzdrže i odustanu od daljnjih vojnih akcija”*, pokazujući posebnu brigu za Bihać: *“zbog svoje blizine s Hrvatskom obavijestit ću predsjednika Tuđmana o nekoliko aspekata naših odluka vezanih za Bihać”*(Sabotič 2009: 169).

¹⁷ North Atlantic Council (op.a)

¹⁸ Defence Planning Committee (op.a.)

6.2.1. Hrvatska u okviru stabilizacije regije (1996.-1999.)

Nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma započelo je novo razdoblje kako za Hrvatsku tako i za susjedne zemlje. Na konferenciji u Münchenu glavni tajnik NATO-a po prvi je puta govorio o namjerama Hrvatske, Bosne i Hercegovine, i Jugoslavije da postanu dio sjevernoatlantske zajednice. Naime, početkom 1996. godine ulazak u EU i NATO postavljeni su kao strateški ciljevi Republike Hrvatske. Glavni tajnik istaknuo je da uspješan ulazak u sjevernoatlantsku integraciju u potpunosti ovisi o njihovu poštivanju Dejtonskog sporazuma (Radičević, 2009). U ovom je razdoblju ponajprije bila riječ o NATO-ovim mirovnim misijama u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj čiji je uspjeh Savezu bio posebno važan, a manje nego o samoj Hrvatskoj. Normalizacija života u Bosni i Hercegovini bio je jedan od glavnih ciljeva Saveza.

No, u ožujku 1998. Sjevernoatlantsko vijeće dalo je posebnu izjavu o Hrvatskoj. Naglasilo je važnost sudjelovanja Hrvatske u provedbi Daytonu i povratku izbjeglica i izrazilo svoju zabrinutost zbog govora predsjednika Tuđmana od 21. veljače 1998. koji *“proturječi sa slovom i duhom mirovnom sporazumu za Bosnu i Hercegovinu”* (Sabotič 2009: 171). U lipnju 1998. godine francuski ministar obrane Alain Richard također je primijetio da je previše otpora u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini te Srbiji te kako se Dejtonski sporazum ne provodi dovoljno brzo. Međutim, stanju na terenu zanimanje je skrenilo prema središtu Balkana. Naime, 1998. i 1999. obilježene su događajima na Kosovu. U lipnju 1998. ministar vanjskih poslova Austrije Werner Fasslabenden i ministar obrane Slovenije Alojz Krapež te američki predsjednik Bill Clinton i makedonski ministar obrane Nikola Kljusev dali su izjavu kojom su kosovsku krizu povezali s ratom u Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj i Sloveniji. Clinton je izjavio da *„strašan duh etničkog čišćenja u jugoistočnoj Europi gdje je gospodin Milošević, najprije u Hrvatskoj i Sloveniji, onda u Bosni, sada na Kosovu, zapalio staru mržnju da bi dobio i zadržao moć“* (Sabotič 2009: 172). NATO je nastavio pratiti stanje u Hrvatskoj naglašavajući nedostatak demokracije i ističući da će sljedeći parlamentarni izbori biti krucijalni za njezinu budućnost.

6.3. Na putu prema NATO-u (2000.-2008.)

Na samitu u Firenci 24. i 25. svibnja 2000. formalizirani su i institucionalizirani odnosi između NATO-a i Republike Hrvatske koja je postala 46. članicom EAPC i 26. članicom Partnerstva za mir (Sabotič, 2009). Istog dana održan je sastanak EAPC-a na

kojemu je Hrvatska uz dobrodošlicu sudjelovala prvi put. Mnogobrojni predstavnici zemalja poželjeli su dobrodošlicu Hrvatskoj. Na sastanku Hrvatske na EAPC-u u prosincu 2000. godine nastavljeno je svojevrsna podrška zbog Hrvatske, i u okviru pobjede Koštunice na srpskim predsjedničkim izborima u jesen 2000 (Radičević, 2009). Naime, promjene vlasti u Hrvatskoj i Srbiji često se spominju zajedno te su stavljena u okvir općih promjena u ovome širem prostoru.

Nakon desetljeća u sjeni, na Hrvatsku se napokon počela obraćati veća pozornost NATO-a. Nekoliko mjeseci nakon ulaska u Partnerstvo za mir, u listopadu 2000., Hrvatska se pridružila Procesu planiranja i raščlambe (*Planning and review Process – PARP*) koji je bio usmjeren na interoperabilnost hrvatskih i savezničkih oružanih snaga te pripremu za buduće članstvo. Godinu dana nakon samita u Firenci lord Robertson 31. svibnja 2001. Došao je u Dubrovnik u kojem se održavala konferencija “NATO and Europe”.

Iako je u kolovozu 2001. godine podignuta optužnica protiv generala Gotovine, koji smatrajući se nevinim, je u bijegu, u svibnju 2002. godine Hrvatska je pozvana u MAP.¹⁹ Za vrijeme dolaska glavnog tajnika u Zagreb 26. svibnja 2004. izričito se spominje general Gotovina te naglašava važnost njegova uhićenja za nastavak dobrih odnosa Hrvatske i NATO-a. Tijekom susreta de Hoopa Scheffera i predsjednika Mesića 1. ožujka 2005. u NATO-u govorilo se o odbjeglom generalu tijekom konferencije za novinare. Glavni tajnik objasnio je predsjedniku Mesiću da zbog toga što je 19 članica EU-e ujedno i onih koje su članice NATO-a, iako situacija NATO-a i EU-a nije neposredno povezana, saveznici NATO-a imaju iste stavove što se tiče generala Gotovine. Međutim, 8. prosinca 2005. godine uhićen je general Gotovine što je NATO pohvalio. Kasnije donesena presuda o nevinosti generala Gotovine, ukazala je da su nepravredno postupali prema Hrvatskoj.

Premda se Hrvatska još morala na neki način dokazivati te ispunjavati određene uvjete kako bi ušla u NATO, ipak je uključivana u NATO-ve akcije. U veljači 2003. Hrvatska je poslala svoje prve vojnike u misiju ISAF u Afganistan (Sabotič, 2009). Važno je naglasiti da je Hrvatska tada pridružena MAP procesu. Često je u dokumentima spomenuta zajedno s Albanijom i Makedonijom (u MAP procesu od 1999.) kao dio skupine pod nazivom MAP zemlje. S obzirom na iste ciljeve u svibnju 2003. Potpisala je sa SAD-om Američko-jadransku povelju po uzoru na Američko-baltičku povelju iz 1998. Nije riječ bila o suradnji s NATO-om već samo sa SAD-om čija je uloga unutar NATO-a vodeća. Riječ je o važnoj suradnji jer je

¹⁹ Membership Action Plan

poticala, podržavala i usmjeravala integracijske reforme i procese država kandidatkinja (Sabotič, 2009).

Na samitu u Madridu u lipnju 2003. godine NATO je obrazložio svoju politiku “otvorenih vrata” na primjeru MAP država. Završeno priopćenje NAC-a od 3. lipnja navodi: *“Vrata NATO-a ostaju otvorena. Podržavamo Albaniju, Bivšu jugoslavensku Republiku Makedoniju i Hrvatsku na njihovim ustrajnim naporima u reformama i ostvarenju regionalne suradnje. Te zemlje trebaju nastojati provesti velike reforme na političkom, gospodarskom i obrambenom polju, kao i ostale reforme koje su označene kroz MAP proces da bi napredovale s kandidaturom. Želimo im da uspiju te ćemo nastaviti i podržavati i pomagati im u njihovu trudu na provođenju reformi”* (Sabotič 2009: 179). U većini budućih govora NATO neprestano podržava Hrvatsku, kao i ostale zemlje MAP-a u reformama.

U završnom priopćenju NAC-a od 7. prosinca 2007 stoji: *“Ponovno tvrdimo da NATO ostaje otvoren novim europskim članicama prema članku 10. Sjevernoatlantskog sporazuma. Prepoznavamo velik trud u provođenju reformi koje su tri zemlje uključene u MAP – Albanija, Hrvatska i bivša Jugoslavenska Republika Makedonija – napravile te ih bodrimo da intenziviraju pojedinačne napore”*(Sabotič 2009: 180). Na samitu u Bukureštu Hrvatska i Albanija dobile su pozivnice za NATO (Slika 7).

Slika 7. Američki predsjednik George W. Bush potpisuje dokument o ratifikaciji Protokola o pristupanju Hrvatske i Albanije u NATO savez

Izvor: URL 13

7. HRVATSKA U NATO SAVEZU

Kako je već ranije navedeno, na samitu NATO-a u Bukureštu u travnju 2008. Republika Hrvatska dobila je pozivnicu za članstvo u NATO-u. Uslijedila je ratifikacija hrvatskog Pristupnog protokola u nacionalnim parlamentima zemalja članica te polaganje svih nacionalnih ratifikacijskih instrumenata pri depozitaru Sjevernoatlantskog ugovora, Državnom tajništvu SAD-a. Godine 2009., 1. travnja, Hrvatska je polaganjem svog ratifikacijskog dokumenta postala članicom NATO-a i po prvi puta kao punopravna članica sudjelovala je na sjednici Saveza održanom 3. i 4. travnja 2009. u Strasbourgu i Kehl (URL 7).

7.1. Prioriteti i aktivnosti Hrvatske kao članice

Podrška regiji jugoistočne Europe. Osnaživanje suradnje država iz susjedstva i NATO-a Hrvatska podupire iz najmanje tri važna razloga:

- Jačanje političkih odnosa zemalja regije i NATO-a uključuje provođenje reformi koje su izravno povezane s demokratizacijom i transparentnošću sustava oružanih snaga.
- Jačanje suradnje država regije sa Savezom politički veže za sebe širi spektar reformi (manjine, ljudska prava, pravosuđe...), što je istovremeno povezano s kriterijima za članstvo u EU.
- Upućenost na regionalnu suradnju smanjuje rizik od regionalnih napetosti (URL 7).

NATO i rezolucija VSUN 1325 „Žene, mir i sigurnost“ temeljni je okvir za definiranje, afirmaciju i zaštitu uloge žena u mirovnim misijama i operacijama. NATO kao jedna od ključnih međunarodnih organizacija za održavanje mira i sigurnosti pridaje veliku pozornost ulozi žena u mirovnim misijama i operacijama.

Položaj žena u zemljama u tranziciji i njihov utjecaj na mir i sigurnost jedan su od glavnih vanjskopolitičkih prioriteta RH. Hrvatska se politika usmjerava prema snažnijemu angažmanu žena u mirovnim operacijama; kako pripadnica hrvatskih oružanih snaga, tako i pripadnica policije, a aktivno se radi i na intenziviranju uloge žena u civilnim aspektima sigurnosti i obrane (URL 7).

Godine 2008. Kolinda Grabar-Kitarović postala je veleposlanica Republike Hrvatske u SAD-u. Na dužnost pomoćnice glavnog tajnika NATO-a za javnu diplomaciju imenovana je 2011. godine i na toj dužnosti ostala je do 2014. godine, kao prva žena u povijesti NATO-a koja je obnašala dužnost pomoćnice glavnog tajnika i najviše rangirana žena u NATO-u (URL 17).

Konsolidacija i jačanje javne potpore. Bolje razumijevanje načela, ciljeva i zadaća Saveza izravno utječe na razinu potpore građana susljednom hrvatskom vanjskopolitičkom angažmanu unutar Saveza. U skladu s time, prednost ima informiranje javnosti o operacijama NATO-a i sudjelovanju hrvatskih oružanih snaga u njima.

7.2. Hrvatska u mirovnim misijama i operacijama NATO-a

Hrvatska je u svojoj strategiji nacionalne sigurnosti prihvatila koncept koji podrazumijeva aktivno sudjelovanje u izgradnji međunarodnog mira. Koncept pretpostavlja da ključni čimbenici koji utječu na nacionalnu sigurnost potječu iz međunarodnog okruženja, te je stoga potrebno zajedničko sigurnosno djelovanje više država. Jedan od tri glavna cilja nacionalne sigurnosti odnosi se na izgradnju povoljnih uvjeta u međunarodnom prostoru (Domjančić, 2012).

Da bi ostvarila taj cilj Hrvatska koristi, među ostalim, sudjelovanje u međunarodnim mirovnim misijama. U posljednjih desetak godina u mirovnim su operacijama najviše sudjelovali pripadnici OSRH-a, što je jedna od njihovih najvažnijih zadaća. Iz strateških dokumenata izvode se četiri ključne zadaće oružanih snaga:

- obrana suverenosti i teritorijalne cjelovitosti, te obrana saveznika,
- sudjelovanje u operacijama odgovora na krize u inozemstvu,
- sudjelovanje u mjerama izgradnje i povjerenja u međunarodnoj zajednici,
- pomoć civilnim institucijama u zemlji u izvanrednim civilnim situacijama (Domjančić, 2012: 56).

Republika Hrvatska je započela sudjelovanje u međunarodnim mirovnim operacijama 1999. godine uključivanjem deset časnika Oružanih snaga u Promatračku misiju UN-a u Sijera Leone-u. Time se uključila u krug država koje u okviru Ujedinjenih naroda pridonose očuvanju globalnog mira i sigurnosti i upućuju svoje pripadnike oružanih snaga te drugo

osoblje u mirovne misije i operacije na kriznim područjima. Od tada, Hrvatska je napravila značajan iskorak u kvaliteti i opsegu svog doprinosa te je postala aktivnom sudionicom nastojanja Sjevernoatlantskog saveza i Europske unije u stabilizaciji kriznih područja.

Uz pripadnike Oružanih snaga u mirovne operacije postupno su se uključivali pripadnici Ministarstva unutarnjih poslova, diplomatsko osoblje Ministarstva vanjskih i europskih poslova, te pripadnici drugih resora poput Ministarstva pravosuđa (URL 7). Republika Hrvatska (početkom travnja 2013.) sudjelovala je u ukupno 12 međunarodnih misija i operacija UN-a, NATO-a i EU-a, s ukupno 258 pripadnika Oružanih snaga, 20 policijskih službenika i 1 diplomatom. Prethodno je u operacijama i misijama potpore miru sudjelovalo 146 pripadnika OSRH među kojima je bilo 13 žena (Esterajher, 2012). Nakon povratka hrvatskog kontingenta iz misije UNDOF-a te postupnog smanjivanja snaga u ISAF-u u okvirima tranzicijskog procesa u Afganistanu, otvara se prostor za strateško promišljanje novih prioriteta, uključujući i osnaženje angažmana civilnog segmenta u mirovnim misijama (URL 7). Tijekom 2015. godine bilo je 488 uključenih pripadnika Oružanih snaga, među kojima su bile 24 žene.

7.1.1. Vojna misija NATO-a u Afganistanu

ISAF je međunarodna mirovna operacija pod mandatom Ujedinjenih naroda, dogovorena Bonnskim sporazumom od 6. prosinca 2001. te uspostavljena u prosincu 2001. godine. NATO je, na poziv UN-a i afganistanske vlade, preuzeo zapovijedanje i koordinaciju ISAF-a 11. kolovoza 2003. kao prve misije izvan svog tradicionalnog euro-atlantskog područja djelovanja. Osnovna zadaća ISAF-a je pružanje podrške vladi Afganistana. Operacija ISAF-a prvotno je bila ograničena na glavni grad Kabul, no 2003. godine mandat se proširio i na ostale dijelove zemlje (Slika 9).

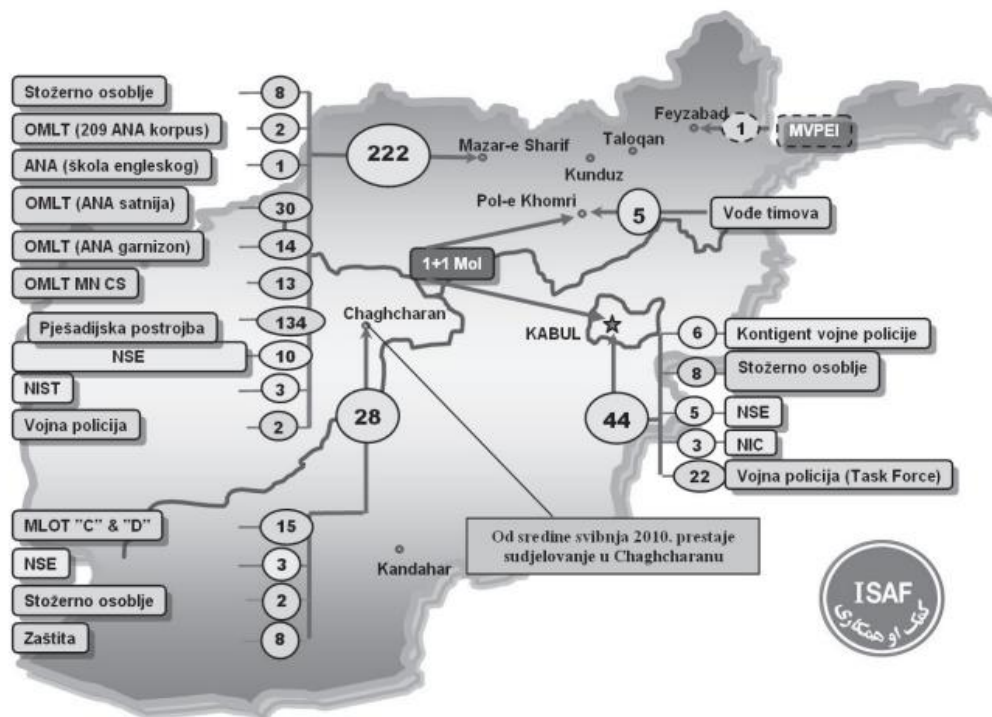
Operacija ISAF, u kojoj je Republika Hrvatska započela svoje sudjelovanje u veljači 2003., najbrojnija je i najzahtjevnija operacija potpore miru u kojoj sudjeluju pripadnici OS RH. Hrvatski sabor je u prosincu 2010. donio odluku o povećanju pripadnika hrvatskog kontingenta. Redovite rotacije odvijaju se svakih šest mjeseci i trenutno u Afganistanu (travanj 2013.) djeluje 21. HRVCON s 258 pripadnika OS RH i 4 pripadnika MUP-a (Slika 8) (URL 7). Smanjenje hrvatskog kontingenta i samog ISAF-a nastavit će se u okviru tranzicijskih procesa, tijekom kojih bi vlada Afganistana do kraja 2014. trebala preuzeti punu

odgovornost za sigurnost države. Civilni angažman RH u Afganistanu odvija se slijedom Zajedničke izjave o civilnoj suradnji u okviru njemačkog Provincijskog tima za obnovu u Feyzabadu u Afganistanu između Vlade RH i Vlade SR Njemačke, te na temelju Zaključka o prihvaćanju Zajedničke izjave koji je Vlada RH donijela na sjednici 17. rujna 2004. godine (URL 7).

Slika 8. Hrvatski vojnici u Afganistanu

Izvor: URL 14

Slika 9. Sudjelovanje RH u ISAF-u

Izvor: URL 16

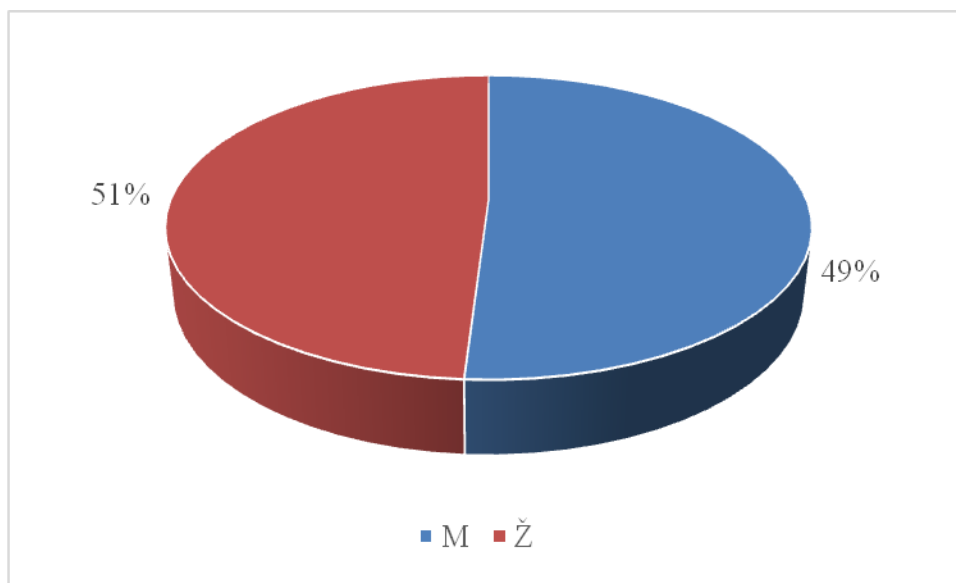
7.1.2. Operacija NATO-a na Kosovu (KFOR)

Osnovna zadaća mirovne operacije na Kosovu (KFOR), koja djeluje od 12. lipnja 1999., je potpora održavanju sigurnosnog okruženja. KFOR kao potpuno profesionalne, dobrovoljne i multietničke snage koje ne posjeduju teško naoružanje pomažu u izgradnji Snaga sigurnosti Kosova. U provedbi svojih zadataka NATO surađuje s UN-om, EU-om i drugim međunarodnim akterima u cilju davanja potpore za razvoj stabilnosti i mira na Kosovu (URL 7). Posebna se pozornost daje zaštiti manjina i kulturne baštine.

Godine 2009., u srpnju, upućen je prvi hrvatski kontingent s 20 pripadnika OS RH i dva transportna helikoptera Mi-17 Sh. Temeljna zadaća hrvatskog kontingenta je prijevoz snaga KFOR-a, tereta i VIP osoba. U sastavu kontingenta su tri posade helikoptera, zrakoplovno-tehničkog tima za održavanje i nacionalnog elementa potpore. Sudjelovanjem u misiji KFOR, OS RH razvijaju sposobnosti koje će moći upotrijebiti u složenijim operacijama. RH je najavila da je spremna ostati sa svojim kontingentom kroz sve faze smanjenja snaga KFOR-a.

8. REZULTATI ANKETNOG ISPITIVANJA

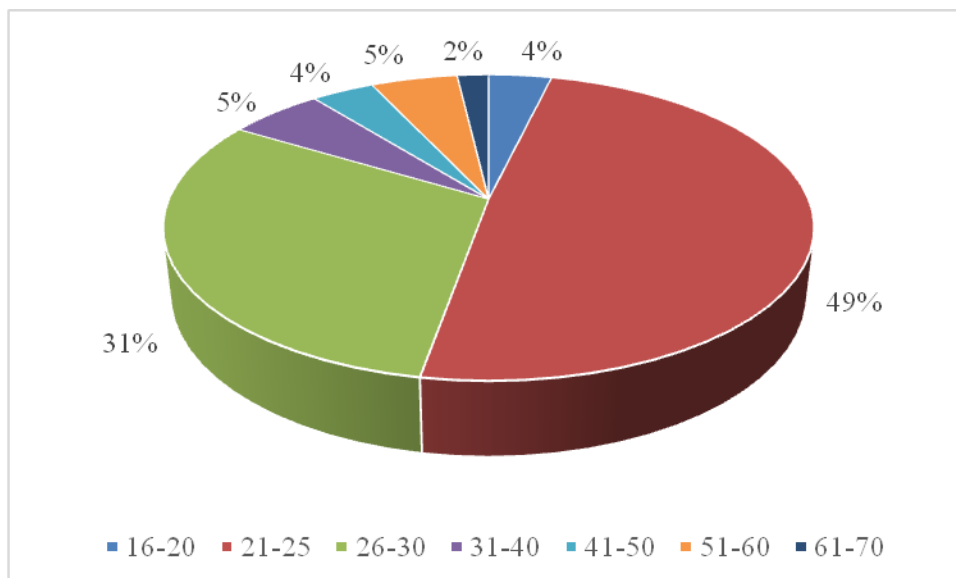
U nastavku rada se prikazuju rezultati anketnog istraživanja vezanog uz temu i za potrebe ovog diplomskog rada da bi se dokazale ili odbacile polazišne hipoteze. Anketa se provodila u razdoblju od studenog 2015. godine do druge polovice siječnja 2016. godine. Ispitanici su upoznati sa svrhom istraživanja te im je osigurana anonimnost. Anketa se sastojala od 15 pitanja, a sačinjena je na način da su u uvodnom dijelu postavljena opća pitanja (dob, spol, stupanj obrazovanja), a u drugom dijelu ankete ispitivano je mišljenje vezano za NATO savez, ulogu Republike Hrvatske u NATO savezu i suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu. U anketnom istraživanju sudjelovalo je ukupno 214 ispitanika, pri čemu je bio gotovo idealan omjer između spolova (Slika 1).

Slika 10. Udio ispitanika po spolu

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

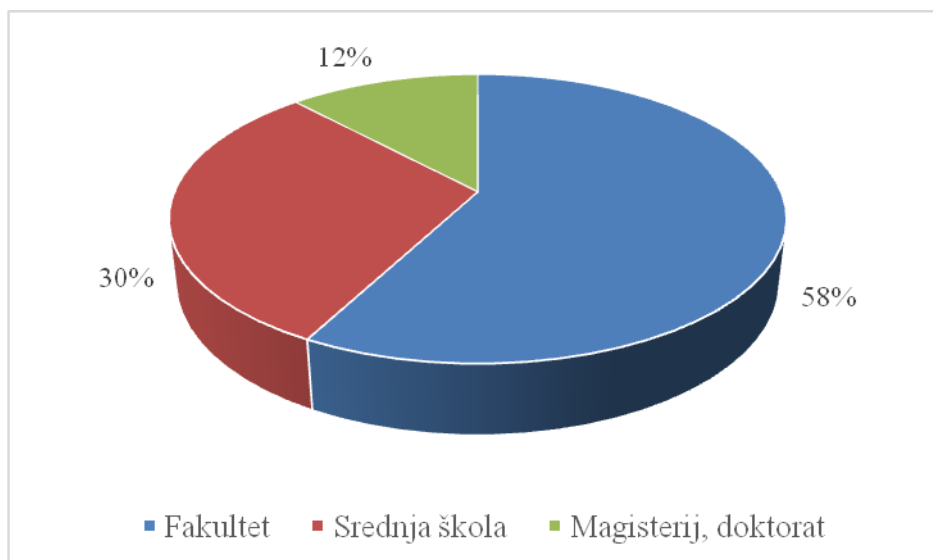
Od ukupnog broja sudionika anketnog istraživanja, po određenim dobnim skupinama, najzastupljeniji su ispitanici starosti od 21 do 25 godina, zatim od 26 do 30 godina, dok su najmanje zastupljeni ispitanici starosti od 61 do 70 godina (Slika 11).

Slika 11. Udio ispitanika prema dobnim skupinama

Izvor: : Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

U pogledu obrazovne strukture ispitanika (Slika 12), najmanje su zastupljeni ispitanici s magisterijem ili s doktoratom (12%), dok su najviše zastupljeni ispitanici sa završenim fakultetom (58%). U anketi nisu sudjelovali ispitanici bez škole ili sa završenom osnovnom školom.

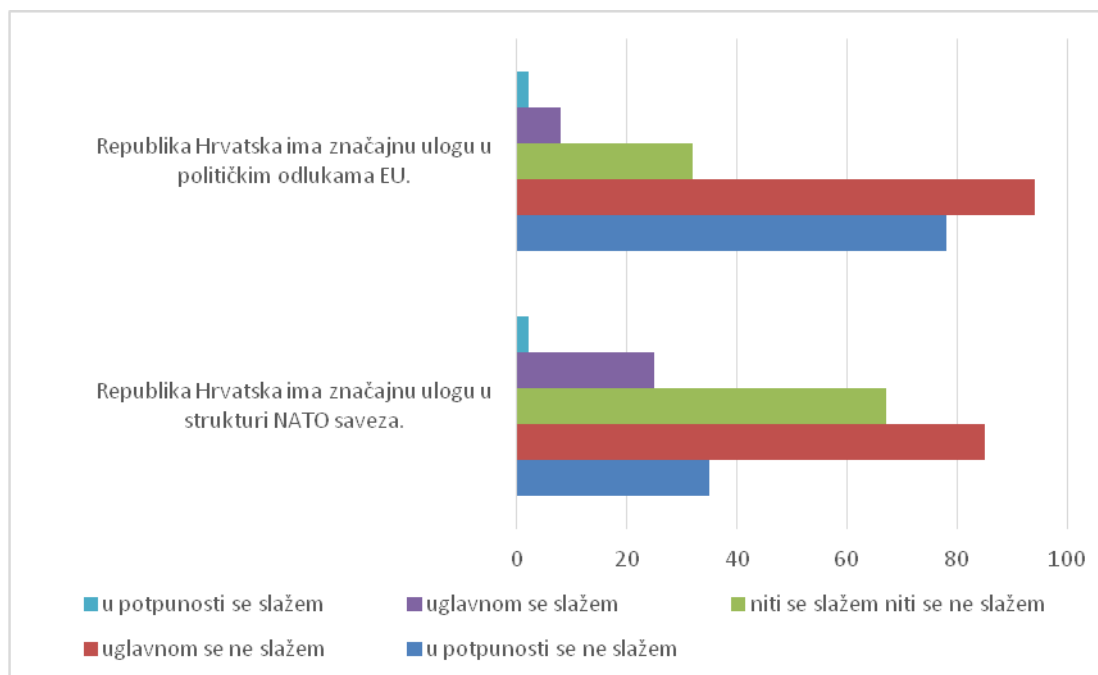

Slika 12. Struktura ispitanika prema stupnju obrazovanja

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

S tvrdnjom da Republika Hrvatska ima značajnu ulogu u strukturi NATO saveza, čija je članica od 2009. godine, najviše ispitanih se uglavnom ne slaže (40%), dok se najmanje (1%) ispitanika izjasnilo da se u potpunosti slaže s tvrdnjom. Također, zanimljivo je da se

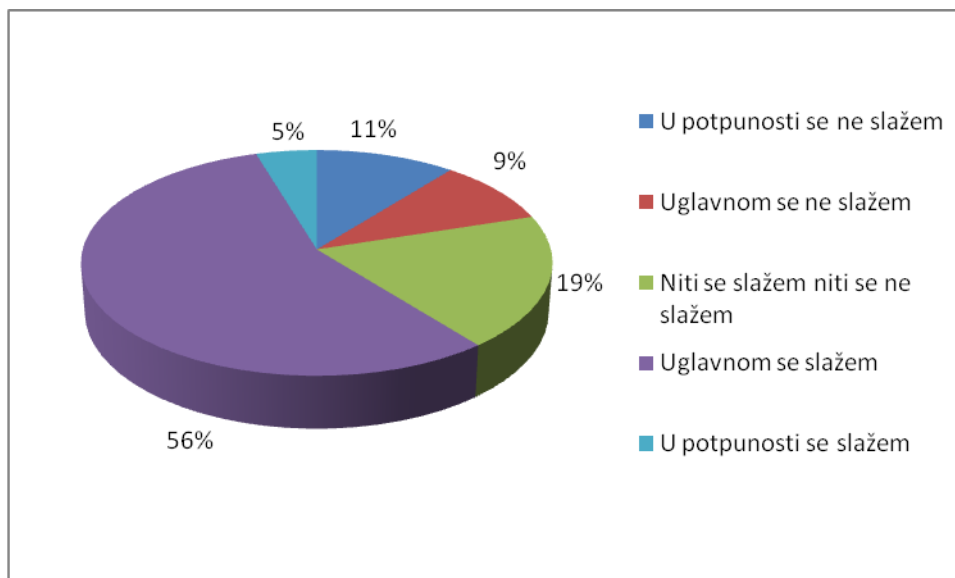
udio od 31% ispitanika niti slaže niti ne slaže s tvrdnjom (Slika 13). Pri ispitivanju mišljenja vezanih za tvrdnju da Republika Hrvatska ima značajnu ulogu pri donošenju političkih odluka Europske unije, najveći udio ispitanika se uglavnom ne slaže (44%), dok se najmanji udio ispitanika (1%) u potpunosti slaže (Slika 13).

Slika 13. Udio ispitanika s obzirom na stupanj zadovoljstva ulogom RH u strukturi NATO saveza

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

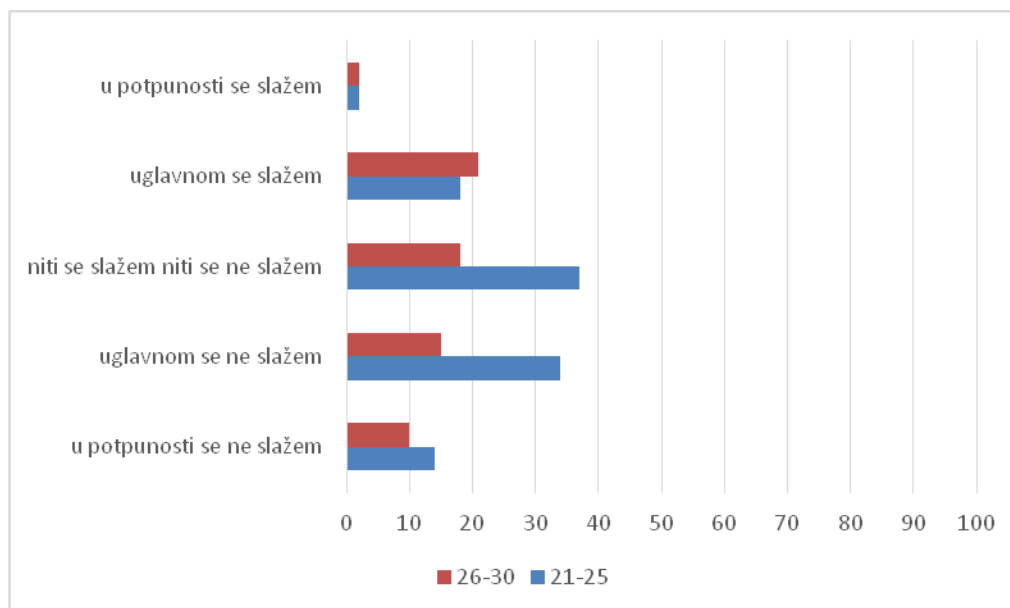
Tvrdnja „Republika Hrvatska kao članica NATO saveza aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu“ je sljedeća koja je dana na razmatranje i oko koje su se ispitanici očitovali. Najveći udio ispitanika (56%) se uglavnom slaže, manji udio (5%) ispitanika se u potpunosti slaže, dok se 11% ispitanika u potpunosti ne slaže (Slika 14).

Slika 14. Stupanj zadovoljstva ispitanika tvrdnjom da RH kao članica NATO-a aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

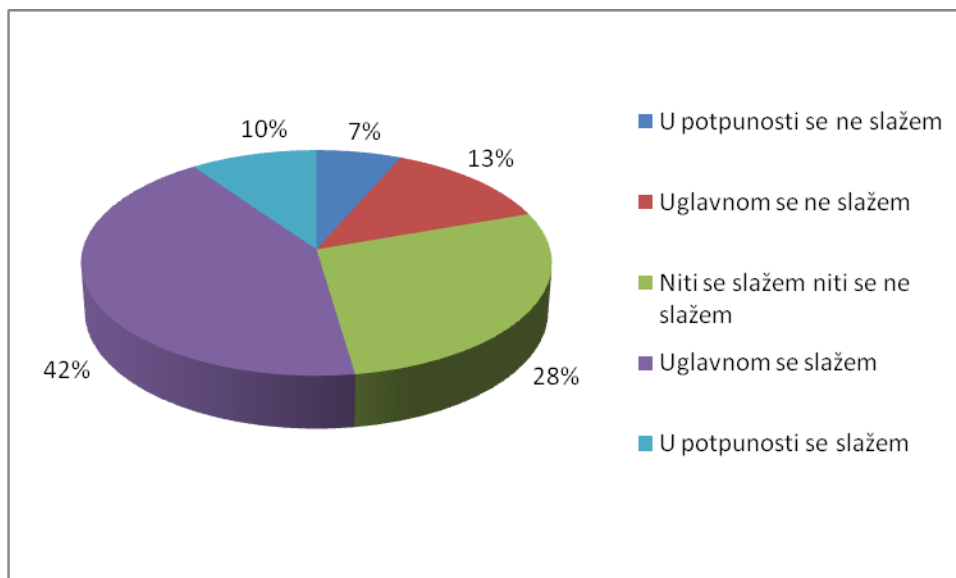
Usporede li se mišljenja ispitanika za gore navedenu tvrdnju kroz dvije različite dobne skupine, od 21 do 25 godina i od 26 do 30 godina, uočava se da se ispitanici gotovo podjednako u potpunosti slažu s tvrdnjom da Republika Hrvatska kao članica NATO saveza aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu, odnosno da ne postoji veća razlika u mišljenju, dok je primjetna razlika između ispitanika ovih dviju skupina oko neslaganja s tvrdnjom. Razlika u neslaganju s tvrdnjom je dvostruko veća u korist mlađe dobne skupine (Slika 15).

Slika 15. Udio ispitanika u dobi od 21-25 i 26-30 godina s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da RH kao članica NATO-a aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu

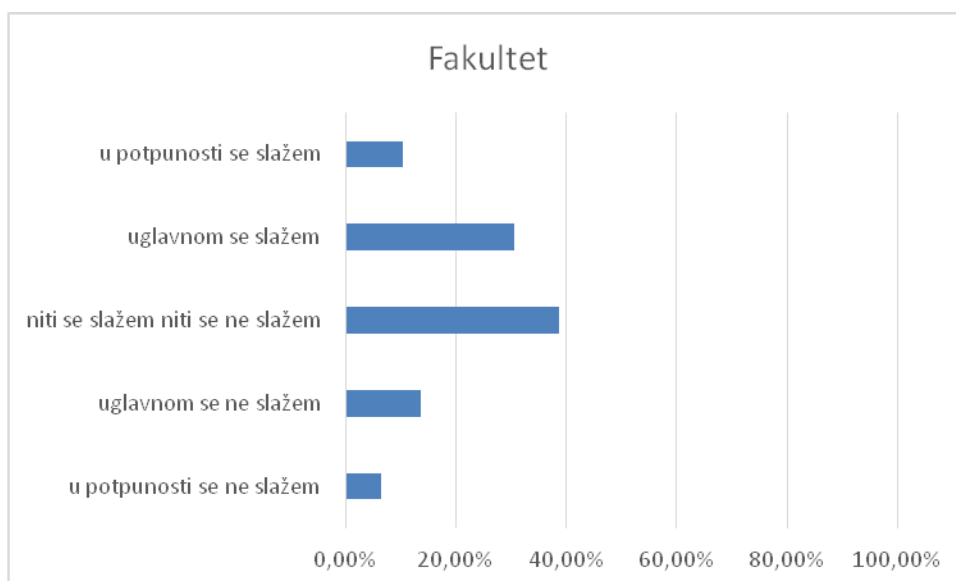
Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Republika Hrvatska članica je NATO-a od 2009. godine, i kao takva dužna je ponašati se u skladu s propisima i pravilima organizacije. U vojnom smislu važno je prilagoditi svoje vojne snage standardnima koje nalaže NATO. Na tvrdnju da su oružane snage Republike Hrvatske bolje opremljene i uvježbane otkad je Republika Hrvatska dio NATO saveza, najveći udio ispitanika (42%) se uglavnom slaže, najmanji udio (7%) ispitanika u potpunosti se ne slaže sa tvrdnjom, 28% ispitanika se izjasnilo kako se niti slaže niti ne slaže, što je na neki način razumljivo jer su informacije vezane za vojnu opremu teže dostupne (Slika 16). Usporede li se mišljenja ispitanika za gore navedenu tvrdnju kroz stupanj obrazovanja, vidljivo je da su se ispitanici s fakultetskim obrazovanjem u najvećoj mjeri izjasnili da se niti slažu niti ne slažu s tvrdnjom, ispitanici sa završenom srednjom školom se uglavnom slažu s tvrdnjom, a ispitanici s doktoratom ili magisterijem uglavnom slažu, ili se niti slažu ili ne slažu s tvrdnjom (Slike 17, 18, 19).

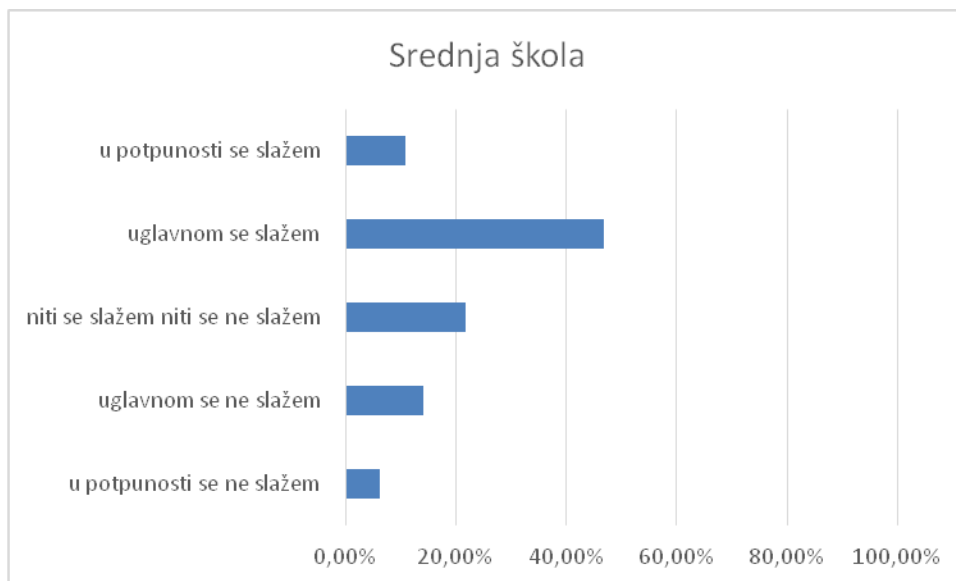
Slika 16. Udio Ispitanika s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

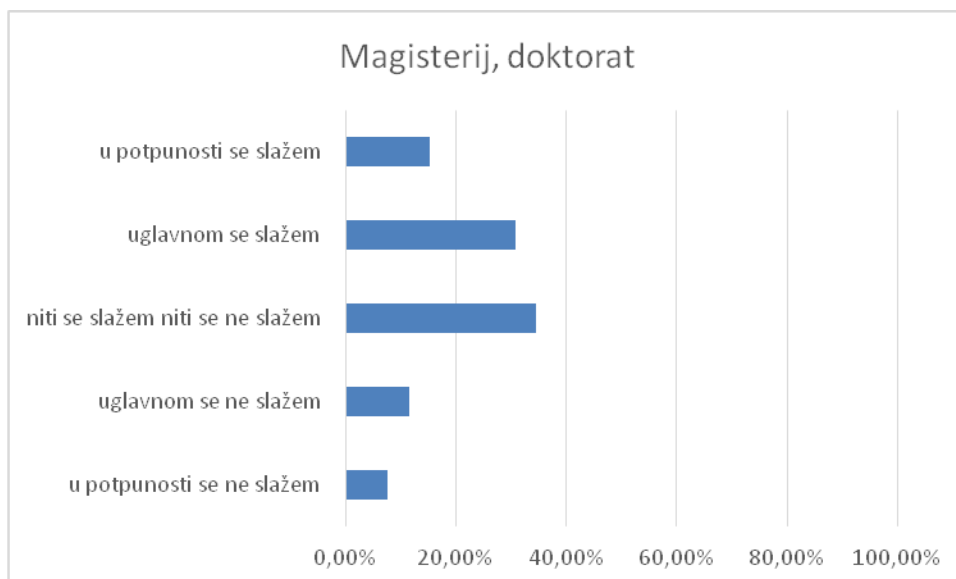
Slika 17. Udio ispitanika fakultetskog obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Slika 18. Udio ispitanika srednjoškolskog obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Slika 19. Udio ispitanika magistarskog i doktorskog stupnja obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

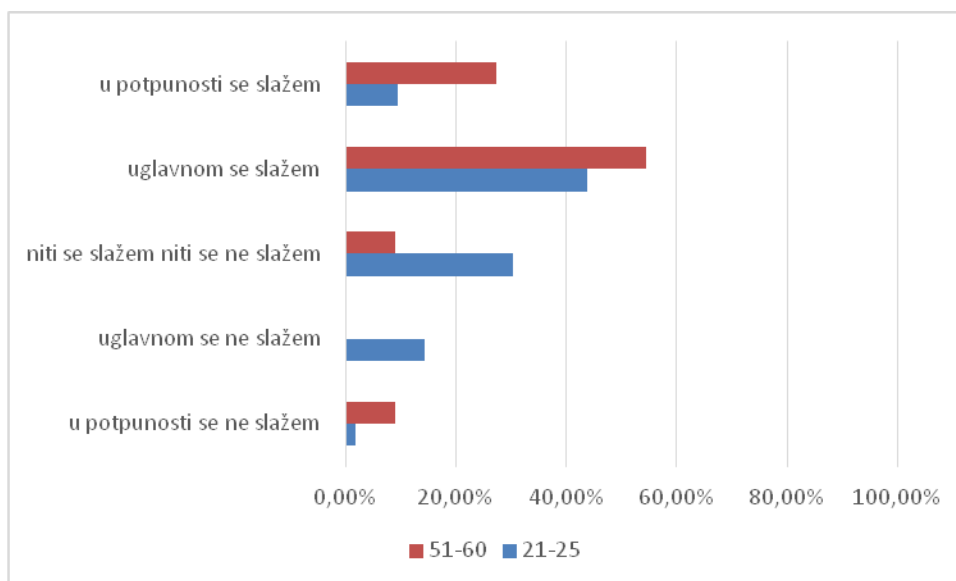
Budući da je Republika Hrvatska do svoje samostalnosti proglašene 1991. godine bila sastavni dio Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nije imala svoje vojne snage.

Hrvatske vojne snage su ustrojene kao odgovor na srpsku agresiju (manji dio) i tijekom Odrambenog Domovinskog rata (veći dio). Sljedeće pitanje, odnosno tvrdnja za koju su ispitani trebali iskazati svoje mišljenje je tvrdnja da je Republika Hrvatska danas u vojnom smislu vodeća država na prostoru zemalja bivše Jugoslavije. Najveći udio ispitanih (51%) izjasnio se da se u potpunosti slaže s tvrdnjom, a najmanji udio (4%) u potpunosti se ne slaže sa tvrdnjom (Tablica 2). Usporede li se rezultati ispitivanja za navedenu tvrdnju kroz ispitanike različitih dobnih skupina, od 21 do 25 i od 51 do 60 godina, uočavaju se razlike. Razlike su najočitije u stupnju potpunog slaganja s tvrdnjom. Naime, gotovo 30 % ispitanika starije dobnе skupine se u potpunosti slaže s tvrdnjom, naprama oko 10% ispitanika mlađe dobnе skupine koja se u potpunosti slaže s tvrdnjom. Također, omjerom je gotovo istovjetna razlika u mišljenju dviju dobnih skupina vezana je uz potpuno neslaganje s tvrdnjom (Slika 20).

Tablica 2. Broj i udio ispitanika koji se slaže s tvrdnjom da je RH u vojnom smislu vodeća zemlja bivše Jugoslavije

Tvrdnja	Broj ispitanika	Udio %
U potpunosti se ne slažem	8	4
Uglavnom se ne slažem	27	13
Niti se slažem niti se ne slažem	30	14
Uglavnom se slažem	39	18
U potpunosti se slažem	110	51

Izvor: anketno ispitivanje

Slika 20. Udio ispitanika dobne skupine od 21 do 25 i od 51 do 60 godina s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je RH u vojnom smislu vodeća zemlja bivše Jugoslavije

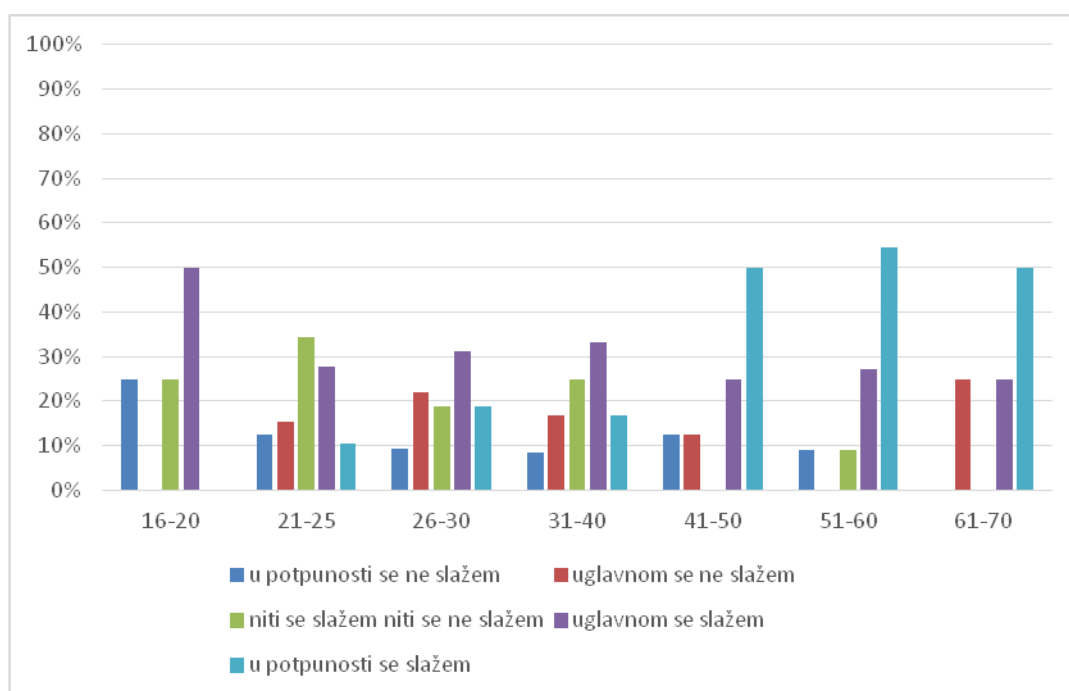
Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Kao što je naglašeno prije, Republika Hrvatska je postala članica NATO-a 2009. godine te se u sljedećoj tvrdnji nastojalo ispitati kako ta činjenica utječe na osjećaj sigurnosti kod građanina Republike Hrvatske. „Kao građanin/ka Republike Hrvatske, osjećam se sigurnije zbog članstva Republike Hrvatske u NATO savezu“ je sljedeća tvrdnja na koju su ispitanici iznijeli mišljenje. Najveći udio ispitanih (45%) se u potpunosti slaže s tvrdnjom, dok se 14% ispitanih u potpunosti ne slaže s tvrdnjom (Tablica 3). Gledajući prema dobnim skupinama, najmlađa dobna skupina 16-20 godina u najvećoj se mjeri izjasnila da se uglavnom slaže s tvrdnjom, a najstarija skupina 61-70 godina da se u potpunosti slaže s tvrdnjom (Slika 21).

Tablica 3. Broj i udio ispitanika koji se slaže s tvrdnjom da se kao građani RH osjećaju sigurnije zbog članstva RH u NATO-u

Tvrdnja	Broj ispitanika	Udio %
U potpunosti se ne slažem	30	14
Uglavnom se ne slažem	24	11
Niti se slažem niti se ne slažem	29	14
Uglavnom se slažem	34	16
U potpunosti se slažem	97	45

Izvor: anketno ispitivanje

Slika 21. Udio ispitanika po dobnim skupinama s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da se osjećaju sigurnije kao građani RH otkad je RH članica NATO saveza

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

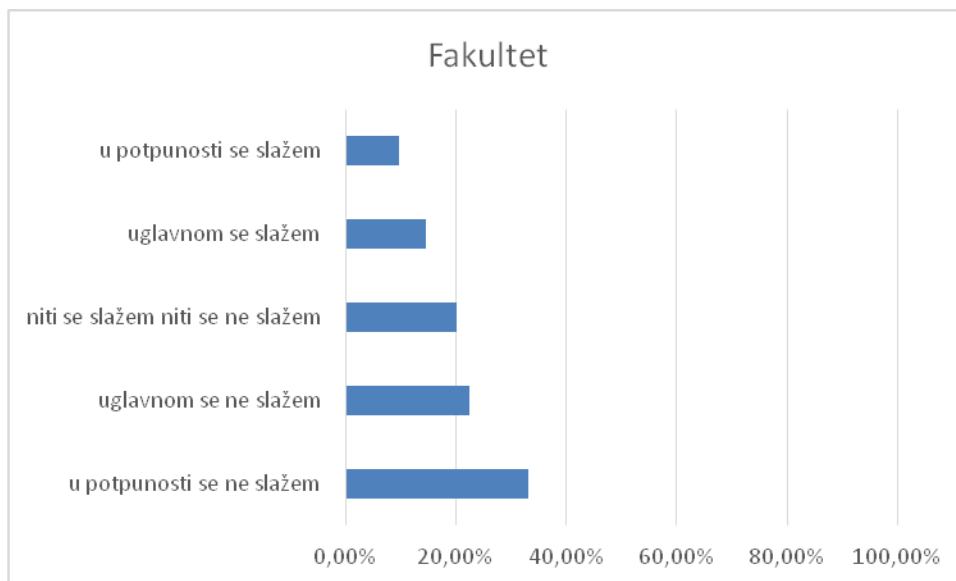
Republika Hrvatska, odnosno njene vojne snage sudjeluju u operacijama potpore miru NATO-a u Afganistanu – ISAF (*International Security Assistance Force*) od veljače 2003.godine. U sljedećem pitanju ispitana je potpora sudjelovanju oružanih snaga Republike

Hrvatske u Afganistanu. Rezultati su pokazali da se 25% ispitanika u potpunosti protivi sudjelovanju oružanih snaga Republike Hrvatske u vojnim misijama u Afganistanu, 15% ispitanika u potpunosti podržava sudjelovanje oružanih snaga Republike Hrvatske u Afganistanu, dok 22% ispitanika uglavnom podržava sudjelovanje oružanih snaga Republike Hrvatske u vojnim misijama u Afganistanu (Tablica 4). Fakultetski obrazovani ispitanici su se u najvećoj mjeri izjasnili da se u potpunosti protive sudjelovanju oružanih snaga Republike Hrvatske u Afganistanu, ispitanici sa srednjoškolskim obrazovanjem se u najvećoj mjeri niti slažu niti ne slažu sa sudjelovanje oružanih snaga Republike Hrvatske u vojnim misijama u Afganistanu, a ispitanici s doktorskim i magistarskim obrazovanjem u najvećoj se mjeri u potpunosti slažu ili u potpunosti ne slažu s navedenom tvrdnjom (Slike 22, 23 i 24).

Tablica 4. Broj i udio ispitanika koji podržava sudjelovanje oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu

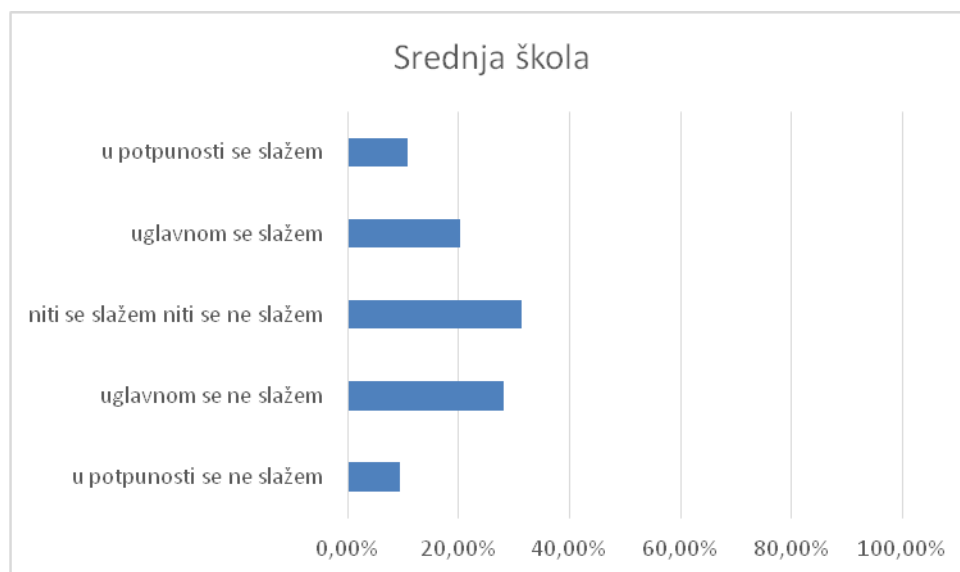
Tvrdnja	Broj ispitanika	Udio %
U potpunosti se ne slažem	53	25
Uglavnom se ne slažem	52	24
Niti se slažem niti se ne slažem	29	14
Uglavnom se slažem	47	22
U potpunosti se slažem	33	15

Izvor: Anketno ispitivanje

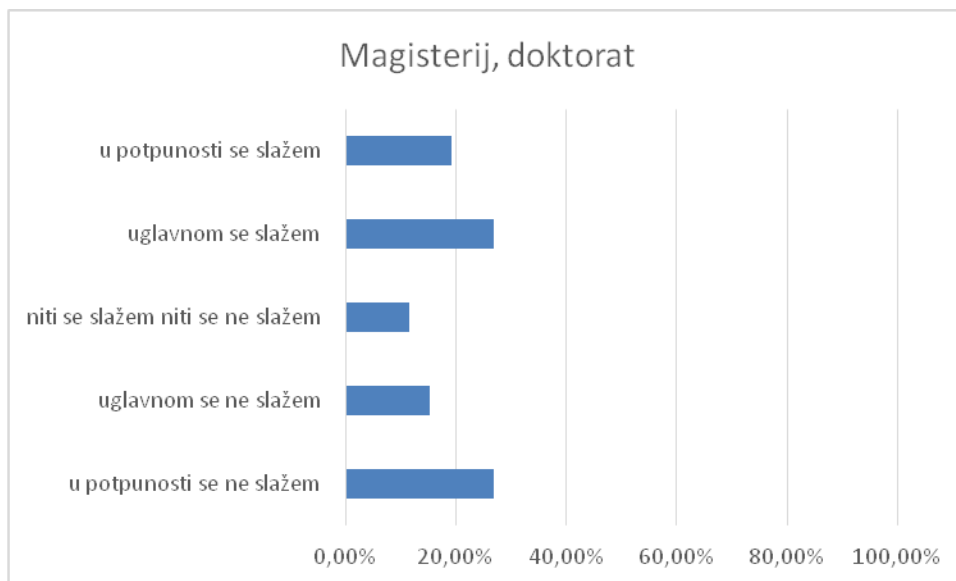
Slika 22. Udio ispitanika s fakultetskim obrazovanjem s obzirom na stupanj potpore sudjelovanja oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Slika 23. Udio ispitanika sa srednjoškolskim obrazovanjem s obzirom na stupanj potpore sudjelovanju oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Slika 24. Udio ispitanika po stupnju obrazovanja s obzirom na stupanj potpore sudjelovanju oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu

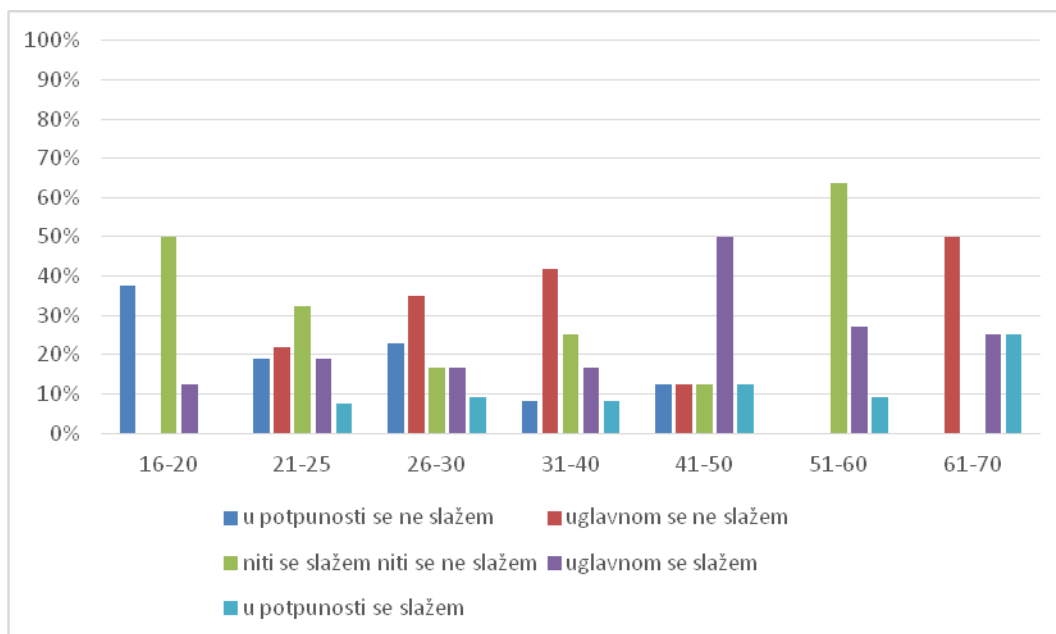
Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Na pitanje „Podržavate li slanje hrvatskih vojnih snaga u međunarodne vojne misije“, 25% ispitanika se izjasnilo da se uglavnom slaže, a , zanimljivo, također 25% ispitanika odgovorilo je da se uglavnom ne slaže (Tablica 5). Prema određenim dobnim skupinama, ispitanici najmlađe skupine, 16-20 godina, izjasnili su se da se niti slažu niti ne slažu s navedenom tvrdnjom u najvećoj mjeri, a ispitanici najstarije dobne skupine, 61-70 godina, uglavnom se ne slažu s navedenom tvrdnjom (Slika 25).

Tablica 5. Mišljenje ispitanika o slanju hrvatskih vojnih snaga u međunarodne vojne misije

Tvrdnja	Broj ispitanika	Udio %
U potpunosti se ne slažem	39	18
Uglavnom se ne slažem	53	25
Niti se slažem niti se ne slažem	49	23
Uglavnom se slažem	53	25
U potpunosti se slažem	20	9

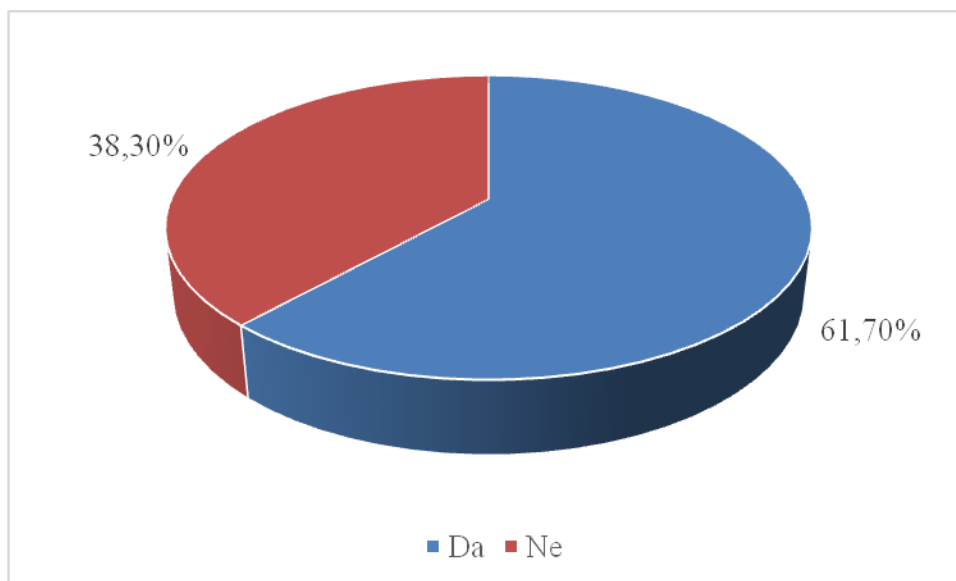
Izvor: anketno ispitivanje

Slika 25. Udio ispitanika po dobnim skupinama s obzirom na stupanj potpore sudjelovanju oružanih snaga RH u međunarodnim vojnim misijama

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

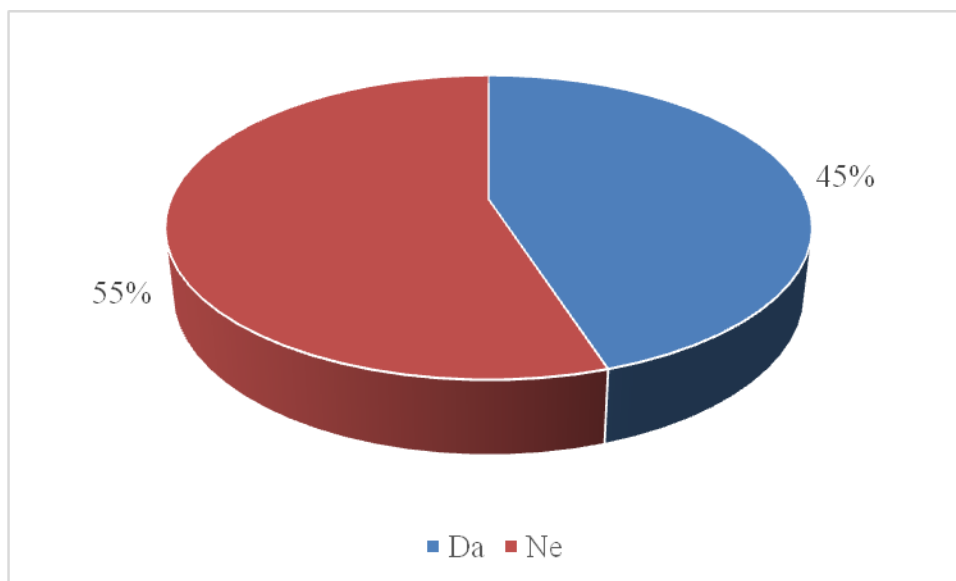
Prema članku broj 5 Sjevernoatlantskog ugovora, potpisnice smatraju da se oružani napad na jednu ili više njih, u Europi ili Sjevernoj Americi, treba smatrati napadom na sve njih i zato se slažu da će u slučaju takvog oružanog napada, svaka od njih, pozivajući se na pravo individualne ili zajedničke samoobrane iz članka 51 Povelje Ujedinjenih Naroda, pomoći potpisnici ili potpisnicama koje su napadnute (URL 7). S obzirom na prije navedeno, cilj ovog pitanja je bio ispitati mišljenje vjeruju li ispitanici da bi u slučaju napada na Republiku Hrvatsku ostale zemlje članice stvarno sudjelovale u obrani iako bi to značilo gubitke u materijalnom i ljudskom smislu. Gotovo 62% ispitanika smatra da bi zemlje članice NATO-a u slučaju napada na Republiku Hrvatsku poštovala članak 5 ugovora (kolektivna obrana svih zemalja članica) i aktivno sudjelovale u obrani Republike Hrvatske (Slika 26).

Slika 26. Udio ispitanika koji smatraju da bi članice NATO-a u slučaju napada na RH poštivale članak 5. Ugovora (kolektivna obrana svih zemalja i članica) i aktivno sudjelovale u obrani RH

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Republika Hrvatska kao punopravna članica NATO saveza sudjeluje u kolektivnoj obrani i dužna je štititi i braniti granice NATO saveza. Sljedeće pitanje je hipotetski postavljeno i tiče se moguće izgradnje NATO vojnih baza u Republici Hrvatskoj. Od ispitanika, 55% se izjasnilo protiv moguće izgradnje vojnih baza NATO saveza u Republici Hrvatskoj, a 45 % ispitanika bilo je za moguću izgradnju vojnih baza NATO saveza u Republici Hrvatskoj (Slika 27).

Slika 27. Udio ispitanika koji podržava moguću izgradnju vojnih baza NATO-a u Hrvatskoj

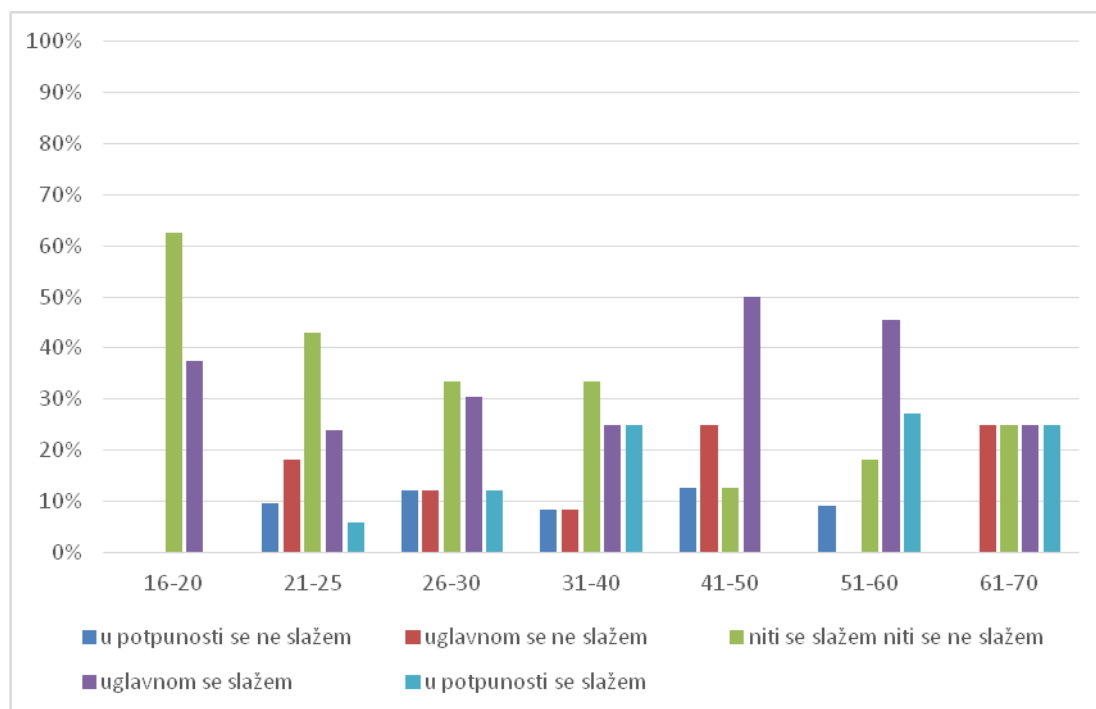
Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

S tvrdnjom da je članstvo Republike Hrvatske u NATO-u pomoglo geopolitičkoj stabilnosti Hrvatske 7% ispitanika se u potpunosti ne slaže, dok se najveći udio ispitanika (58 %) izjasnio da se uglavnom slaže s tvrdnjom (Tablica 6). S obzirom na dobne skupine, skupina ispitanika dobi 16-20 godina se u najvećoj mjeri izjasnila da se niti slaže niti ne slaže s tvrdnjom, a skupina ispitanika 41-50 godina u najvećoj se mjeri izjasnila da se uglavnom slaže s tvrdnjom (Slika 28)

Tablica 6. Mišljenje ispitanika o tvrdnji da je članstvo RH u NATO-u pomoglo geopolitičkoj stabilnosti zemlje

Tvrdnja	Broj ispitanika	Udio %
U potpunosti se ne slažem	15	7
Uglavnom se ne slažem	29	14
Niti se slažem niti se ne slažem	29	14
Uglavnom se slažem	126	58
U potpunosti se slažem	15	7

Izvor: anketno ispitivanje

Slika 28. Udio ispitanika po dobnim skupinama s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je članstvo u NATO-u pomoglo geopolitičkoj stabilnosti RH

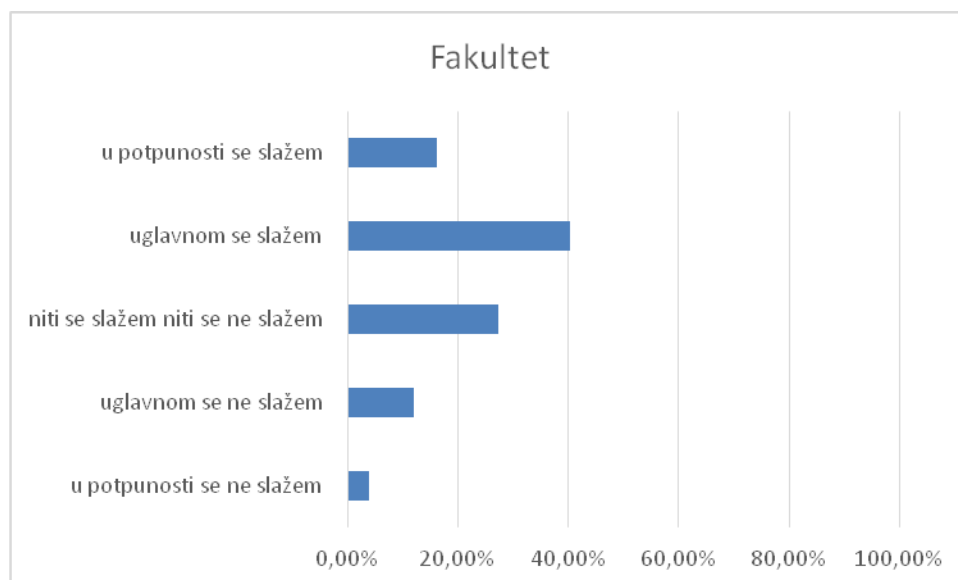
Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Posljednja tvrdnja oko koje su ispitanici iznijeli mišljenje je „NATO je prihvaćanjem Republike Hrvatske u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu / Jugoistočnoj Europi“. 5% ispitanika se izjasnilo da se u potpunosti ne slažu s tvrdnjom, dok se najveći (51%) udio ispitanika izjasnio da se uglavnom slaže s tvrdnjom (Tablica 7). Prema stupnju obrazovanja, ispitanici s fakultetskim, srednjoškolskim te magistarskim i doktorskim stupnjem obrazovanja, u najvećoj se mjeri uglavnom slažu s tvrdnjom (Slike 29, 30, 31).

Tablica 7. Mišljenje ispitanika o tvrdnji kako je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi

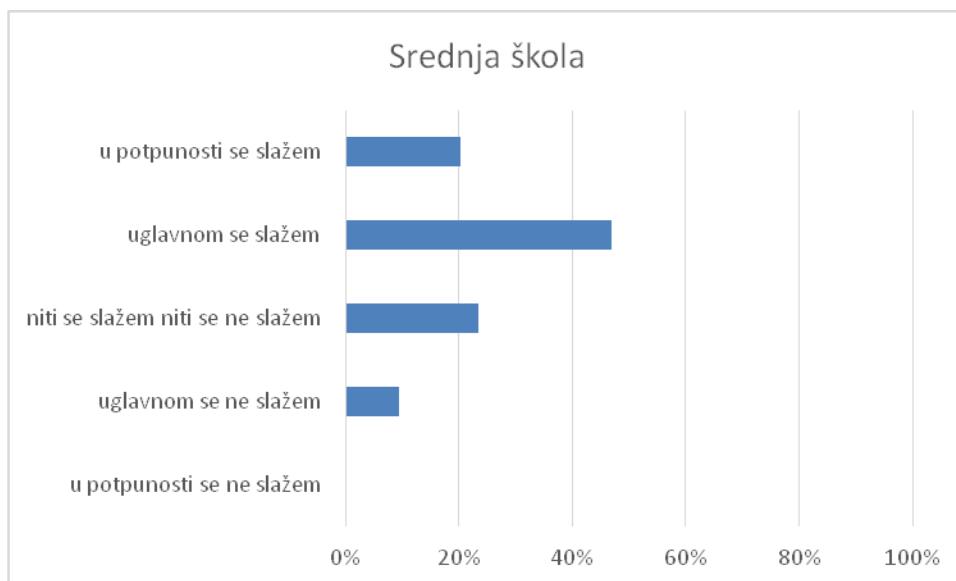
Tvrdnja	Broj ispitanika	Udio %
U potpunosti se ne slažem	12	5
Uglavnom se ne slažem	34	16
Niti se slažem niti se ne slažem	24	12
Uglavnom se slažem	110	51
U potpunosti se slažem	34	16

Izvor: anketno ispitivanje

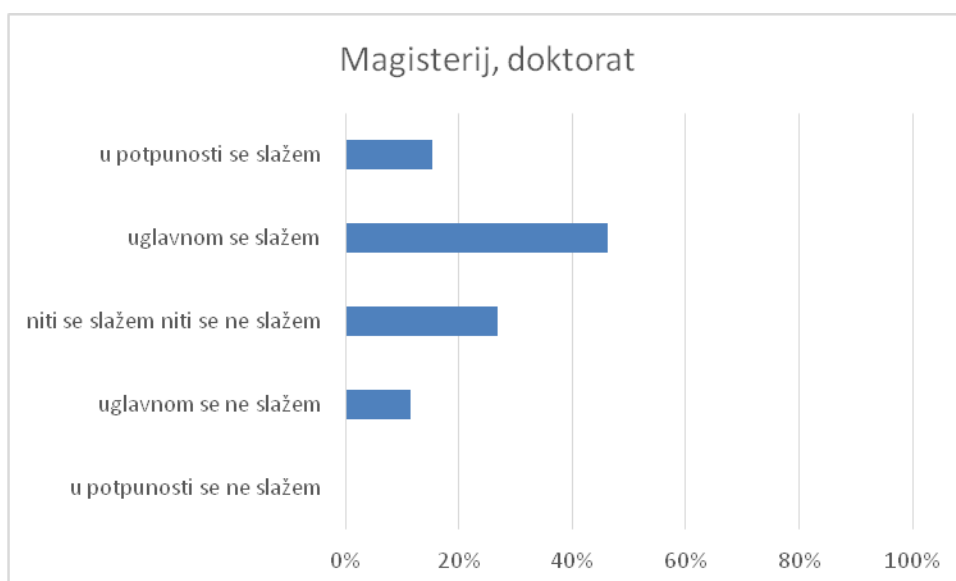
Slika 29. Udio ispitanika fakultetskog stupnja obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Slika 30. Udio ispitanika prema srednjoškolskom stupnju obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016.

Slika 31. Udio ispitanika magistarskog i doktorskog stupnja obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi

Izvor: Anketno ispitivanje autora, 2015/2016

9. ZAKLJUČAK

Članstvom u NATO-u Republika Hrvatska ostvarila je brojne koristi, od kojih su neke od strateške važnosti. To su: stjecanje određenih, iako ne apsolutnih, jamstava kolektivne obrane, povećana mogućnost utjecaja na rješavanje regionalnih i svjetskih sigurnosnih pitanja, velika pouzdanost uspješnog i sigurnog provođenja zahtjevnih operacija u koje će se uključivati, povećano izlaganje sigurnosnim rizicima koji su rezultat dinamičnog međunarodnog okruženja, suočavanje sa složenim izazovima svakodnevnog djelovanja Saveza te niz pozitivnih i negativnih utjecaja na razvoj hrvatskih obrambenih sposobnosti.

Bez obzira na to što je stjecanje jamstva kolektivne obrane bio glavni motiv hrvatskog ulaska u Savez, njezino se djelovanje u njemu neće moći svesti samo na korištenje tom povlasticom. Svaka članica Saveza ima političke obveze prema zajednici, odnosno prema nastojanjima drugih i mora se opredijeliti u kojoj je mjeri spremna pridonositi zahtjevima članstva u NATO savezu.

Provjera hipoteze „H1 *Republika Hrvatska kao članica NATO saveza aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu*“ provedena je analizom rezultata anketnog istraživanja u kojem su ispitanici dali odgovore na pitanja vezana uz stupanj zadovoljstva postavljenim tvrdnjama. Analizom dobivenih podataka vidljivo je da se preko 60% ispitanika u manjoj ili većoj mjeri (u potpunosti ili uglavnom) slaže s tvrdnjom da Republika Hrvatska kao članica NATO saveza aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu, te je stoga hipoteza 1 potvrđena.

Provjera hipoteze „H2 *Članstvo Republike Hrvatske u NATO-u pomoglo je geopolitičkoj stabilnosti Hrvatske*“ provedena je analizom rezultata anketnog istraživanja. Obradom dobivenih podataka vidljivo je da se 65% ispitanika u manjoj ili većoj mjeri (u potpunosti ili uglavnom) slaže s tvrdnjom da je članstvo Republike Hrvatske u NATO-u pomoglo je geopolitičkoj stabilnosti Hrvatske. Prema tim podacima, hipoteza 2 je potvrđena.

Provjera hipoteze „H3 *NATO je prihvaćanjem Republike Hrvatske u članstvo ostvario važno geostrateško prisutstvo na Zapadnom Balkanu / Jugoistočnoj Europi*“ provedena je analizom rezultata anketnog istraživanja u kojem su ispitanici dali odgovore vezane uz stupanj zadovoljstva navedenom tvrdnjom. Iz dobivenih podataka vidljivo je da se 67% ispitanika u manjoj ili većoj mjeri (u potpunosti ili uglavnom) slaže s tvrdnjom da je NATO

prihvatanjem Republike Hrvatske u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu / Jugoistočnoj Europi, to je stoga hipoteza 3 potvrđena.

NATO je obrambena i sigurnosna organizacija u transformaciji te u potrazi za novim vizijama, strategijama i odgovorima na suvremene uvjete. Da bi Savez održao relevantnost i postigao svrhu, svaka članica treba davati doprinos, ne samo u operativnim sposobnostima već u svim područjima njegova funkcioniranja. Stoga će i njihov status ovisiti upravo o takvim doprinosima.

10. LITERATURA I IZVORI

1. Božinović, D. (2010): NATO –EU, Topical, Zagreb.
2. Božinović, D; Čehulić Vukadinović, L; Vukadinović, R. (2007): NATO – *euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb.
3. Cvrtila, V. (2004): *Hrvatska i NATO*, Centar za politološka istraživanja, Zagreb.
4. Čehulić, L. (2004): *NATO i novi međunarodni odnosi*, Politička kultura, Zagreb.
5. Doddoli, L; Maradei, M. (2005): *Svijet poslije II. svjetskog rata*, Knjiga druga, Marjan tisak, Split.
6. Domjančić, S. (2012): Strateška razvojna vizija obrambenoga sustava: konceptualizacija u hrvatskim uvjetima, *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 1: 56-58. (http://www.pilar.hr/images/stories/dokumenti/sigurnost_obrana/5.pdf , 29.1.2016.)
7. Esterajher, J. (2009): Globalne prijetnje i promjene odnosa moći, *Sigurnost i obrana RH u euroatlantskom kontekstu*, 77-82. (<http://www.pilar.hr/novosti/teme/117-objavljen-zbornik-sigurnost-i-obrana-rh-u-euroatlantskom-kontekstu>, (30.1.2016.)
8. Goldstein, I. (2008): *Povijest*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb.
9. Kurečić, P. (2008): Usporedba geopolitičkog značenja post-hladnoratovskih krugova proširenja NATO-a, *Suvremene teme*, 1: 92-97. (https://www.academia.edu/19736703/Usporedba_geopoliti%C4%8Dkog_zna%C4%8Denja_post-hladnoratovskih_krugova_pro_irenja_NATO-a , 29.1.2016.)
10. Kornfein, I. (2013): *Nomen est omen: „Vječni“ spor Grčke i Makedonije*, Polemos, 79:92 (hrcak.srce.hr/file/166708 , 2.2.2016.)
11. Luša, Đ. (2012): Politika širenja NATO-a prema Zapadnom Balkanu u dihotomiji racionalističke konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa, *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 1: 207-211. (<http://hrcak.srce.hr/99817>, 30.1.2016.)
12. Magaš, D. (2003): NATO and Recent Geopolitical situation in the Adriatic Sea Area, : „*After You Voted“ How Would You Play NATO?*, ur. István Tarrósy, University of Pecs, Pecs, 75-76.
13. Magaš, D. (2013): *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru i Izdavačka kuća Meridijani, Zadar.
14. Mintas Hodak, Lj. (2010): *Europska unija*, Mate, Zagreb.
15. Pauković, D. (2008): Posljednji kongres Saveza komunista Jugoslavije: uzroci, tijek i posljedice raspada, *Suvremene teme*, 1: 21:33. (hrcak.srce.hr/35202, 30.1.2016.)

16. Radičević, T. (2009): Hrvatsko djelovanje u NATO-u – sigurnosni i strateški aspekti, *Sigurnost i obrana RH u euroatlantskom kontekstu*, 139-141. (<http://www.pilar.hr/novosti/teme/117-objavljen-zbornik-sigurnost-i-obrana-rh-u-euroatlantskom-kontekstu>), (30.1.2016.)
17. Sabotič, I. (2009): *Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
18. Sherwen, N. et al, (2006): *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Brussels.
19. Šabanić, E. (2014): Korejski rat (1950.-1953.): Sukob s dugoročnim posljedicama, *Polemos*, 8: 125-140. (hrcak.srce.hr/file/200223), 2.2.2016.)
20. Švob-Đokić, N. (2000): *Tranzicija i nove europske države*, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb.
21. Vidušić, E. (2011): *NATO, jučer, danas, sutra*, Naklada Bošković, Split.
22. Vukadinović, R. (2004): *Međunarodni politički odnosi*, Politička kultura, Nakladno-istraživački zavod, Zagreb.
23. Vukadinović, R; Čehulić Vukadinović, L; Božinović, D. (2007): *NATO – euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb.
24. Wilson, T.A. (2002): *The Soviet-Afghan War*, University Press of Kansas, Kansas. (<http://cnqzu.com/library/Anarchy%20Folder/Political%20and%20Government/The%20Soviet-Afghan%20War%20-%20How%20a%20Superpower%20Fought%20and%20Lost.pdf>) (5.2.2016.)
25. Zelenika, R. (2011). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, Ekonomski fakultet Sveučilišta, Rijeka.

Internetski izvori:

- URL 1:<http://nato.mvep.hr/hr/predstavnistvo/uvodna-rijec/> (11.1.2016.)
- URL 2:<http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/part1.pdf> (20.1.2016.)
- URL3:<http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (11.1.2016.)
- URL 4: [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/organizacija-sjevernoatlantskog-saveza-\(nato\)/proces-prosirenja-/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/organizacija-sjevernoatlantskog-saveza-(nato)/proces-prosirenja-/) (21.1.2016.)
- URL 5: www.hrcak.srce.hr (13.1.2016.)
- URL 6: www.nato.int (13.1.2016.)

URL 7: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/mir-i-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-nato-a/> (15.1.2016.)

URL

8: http://www.fasttrackteaching.com/burns/Unit_11_Cold_War/Unit11_map_Cold_War_Europe

(30.1.2016.)

URL 9: http://www.energypress.net/wp-content/uploads/2015/05/Flag_of_NATO.svg.png
(30.1.2016.)

URL 10:

http://www.energypress.net/wp-content/uploads/2015/05/Flag_of_NATO.svg.png

(30.1.2016.)

URL 11:

<http://www.24sata.hr/image/bruxelles-zavrili-pregovori-rh-s-nato-om-504x335-20080518-20101019005508-86969.jpg> (30.1.2016.)

URL 12: <http://glasbrotnja.net/wp-content/uploads/2014/04/natoo.jpg> (30.1.2016.)

URL 13: <https://vlada.gov.hr/vijesti/bush-ulazak-hrvatske-u-nato-povijesni-korak-za-regiju/8449> (1.2.2016.)

URL 14: http://www.jutarnji.hr/multimedia/archive/00289/afganistan_289060S1.jpg
(1.2.2016.)

URL 15: <http://povijest.net/polozaj-jugoslavije-u-pokretu-nesvrstanih/> (27.1.2016.)

URL 16 : <http://www.nato.int/nato-welcome/> (23.2.2016.)

URL 17: <http://predsjednica.hr/stranica/5/> (25.3.2016.)

11. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA

Slika 1. Europa u godinama nakon Drugoga svjetskog rata.....	15
Slika 2. Blokovska podjela u Europi za vrijeme Hladnoga rata.....	16
Slika 3. Logo NATO saveza.....	30
Slika 4. Glavno sjedište NATO-a i Sjevernoatlantskog vijeća u Bruxellesu	32
Slika 5. Države članice NATO saveza prema godini ulaska.....	43
Slika 6. Širenje NATO saveza u razdoblju od 1990. -2009.	44
Slika 7. Američki predsjednik George W. Bush potpisuje dokument o ratifikaciji Protokola o pristupanju Hrvatske i Albanije u NATO savez	54
Slika 8. Hrvatski vojnici u Afganistanu	58
Slika 9. Sudjelovanje RH u ISAF-u	58
Slika 10. Udio ispitanika po spolu	60
Slika 11. Udio ispitanika prema dobnim skupinama	61
Slika 12. Struktura ispitanika prema stupnju obrazovanja	61
Slika 13. Udio ispitanika s obzirom na stupanj zadovoljstva ulogom RH u strukturi NATO saveza.....	62
Slika 14. Stupanj zadovoljstva ispitanika tvrdnjom da RH kao članica NATO-a aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu	63
Slika 15. Udio ispitanika u dobi od 21-25 i 26-30 godina s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da RH kao članica NATO-a aktivno sudjeluje u suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu	64
Slika 16. Udio Ispitanika s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza	65
Slika 17. Udio ispitanika fakultetskog obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza.....	65
Slika 18. Udio ispitanika srednjoškolskog obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza.....	66
Slika 19. Udio ispitanika magistarskog i doktorskog stupnja obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da su oružane snage RH bolje opremljene i uvježbane otkad je RH dio NATO saveza	66

Slika 20. Udio ispitanika dobnih skupina od 21-25 i 51-60 godina s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je RH u vojnom smislu vodeća zemlja bivše Jugoslavije	68
Slika 21. Udio ispitanika po dobnim skupinama s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da se osjećaju sigurnije kao građani RH otkad je RH članica NATO saveza	69
Slika 22. Udio ispitanika s fakultetskim obrazovanjem s obzirom na stupanj potpore sudjelovanja oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu	71
Slika 23. Udio ispitanika sa srednjoškolskim obrazovanjem s obzirom na stupanj potpore sudjelovanju oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu	71
Slika 24. Udio ispitanika po stupnju obrazovanja s obzirom na stupanj potpore sudjelovanju oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu	72
Slika 25. Udio ispitanika po dobnim skupinama s obzirom na stupanj potpore sudjelovanju oružanih snaga RH u međunarodnim vojnim misijama	73
Slika 26. Udio ispitanika koji smatraju da bi članice NATO-a u slučaju napada na RH poštivale članak 5. Ugovora (kolektivna obrana svih zemalja i članica) i aktivno sudjelovale u obrani RH	74
Slika 27. Udio ispitanika koji podržava moguću izgradnju vojnih baza NATO-a u Hrvatskoj	75
Slika 28. Udio ispitanika po dobnim skupinama s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je članstvo u NATO-u pomoglo geopolitičkoj stabilnosti RH	76
Slika 29. Udio ispitanika fakultetskog stupnja obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi.....	77
Slika 30. Udio ispitanika prema srednjoškolskom stupnju obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi	78
Slika 31. Udio ispitanika magistarskog i doktorskog stupnja obrazovanja s obzirom na stupanj zadovoljstva tvrdnjom da je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi	78

12. POPIS TABLICA

Tablica 1. Jalta i Maastricht pristup: glavne značajke, pobornici i protivnici proširenja NATO-a i njihovi argumenti	40
Tablica 2. Broj i udio ispitanika koji se slaže s tvrdnjom da je RH u vojnom smislu vodeća zemlja bivše Jugoslavije	67
Tablica 3. Broj i udio ispitanika koji se slaže s tvrdnjom da se kao građani RH osjećaju sigurnije zbog članstva RH u NATO-u	69
Tablica 4. Broj i udio ispitanika koji podržava sudjelovanje oružanih snaga RH u vojnim misijama u Afganistanu	70
Tablica 5. Mišljenje ispitanika o slanju hrvatskih vojnih snaga u međunarodne vojne misije	72
Tablica 6. Mišljenje ispitanika o tvrdnji da je članstvo RH u NATO-u pomoglo geopolitičkoj stabilnosti zemlje.....	75
Tablica 7. Mišljenje ispitanika o tvrdnji kako je NATO prihvaćanjem RH u članstvo ostvario važno geostrateško prisustvo na Zapadnom Balkanu/Jugoistočnoj Europi	77

13. SAŽETAK

Cilj ovog rada naslova „*Percepcija uloge Hrvatske u NATO savezu i suvremenim geopolitičkim odnosima u svijetu*“ bio je ispitati i objasniti ulogu Republike Hrvatske u NATO savezu. U svrhu postizanja cilja obrađena je literatura i znanstveni članci te je provedeno anketno istraživanje. Rezultati anketnog istraživanja pokazali su da većina ispitanika podržava ulazak Republike Hrvatske u NATO savez i smatra da je tim članstvom Hrvatska ostvarila brojne prednosti, a koje se odnose na njezin međunarodni položaj i aspekte njezine sigurnosti. Ulaskom u NATO Hrvatska je počela aktivnije sudjelovati u međunarodnim procesima što, između ostalog, dokazuje njezino sudjelovanje u vojnim misijama i operacijama. Ne treba zaboraviti ni dobiti koje je NATO ostvario prihvaćanjem Republike Hrvatske u članstvo, a koje se odnose na važan geostrateški položaj na Zapadnom Balkanu koji je bio i još uvijek jest regija raznih sukoba i nesigurnosti. Iz svega navedenog nameće se zaključak kako su i Hrvatska i NATO sklopili savez koji je, barem do sada bio na obostranu korist.

14. SUMMARY

The aim of this thesis titled "*The perception of the role of Croatian NATO and contemporary geopolitical relationships in the world*" was to examine and explain the role of the Croatian NATO membership. In order to achieve the objective the literature and scientific articles had been examined. Survey results showed that most respondents supported the Croatian accession to NATO and considers that with this membership Croatia has made a number of advantages, which are related to its international position and its security aspects. By joining NATO, Croatia has started to participate more actively in international processes, which is proved by its participation in military missions and operations. We should not forget that NATO has also achieved benefits by accepting Croatia as member, which is related to an important geo-strategic position in the Western Balkans, which was and still is the various regions of conflict and insecurity. From the above it can be concluded that this alliance between NATO and Croatia so far was at mutual benefit.